

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

III. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, JULIUS 2, 1873.

131—27. SZÁM

Megjelenik minden esztendőben egy iven. — Előfizetési ára egész évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. — Szerkesztési iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca, 16 sz. —

— Szívesen kérjük mindazokat, kik lapunkat olvasni ohajtják, hogy megrendelésüket mielőbb megtenni sziveskedjenek; mert az e félévi két első szám megjelenése után, lapunkat nem fogjuk küldeni

Lapunk előfizetési ára, a „Préd. tárral“ együtt:

Évnegyedre	1 frt. 50 kr.
Félévre	3 frt.
Egészévre	6 frt.

Kolozsvárt, júliusban, 1873.

A KIADÓ-HIVATAL

T a n é v v é g é n .

Jelige: Das Gute und Schöne will erkämpft sein auf dieser Erde.

(Folytatás.)

Mult cikkemben kifejtteni iparkodtam azon sajtós helyzetet, melyben vagyunk a mult szellemi élete által megteremtett iskolai rendszerrel szemközt. Az iskola mindég hű képmása azon kifortt eszmekörnek, mely egykor lelkületét képezi. Az eszmények az életből átköltöznek az iskolába; mert minden nemzedék csak oly nemzedékeket akar és képes nevelni, milyennek önmagát szereti tudni. Ezért az újabb nemzedékek mindég örökölnék olyas valamit a feldolgozandó tananyagban, melynek szelleme már nem él és nem hat. Mi történik? Az iskolai rendszer megjegecül és azonnal elő áll egy kis ellentét közte és az élet közt.

A klasszikai műveltség irodalmi műveltség volt. Finom nemes lelkek tisztult eszméi nyertek általános elismerést. E műveltség, mint már multkor érintém, nem csupán a klasszikus műremekek értésében és érzésében állott, de az eszmekör, az erkölcsi nézet, szép tani felfogás is felölté e klasszikai bélyeget.

Általános érvényü jogi szabályokat, ezeknek megfelelő instituciókat alkotni, általános érvényü szepet keresni és létesíteni, nem önkényes felbuzdulásnak,

lelkesedésnek adni tetszés szerint nyilvánulást, de szabályok szerint öltöztetni külsőbe, szónoki műremekekbe azt; nem a reális életet tartani mindég szemelőtt, de azt csak anyagnak tekinteni az idealis alakokba öntésre; nem az egyéniséget, de a tyпуст, nem a különöst, de az általánost részesíteni kiváló tekintetben: ilyen volt az általános irányzat, ilyen volt az iskola-nevelése. Lelkesíteni a klasszikusok olvasása, könyvnelkülözése által, a klasszikus eszméket átültetni a szivekbe; a civis románus büszke ömerzetét, lángoló hazaszeretetét, önfeláldozó elenyészsését az egyetemes hazában; a hellen nép szabadságszeretetét, művészi irányát, derült életnézetét, hőcselekedő kedvteléseit, kifejezési elegantiáját, főleg tisztán eszményi jellemét megörökíteni az új nemzedékek eszében, szivében: ime a társadalmi irány hatása az iskolára. Ez irányt elseperte a forrongás korszaka. A nemzetiesség. Többé nem az egyetemes, de a nemzeti eszmék költöttek lelkesedést; többé nem a forma de a tartalom, nem a kifejezés, de az érzelem, nem a typlus, de az egyén, nem az eszmény, de a való oly forrongó érzelmek. Oly belső lelkesedés tölte el a kebleket, hogy midőn egy Petőfi lantján kifejezést nyertek, széttörték a klasszikus formákat.

Én az ily mozgalmat általános szempontból szeretem felvenni. Mi a költészetben megtörtént, az történt meg a társadalmi és politikai életben. A kor realis, prozai irányt vett. Változott az eszmény.

A természet-tudomány hódító hadjáratát megkezdé.

Mily szük, mily gyermeteg volt, a régi forma életben, tudományban, költészetben! Az iskola megalkudott az étlettel. Így állt elé az új rendszer, mely mint mondom, kifortt paedagogiai küzdelmek eredménye.

Tehát mi történik most! Antagonistikus állást foglal el az élet a klasszikai nyelvek ellen; mert hadat izent a klasszikai szellemnek. Nem csak ott keresem én az okát a klasszicizmus hitelvesztésének, hogy a társadalmi életben más törekvé-

sek, más élet-pályák nyíltak, hogy oly mérhetetlen lön a tananyag felhalmozódása, hogy a tisztán irodalmi műveltségre kevés idő marad; de keresem a kor azon tévedésében, mintha alak nélkül, akár a szép, a jó, igaz meglehetne; mintha az egyéniség egy maga képes volna megteremteni a költészeti, társadalmi formákat; mintha a paedagogiában az egyéni hajlamoknak és törekvéseknek teljes szabadságot lehetne engedni; mintha az általános emberi csak kába képzelem akotása, hű ábránd volna és a társadalomnak közös céljai nem lennének, hanem az önérdek folytonos tusájában lenne az emberi boldogság non plus ultrája. Mintha a társadalom bellum omnium contra omnes lenne. Ilyen hangulat, ilyen áramlat természetesen ellentétben áll nem a latin és görög irodalom tanításával; de általában az irodalom létjögával. Az iskola bevette az élet által követelt tudományokat; naponta tért vesztett a human tárgy a reále előtt. Ez nem volna baj. Necessitas summa lex. De e mérvben vesztett tért azon erkölcsi fenség, melynek a klaszszikai műveltség csak alakja volt; azon mérvben vesztett tért az általános emberi cultura, az erkölcsi törvények, philosophiai igazságok kétségbevonhatatlan érvénye. Beszélj egy ifjuval, ki őszintén tárja eléd nézeteit, oly zavart fogsz találni nézeteiben, hogy nagyobb zavarban csak maga a társadalmi közgondolkodás van. Miért? Mert a jellem alapja az érzelmek és sejtelmek eszményi egysége, egy magasztos elvben való kibékülése; a hit és tudás kölcsönös öszhangja; mind ez megingatva. Nem csak a vallásos hit ingott meg; de megingott az erkölcsiségbe vetett általános hit; a kötelességről alkotott nézet-egység.

Tanítunk mindig; anynyi anyagot főlhalmozunk a menynyit épen az élet és tudomány követel; de irányt nem adunk. Egy szellem nem alakítja át a sok tananyagot bizonyos egészszé, mely szerves élettől bir; elevenen él és hat. Nem a latin és hellen klaszszikusok tanításában multak felül elődeink; hanem igen az erkölcsi erőben; utógondolat, salak nélkül való szellemi inányban; az eszmék kulturájában. Tudom, épen olyan a társadalom is; de nem tudom megállani, hogy rajongással ne csüngjek azon eszmén, mely szerint az iskola lehet programm a jövőre. Fel kell dolgozni az anyagot, mit az élet és tudomány nyujt azon általános emberi szempontból, melyre a paedagogia Pestalozzi után főlemelkedett. Nem párt, nem közvélemény, nem egy áramlat

hiv követője a jó középtanoda, hanem általános neveléstani elvek szigorú keresztülvivője; az ellenmondások kibékítője, az ellenfelek öszhangba hozója.

Mert ha a klaszszikai műveltség tökéletesen nélkülözhető volna, én lennék az első, ki azt mielőbb kiküszöbölendőnek vélném. De az igazság szeretete, a szép tisztelete, a jó önzetlen kultusa oly növény, melynek gyökerei a latin és görög életbe nyulnak. Mi mikor nevelünk, nem egy kor számára kell nevelnünk, de minden kor számára; az az fejlődő, tökélyesbülő embert. Maga az élet, úgyis a maga igényei szerint alakítja át növendékünket, de nekünk még az ideális egységben kell átadni minden eszmét és dolgot az eszének és szívének, hgy az igaz rajongó szeretetével, a jó erős akaratával és a szép vallásos tiszteletével menjen ki körünkből. Mi akadályoz bennünket ebben? Felelem: a vielwissen. Sokat, sok oldalúan; nem pedig egészet adunk át a léleknek. Ha pedig a lelket nem szoktattuk alakba öltetni minden ismeretét; nem tettük erőssé ítélő tehetségét, rendithetlenné eszményi irányzatát: e sok tudás oly zürzavarát teremti meg a véleményeknek, hogy a társadalom egoissmusában soha sem áll meg. Igaznak csak azt fogja találni, mit az önhaszon sugal annak. Feltétlenül nem rendeli magát alá bizonyos eszméknek, mert hozzá szokott az általános sophismához, hogy semmi sem bizonyos. A természet-tudomány methodussát: a determinizmust és indukcioat átviszi széptanba, erkölcsi életbe. Minden csak plausibiliter helyes és jó. A képmutatás gyönyörű erkölestana bir feltétlen érvénnyel az ily lélekre nézve. Hallgassuk meg az újabb paedagogusokat, minő szörnyűlködéssel fordulnak el minden subjektívizmustól a nevelés terén; minden tárgyat tárgyilagosan átadni: a cél. De hát uram isten! Mikor tanítottad meg növendékedet, hogy törekedjék tudásából erkölcsi elvet levonni, melyeket az élet alig legyen képes megingatni.

Ide járul azon nevezetes fordulat, hogy a fegyelem a családi életben meglazult. Az egyéni törekvések jogosultsága általános érvényre emelkedett a családban. Ez már előkészíti a nevelés és oktatás előtt a fiu gyermek-kedélyét. E fegyelem hiánynak okait nem penditem meg; de nem tartom oly rossznak mint általánosan tartják. Az egyén érvényesülése a cél.

Ezen szép elv nyer helytelen alkalmazást, vagy tuloztatik. Ugy de, nem lehetne-e az atyai házból

körünkbe már gyöngé korától fogva átengedett gyermekeket folytonos öszhangban erős jellemmé növelni. Én egy iskolában inkább keresztül vihetőnek tartom nem az egyéniség megteremtését, mert ez az élet dolga; erre az élet szolgálhatja a nélkülözhetlen elemeket, hanem a típus megalkotását. Nyomjuk rá növendékeinkre az általános eszmék jellegét; képviseljenek ők emberi eszméket, emberi érzelmeket, emberi igazat, szépet és jót. Az egyéniség tanuljon meg a b-dikalni a közös előtt. De nem kényszer, nem' tulszigor, hanem meggyőzés és lelkesítés útján kell a célt elérni. E tekintetben a 4—6 éves gyermekekről mily szép sikerrel gondolkozott Fröbel; nem tanít tudni, hanem teremteni. A tudást átalakítani.

Ez a nehezebb fele a dolognak. Kell tudnom mit akarok, mielőtt tudjam, hogy akarok. Minden ismeretet rögtön keretbe önteni; rögtön principiumokba emelni; rögtön indukción útján erős szabályokká átalakítani: erre szoktatja Fröbel a kisdedeket és ezt hanyagolja el igen nagyon a középtanoda. Régen kevés tantárgy volt; de a mi volt az anynyi oldalról lön feldolgozva, megértetve, átérezve, hogy hozzá szokott az ész, a szív, gondolkozni és érezni. Ne gondolja senki, hogy érezni nem kell tanulni. Ez a legnehezebb tudomány. Lehet valami fenséges és szép bár egy lelkes szív előtt: egy philister silány szócafrangnak tekint. Pedig a földolog soha sem az, hogy megtanítsam a szót, melyek valamely eszmét kifejeznek; de először érzélem útján képesítsek valakit ezen eszme felfogására. A szabadságnak azért van anynyi ellensége, mert ismerik sokan a jelszavakat, de nem érzélem útján fogták fel, csak értelem útján, ha pedig csak logika útján haladok egy ily eszme megismerésével, mely gyökereit a szívekbe veri méjjen, soha sem fogom üres phrasissnál egyébbnek tartani. Mint az isten lételeté bizonyíthatom okokkal bárki előtt, de azért még azt az isten benső sejtelméhez el nem vezettem. Ez uton az eszmék csak emlékezet terhelő szók.

Hegedűs István.

(Folyt. következik.)

Elnöki beszéd,

a bel-városi gyermek-kert megnyitási ünnepélyén,
junius 22-én, 1873.

Nagyérdemű közönség! t. hölgyeim és uraim!

Szavaim sokkal erőtelenebbek, mintsem hű tolmácsai lehetnének azon érzelmeknek, melyek ez ünnepélyes pillanatban szívemet betöltik és még kevésbbé azon magasztos érdekeknek s biztató reményeknek, melyek a mai naptól kezdve, szerette városunk ez új intézetéhez, a kisdedek e szentelt csarnokához fűződnek.

Ime, a jóra törekvő igyekezet sikerre vezetett: ez a mi édes örömünk s drága jutalmunk, mely szavakban ki nem fejezhető. Alig négy rövid hó lefolyása alatt gazdagabbá lett városunk egy oly intézettel, melyre — a többiek sorában — szép és nemes küldetés vár: alapot vetni egy boldogabb jövendő számára. Mert méjjen meg vagyok győződve a felől, hogy magasabb rendű közintézeteink a hozzájuk kötött várakozásnak megfelelni mindaddig nem fognak, míg ilyenmü intézetek — minő ez, akár állami, akár egyházi, akár társadalmi uton, vagy mind e hatalmas tényezők közreműködése által ország-szerte létre nem jönnek. Avagy lehetne-e építeni ott, hol nincs megvetve a jó alap? Avagy lehet-e izletes gyümölcsöt várni ott, hol nincs elhintve a jó mag? Köznevelésünk és oktatásunk legfőbb hiánya az, hogy az ember-képzés nagy munkájában épen azon időt, azon éveket hanyagolta el, melyek a szellemi és phisikai fejlődés egész jövendőjére döntő befolyással bírnak; a gyermek kor azon éveit, az eszméletre ébredés azon korát, midőn kisdedeink értelméek és kedélyének ama titkos világába, hová a legnagyobb emberi bölcsesség is csak homályos sejtelmek fátyolán át pillanthat be, észrevétlenül leraknak azon szegelet kövek, melyeken föl épül az egész élet: elhintetnek azon magvak, melyek a későbbi években szükségképen megtermik a jó, vagy rossz gyümölcsöket. Ebben rejlik köznevelésünk ki nem elégitő eredményének titka, a baj gyökere. Századokon át az emberiség legjobb, leguemesebb szellemei nem tudták ezt fölfedezni: az új kor számára vala förtartva e dicsőség is. A hála és elismerés örökzöld koszoraja köríti azoknak halántékait, kik az ember-nevelés világába, századunknak meganynyi Columbusai valának s ezek között főként a Fröbel Frigyesét, ki nagy elődei nyomdokán haladva, valamennyinél nagyobb lön, mert számára vala fenntartva, hogy előtte táruljon föl az eddig meg nem fejtett titok závára. Mint a buvár a tenger méjéből hozza fel a drága gyöngyöt: úgy bocsátkozott ő a gyermek-kedély méjsegeibe; kifürkészte annak törvényeit, elleste szükségéit s fölfedezte azt az arkhimedesi pontot, melyből kiforgatva sarkából a régi világot, teremtője lön egy újnak. Az ember-képzés ez arkhimedesi pontja a kisdedekben rejlik s már a legelső években oly hatalmasan nyilatkozó önmunkásság ösztöne, mely a szerint a minő tápot nyer, szülője a jónak, vagy rosznak, az igaznak, vagy hamisnak, a szépsnek, vagy rutnak. Ez önmunkássági ösztönnek irányt adni, a kisdedekben szunyadó tehetségeknél a jó, igaz és szép iránti érzéknél felébresztése által: ime pár szóban a Fröbel rendszer.

Ez egyszerű, de oly méjji igazság, alig lön kimondva, megkezdette hódításait; szülötte földjén először s majdan mind tovább-tovább, mert az igazságnak nincs külön hazája; annak országát nem korlátolják hegyek és folyamok, nem kiváltságolhatja egyik, vagy másik nemzet; az közös kincsünk, édes mindnyájunké; olyan, mint az éltető levegő, mely körül vesz s mentől magasabbra emelkedünk föl, annál nagyobb rész tárul fel belőle előttünk; olyan mint a termékenyítő nap fénye, világa, melege, melyből a nélkül,

hogyan elfogyjon, még az erdők árnyába nyíló virágnak is jut, ha nem több, egy sugár.

Magyarországon néhány éve, hogy első győzelmeit ki-
vívta. A régi kisdudóvódák e rendszer szellemében lőnek
átalakítva s feles számmal jöttek létre egkszen új gyer-
mek-kertek is. Mint minden új eszmének s annak folytán
keletkező intézményeknek, úgy ennek is küzdenie kellett
s küzd még ma is sok előítéllettel, félreértéssel, hideg kö-
zönynyel, de mikint terűh alatt nő a nemes pálma, úgy
az igazság is a küzdelmek közt vívja ki legdicsőbb győzedel-
meit. Bércecs kis hazánkban az uttörő kezdeményezés di-
csősége két férfiué. Az egyik már kora sirjába szállott,
de jól esik szívemnek megemlékezni róla itt is, mert az ő
buzgalma rakta le az alap első részét. (K. Csoma Já-
nos † 1873-ban.) A másik itt küzd sorainkban, (Szabó
Endre a b. városi gyermek-kert s elemi iskola igazgatója)
s reméljük, hogy vezetése alatt ez új intézet példányképe
lesz mindazoknak, melyek a közel jövőben - ha a jelek
nem csalnak — hazánk különböző vidékein még létre fog-
nak jönni.

És mikint jött létre ez? Életre hívta az az erős, éber,
áldozat-kész közszellem, mely városunkba él s az utóbbi
évek alatt, mondhatni, csodákat mivel, megteremtén ily
nehéz időben a közhasznú intézeteknek egész hosszú sorát.
Városunk felfogta magas küldetését, mely az idők változá-
sával, az adott viszonyok között nem lehet más mint az,
hogy gyűpontja legyen az erdélyi részek szellemi őszszes
törekvéseinek: vezér legyen abban a nemes harcban, mely
kulturánk vérnélküli s épen azért dicső harca, szemben a
tudatlansággal az értelmi és erkölcsi tévelygésekkel; gaz-
daggá legyen oly kincsekben, melyek felett az időnek ha-
talna nincs!

Városunkban az utóbbi években e hatalmas közszel-
lem felébresztésében — miért ne ismerjük el? az érdem je-
lentékeny része a nőké. A mely kezek oly sokat fáradoz-
nak a nyomorult szegények gyámolításában: a mely kezek
oly rövid idő alatt őszsze gyűjtötték az áldozat filléreit s
hajlékot nyitottak az árvák számára, ugyanazok karolták
fel ez intézet ügyét is legelsőb, úgy hogy ennek meg-
alapításáért az utókor hálájának első szava őket dicsőiten-
di. Példájukat követte e nemes város képviselői testülete,
mely nem csak erkölcsi, hanem anyagi pártfogásába is fo-
gadta, elismerésre méltó áldozat-készséggel a támogatásért
elébe terjesztett kérést. Az alap ezzel megvolt vetve; vá-
rosunk legtekintélyesebb s vagyonosabb polgárai állottak az
ügy élére s buzgalmaik eredménye rövid idő alatt az lőn,
hogy az intézet számára jelentékeny őszszeggel, (16,000
frt.) díszes alkalmas helyiséget szerezhettünk. A helyiség
birtokába lépve, célul tűztük — nem kimélve az áldozatot
— egy minta intézet létrehozását a szükségletnek megfelelő
és szak-avatott személyzettel s példányszerű berendezéssel.
Ez utóbbi tekintetben a magas kormány sem vonta meg
tőlünk pártfogását s tetemes őszszegyet bocsátott azonnal ren-
delkezésünk alá (2000 frt.) Ennek segítségével a gyermek-
kertet elemi iskolával hoztuk kapcsolatba, hazánkba legelső
kísérletet teendő arra, hogy a Fröbel rendszer elvei az ele-

mi-oktatás terén is alkalmazást nyerjenek. Sőt célunk az
elemi-osztályok számát idővel mind feljebb emelni „mind
addig míg intézetünk betetözéseül létre jön egy felső nő-
tanoda, mely hivatva leendő első sorban városunknak, de
közvetve egész hazánkunk egy méjjen érzett szükségét pó-
tolni. Ha megemlítem még, hogy szándékunk, már a kö-
zel jövőben, gyermek-kertünket gyermek-kertésznő-
ket képző intézettel hozni kapcsolatba, hogy azok, —
mint a Fröbel rendszer meganynyi apostolnői — megindít-
a mozgalmat országsherte: jeleztem főbb vonalaiban azon
nagyfontosságú feladatokat, melyeknek megvalósítására tö-
rekszünk,

Bevallom azonban őszszintén, hogy anyagi erőnk ez idő
szerint, még az intézet jelen kiterjedésének szükségleteivel
sem áll arányban. A telek-vásár és berendezés költségeiből
még jelentékeny rész nincs fedezve (6000 frt.) De remél-
jük s ez szolgáljon kissé merésznek látszó vállalkozásunk
némi igazolásául — reméljük, hogy mikint eddig, úgy ezu-
tán is találkozni fogunk a közérdekért, a nyomunkba lé-
pendő új nemzedék javáért buzgó emberek, kik támogatá-
sukat meg nem vonják. Nem halt még ki a szivekből a
szent lángolás, mely teremt minden szépet és nagyot; van-
nak ma is s lesznek mindvégig nemes lelkek, kik fényt
és melegeket kölcsönöznek e különben setét és hideg világ-
nak, mert nemes dicsőségüknek tartják munkálni egy bold-
ogabb jövődért, Ezekben vetjük bizodalunkat s ha is-
ten ad életet s erőt. lankadni mi sem fogunk, hogy leroj-
juk jejalább parányi részét azon szent tartozásnak, mely-
nek törlesztésére városunkkal, hazánkunkkal s az emberiséggel
szemben kötelezve érezzük magunkat a sirig.

És most szívem méjyéből kérem azt ki minden erő
s bölcsesség kutfeje: a jó igyekezet megáldóját, a kisdudek
védelmezőjét, hogy őrködjék a bizonytalan jövőd minden
változásai között e szép reményű intézet s annak ártatlan
népe fölött, hogy virágozzék ez, díszére városunknak, ja-
vára a gyermekeknek s késő unokáknak s el nem muló di-
csőségére annak a nagy szellemnek, mely már egy boldo-
gabb ország fény-lakából tekint alá amaz erőtlenségre, kik
az általa kijelölt uton haladni törekesznek. A jó isten tart-
sa fönn ez intézetet, melyet ezennel kimondhatatlanul boldo-
gító öntudattal s biztató reményekkel megnyitottunk
nyilvánítok.

Szász Domokos.

A „Magyar-Állam“ és a protestánsok.

T. olvasóink közül kevesen részesülhetnek azon kiváló
szerencsében, hogy a „Magyar Állam“ őrijngő cikkeit ol-
vassák. Pedig e nyomorult bérenc lap ellenünk való fékte-
len dühöngése oly látvány, mely élvezetet nyújt, mint min-
den a mi nevetséges. E dühöngés legközelebbi számában tető-
pontot ért, mert tovább már alig ha mehet, mint hogy fel-
hívja a kath. népet a protestánsok legyilkolására. És miért
e szörnyű harag? Egyszerűen azért, hogy a katholikus
Deák Ferenc az ország házában közelebből, az állam és
egyház közli viszony rendezése tárgyában tartott egy sza-
badelvű beszédet, mely miatt az utramontan tábor szük-
ségesnek látja a protestánsok ellen kereszties háborút indít-
ni. A famosus felhívás következőleg hangzik:

A jun. 24-ki dogma-üldözés és szavazás a mily szomorú, ép oly tanulságos volt. Tehát prot. atyánkfiai között nemcsak egyes városokban, mint Debrecenben, a híres Kecskeméten, Hód-Mezővásárhelyen, Szentesen, Halason sat. léteznek a katolika vallás ellen összeesküdt, terv szerint dolgozó társaságok, hanem még magában az országházban is. Ki merné ezt tagadni a történetek után? Nem protestáns volt-e az, ki első szólalt föl egyházi kormányzatunk ellen, és nem a protestánsoknak köszönhetjük-e, hogy autonomiánk ily soká késik az éji homályban? nem a protestánsok közül kerül-e ki az országgyűlésen vallásunk első megtámadója? A népszerűséget féltő minister elég gyenge a provocatiót erélyesen visszautasítani már zsenyéjében, a hitevesztett katolikusbau pedig a szemtelenkedő légy oly alásülyedt szolgára talált, ki azt még mézzel vendégeli meg.

Hogyne nőne hát a vakmerőség angyira, hogy protestáns a katolika hit ágazataiban könyökig merjen vágkálni!

Ha a hitünk elleni merények nemcsak egyes városokban követtetnek el, hanem az országházban is, ám jó, legyen a küzdelem országossá. — Hogy azután szegény Magyarországgal mi fog történni, ha a vallási forrongás lángra gyul, azt minden józan eszű ember beláthatja. Mi, igaz katolikusok, sajnáljuk a hön szeretett hazát; mi, ha nem kiabálunk is, megtettünk és megteszünk mindent, mit a hazaszeretet tőlünk követelt és követel. Mi nem gyujtottuk még fel az ország négy részét és nem hoztunk törököt az ország nyakára, hogy vallásunkat terjeszthessük, mint a történelem tanúsága szerint protestáns atyánkfiai; de ha vallásunkat védeni kell, életünket és vérünket nem fogjuk egy cseppet sem sajnálni, ép úgy, mint a haza védelméért számtalanszor nem sajnáltuk.

Ijesztgetni nem akarok, nem is szokásom. De teszem azt, ha például úgy megtörténnék, azaz kényszerítve lenne a püspöki kar arra, hogy körlevélben utasítsa minden püspök az alatta álló lelkipásztorokat, miként hathatós szónoklatban világosítsa fel hivat, hogy legszentebb vallásukat veszély, és milyen veszély fenyegeti, és annak védelmére magát a népet hívja fel, ugyan mit szólna ehhez a kormány, és az országgyűlés? Bizony keveset szólhatna, mert nem érne rá. Ha a haza védelmére a népet föl lehet hívni, hogyne lehetne ezt megtenni a mindenneknél szentebb kath. vallás védelmére, kivált védtelen állapotban! Ha zshiványt, rablót elbotozni, sőt agyonlőni is szabad, kevesebb jogunk maradna-e nekünk katolikusoknak akkor, ha egyházi vagyonainkat rablók akarnák elvenni? Az igaz vallás, és az igaz joggal birt vagyon legszentebb mindenki előtt, ezek nélkül az ember boldogtalan, a ki ezeket feldulja, feldulja magának az emberiségnek boldogságát, nyugalmat.

Protestáns atyánkfiai elmélkedjenek egy kissé a mondottak fölött, nem így éreznének-e ők is, ha vallásukat és vagyonukat más vallásbeliek háborgatnák? Tehát a mitket nem akartok, hogy az emberek cselekedjenek nektek, azt ti se cselekedjétek nekik.

A honatyák, kik a haza boldogítására és az igazságos törvények megalkotására vannak egybehíva, vigyázzanak, hogy a hazát boldogtalaná ne tegyék, és oly veszedelemben ne keverjék, melyből kibontakozni soha sem fog. Vigyázzanak, hogy a hozott törvények zsarnokiak ne legyenek, mert ellenszegülésre fognak találni. — Fontolja meg a kormány is, hogy a joguralom tulhajtása az államot ép akkor ne buktassa meg, midőn hatalmának tetőpontján képzei magát. Hisz magának Deák Ferencnek szavai szerint, melyeknek 61-iki feliratában kifejezést adott: „Az uralkodás végeélja nem lehet a hatalom nagysága, — a hatalom csak eszköz, végeél a népek boldogítása.“ Hát mi katolikusok nem képezünk-e Magyarországon népet, nem várjuk-e mi is boldogításunkat, mely a személy-, vallás- és vagyonsbiztonságban öszpontosul? Méltán követelhetjük tehát, hogy az állam rólunk katolikusokról is gondoskodjék akkor, midőn legfőbb egyházi férfaink személye, hitünk ágazatai és katolikus vagyonaink megtámadva vannak, mert különben az ököljog lépénd előtérbe.

Ne gondolják protestáns atyánkfiai és a kormány, hogy aluszunk. Már a fegyver sok helyt a közsörű-kövön van és kardunkra tudunk tüni mi is, ha rabló-kezek megszentelt sajátunkhoz nyulnak.

Dux populi.

Az igazgató-tanács üléseiből.

Kolozsvártt, június 12, 1873.

Elnök, főt. Nagy Péter, püspök. Jelen voltak: Lészai Ferenc, Ince Mihály, dr. Kolozsvári Sándor, Szabó Ádám és Bodor Antal h.-titkár.

1) Tárgyaltatván a mult évi e.-ker. közgyűlés által az ig.-tanácsra bizott ügyek, ennek folytán anyaszentegyházunk vagyoni viszonyainak megfelelőbb új vagyon-kimutatási rovatos táblázat tervezete elkészítésére főt. Nagy Péter püspök elnökle alatt Dr. Kolozsvári Sándor, Szabó Ádám és Bodor Antal tagokból álló bizottság küldetik ki.

2) Ugyanezen bizottság felhivatik a légációk ügye rendezésére vonatkozó javaslat-tételle.

3) Számvevő előterjesztésére felhivatnak a sepsi-szt.-györgyi tanoda előjárósága, a marosi egyh.-megyei tanács és a kolozsvári kebli-tanács, hogy az első a tanoda a második a Mátyus alapítvány és az utobbi az egyh.-község még fel nem terjesztett vagyoni-kimutatásait, illetőleg számadásait felülvizsgálás végett küldjék fel.

4) A sz.-láposi tanító részére a Teleki-féle fundatio a jelen évre folyósítatik; a mult évi tőkésítetik.

5) A Dániel-féle alapítványba, kérelmesek közül, özv. Vadas Józsefné és Püspöki Józsefné részeltetnek 1873. június 1-től folyólag. Özv. Nánási Józsefné előjegyztetik.

6) A menyői egy.-község kérése folytán az 550 frt. urb. kárpotlási kamat kötvénye után 1872-ik évi májustól szeptemberig és 450 frtnak 1872 szept.-től 1873 májusig folyó kamatai utalványoztatnak. Ezen kárpotlásból 1000 frt. a menyői papi főkepe megváltásául rendeltetvén, annak 1872. sept. 1-től folyó kamata a menyői lelkész, Molnár Miklós aa. részére utalványoztatik.

7) Számvevő aa. az átvett hátralékos ügyek ellátásáért, 150 frt. megjutalmazásba részesítettik.

8) A Károlyfalvi volt urbéresék, az ottani püspöki birtokért 2000 frt. vásári összeget ajánlván: t. Almási Sámuel esperes és Pataki Gyula gondnok megbizatnak, hogy az ajánlat tekintetbe-vételével az eladás módozatára nézve terjeszsenek fel az idei közgyűlés határozata alá bocsátandó javaslatot.

9) Dáné István esp. felterjeszti a hátszegi egyh.-

község ügyei rendezése felől felvett bizotsági jegyzőkönyvet. Utasittatik, hogy előbb tárgyalassa az egyh.-megyei tanács által.

10) A tanügyi-bizottság beküldi a népiskolai statisztikai rovatos kimutatási tervet az arra vonatkozó utasítással. Kiküldetnek az egyh.-megyékhez kiküldendő bizottságok által leendő betöltés végett.

— Előadatott ezeken kívül még 12 ügydarab. —
Bodor Antal,
h.-titkár

TÁRCA.

A közoktatás ügye az Egyesült-Államokban.

(Második közlemény).

Azon alapelvek, melyeket az Egyesült-Államok közös iskoláinak organisatiója nyugszik, csekélyebb számu, de nem kevésbé figyelemre méltó magasabb rendű tanintézetek szervezetében is föltalálhatók. Valamennyien a közös államok, községek, egyes személyek, világi vagy vallásos társulatok által vannak alapitva, javadalmazva s föntartva, és teljesen függetlenek a központi hatalomtól, melyre az alkotmány csupán a szövetségre lépett államokat közösen érdeklő ügyek vezetését ruházta át, de azt a jógot nem, hogy azok közül bármelyiknek is belügyeibe avatkozhasssék.

A gyermekeket a szülői házban és az iskolában már az eszméletre ébredés első éveiben igyekeznek megtanítani arra, hogy az életben csak oly ember boldogulhat, ki saját erényére tud támaszkodni. Ennek következménye az, hogy az egyesült államok társadalma nagy részben oly egyénekből áll, kiknek van önbizalmuk, kik értéküket jól ösmerik. Az angol-szász faj jellemző vonása ez; föggetlenségét megóvándó, az államnak nem ad több hatalmat, mint a menynyi az individuális népességek szabad kifejlődésének támogatására szükséges; eltérőleg az európai latin fajoktól, melyek még ma is a római intézmények szellemének hatása alatt élnek és a kormány-rendszerek minta képéül azt a formát tekintik, mely egy nemzet minden élet erejét öszpontosítani törekszik hasonlóan egy nagy gépezethez, melynek minden részeit öszhangzó mozgásba tartja a központi erő.

Az amerikai szellem mitsem akar tudni a tanító államról. Egy oly közoktatás ügyi minister, ki egy hatalmas központi hatóság segítségével, a köziskolákat, felső tanodákat, egyetemeket kormányozza; a tanárokat kinevezza, a tanrendszereket megállapitsa, a tankönyveket ellenőrizze, sat. az Egyesült-Államok öszszes intézményeinek szellemével öszszeférhetlen volna, s meggyőződése szerint az emberi erő korlátait is túlhaladó feladat. Nem lesz ennél fogva reánk nézve tanuság nélküli, ha egy futó pillantást vetünk az Egyesült-Államok felsőbb rendű tanintézetekre, melyek valamint a központi hatalomtól, ugy egymástól is teljesen függetlenül — különböző körülmények hatása alatt — a polgárok kezdeményezése nyomán, többnyire egyes gazdag emberek nagyszerű áldozatai alapján jöttek létre s emelkedtek föl a virágzás bámulatos fokára.

Legelőször is szembetűnő az, hogy nem találjuk ott semmi nyomát annak a közönyösségnek, melyet máshól, az állam mindenhatósága által létre hozott s föntartott felsőbb tanintézetekkel szemben tapasztalunk. A közoktatás ügyét mindenki olybá tekinti, mint sajátját. A vagyonos jóltevők s az oktatás érdekében buzgó polgárok versenyezve lépnek egymás nyomába. Így jöttek s jönnek létre a felsőtanodák (colléges) akadémiák, egyetemek folyton növekvő számmal, menten a hagyományos rendszerek nyügeitől, lépést tartva a kor változó körülményeivel.

Az a tisztán klaszszikus irány, mely a keleti első angol-gyarmatok által alapitott nagyhirű felső tanodákban sokáig kizárólag uralkodott az újabb időkben jelentékeny változásokon ment át. Az irodalmi, történelmi s bölcsészeti tanszékek mellé, melyek a New-Havani, Lambbridge-i, New-Yorki és Philadelphiai universitásokat világhírűvé tették, matematikai s természet-tudományi tanszékek sorakotzok egymás után az utobbi években s elfoglalták az őket megillető helyet. A hagyomány s a haladás közötti küzdelem nem volt sem hosszszas, sem heves; a közszükség érzete minden rázkodás nélkül s mondhatni ösztön-szerűen hozta létre azt a transactiot, mely a klaszszikus és modern tanulmányok barátait egyiránt kielégíteni törekszik.

Hogy fogalmunk lehessen az Egyesült-Államok magasabb rendű tanintézetéről s első sorban az u. n. collegekről, melyekben 16—17 éves ifjak nyernek oktatást, minde- nek előtt megjegyzendő, hogy azok a mi lyceumainktól teljesen különbözök, mert ezekben fölvétetnek már 9—10 éves gyermekek s képezetnek 18—20 éves korukig, még pedig mint bennlakok, míg a collegokban a bennlakási rendszer nincs sehol alkalmazva.

Ez intézetek a népesebb városok közelében vannak, viritó kertektől környezve, hol a növendékek a zöldelő fák árnyában, a tova siető patakok partján egészséges és szabad levegőt élveznek. A központon az igazgató lakháza emelkedik s a körül vannak a különböző célu épületek: tantermek, könyvtárak, természet és vegytani laboratoriumok, az egyes tanári lakok, kápolna sat.

E középületektől nem messzszire vannak magán-házak melyekben az intézet tagjai szállást és élelmezést kapnak. A tanulók a tanároktól teljesen függetlenül élnek; azokkal csupán a tanórák folyama alatt, vagy azokon kívül barátságos társalgások, közös kirándulások utján érintkeznek a

gazdagon ellátott gyűjtemények, kísérleti termek, könyvtárak folyton nyitva állanak számukra.

Kiváló gond van fordítva mindenk felett a könyvtárakra, mint egy jó tanintézet nélkülözhetlen kiegészítő részeire. A tanodai könyvtárak tekintettel a tudományok minden ágaira s a tudományos irodalom legújabb termékeire, az államok, községek s egyes áldozók részéről gazdag dotációkban részesülnek. Így p. o. Weyland Ferenc, a browni egyetem presesse 1847-ben egy könyvtár alapítására azon feltétel alatt ajánlott föl 500 dollárt, ha a város lakói ugyanannyi összeget áldoznak, a mi meg is történt. New-York állam törvényhozó testülete 1851-ben meghatározta, hogy a legkisebb községnek is jogában áll könyvtárak főtartására adót vetni ki. Connecticut ingyen könyvtáraiban a kötetek száma meghaladja a milliót s egyetlen évben, p. o. 1867-ben 1,100,00 frtnyi alapítványt kapott ily célra. New-Havenben, az yali felső tanoda alapját könyvek képezték. A gyarmat papságának tiz tekintélyesebb tagja össze jött Brandfortban s kötelezte magát egy tanoda megalapíthatása végett bizonyos számú könyvek adására s gyűjtésére; ma már a könyvtárban 60,000 könyv van. Indiana állam törvényhozó testülete az ingatlan javakra 10,000 dollár adót vetett ki, az egyes községekben, a népesség aránya szerint, ingyen kiosztandó könyvek vásárlására. A könyvek beszerzésére már 41,000 dollár fordított s azok 28,000 példányban szét osztattak. Ez eljárásoknak következménye az, hogy az olvasás gyakorlata, elésegítve a nép-könyvtárak által, páratlan mérvet öltött. A könyvek mellett roppant számú hirlapok és folyóiratok jöttek forgalomba, melyek — könnyen érthetőleg — jelentékeny befolyást gyakorolnak a köznevelés ügyére s ennek alapján a nemzeti jelleg fejlődésére. A felső tanodák igazgatói s tanárai nem elégesznek meg azzal, hogy az ifjakat élő szóval tanítsák, hanem alkalmat nyitnak számukra, jól fölszerelt olvasó termek berendezése által, tájékozást szerezni maguknak a világot mozgó társadalmi, erkölcsi s politikai kérdések felől. Nézetük szerint e tekintetben még a téves nézetek is többet érnek, mint a tudatlanság s közönyösség, már csak azon szempontból is, hogy e nemes foglalkozás elvonja az ifjakat azon kicsiuves idő fecsérlelésektől, melyek nálunk napi renden vannak; értelmük látkörét szélesíti s érzelmeiket nemesíti.

Az unio harminckét államának felsőbb tanintézetei jelen állásáról kimerítő s hű statistikai kimutatást állítani össze, ez idő szerint a lehetetlenséggel határos. Az utolsó hivatalos egybeállítás 1860-ban történt meg; már pedig az utóbbi 13 év alatt nagyobb változáson ment ott át a felsőbb oktatás ügye, mint az előtt 30 év alatt. A részleges adatok egybevetése azt tanúsítja, hogy 1870-ben volt 300 felső tanintézete, 70—80 ezer mindkét nemű növendékkel, 17—24 éves korig. A tanári személyzet létszáma körül-belül 3000 s a közkönyvtárak 2,000,000 millio kötetre mennek.

E 300 felsőbb tanintézetek közül az egyes államok 90-et alapítottak s tartanak fenn, melyek valamennyi felekezet tagjai számára nyitva állanak. A többiek egyeseknek, vagy vallásos társulatoknak köszönik létre jöttüket. Ez utóbbiak között van; methodista 59; presbyterian 32; katholi-

kus 31; episcopalis 15; lutheránus 12; congregacionalista 12; unitárius 3; universalista 2; német református 2; swedenborgian 1 s még néhány kisebb jelentőségű felekezeté.

A tudományok szerint osztályozva, 1-ör hittani, körül-belül 5000 növendékkel, 84 van, a felekezetek következő arányával: katolikus 15; baptista 15; presbyterian 12; episcopális 12; lutheránus 8; congregacionalista 12; methodista 7; unitárius 3; német református 2; universalista 1. Alkalmazva van 385 tanár. 2-or orvosi van 51 450 tanárral, 6700 növendékkel, kiknek kerekszámban fele, graduáltak. 3-or jogi van 22, 74 tanárral s 1500 növendékkel. 4-er Katonai van kettő; száraz Westpointban s tengeri Annapolisban. Ezekhez számítandó még a legújabb időben létre jött 22 gazdasági felső tanintézet.

Szász Domokos.

(Folytatása következik.)

A j á n l a t.

(Boc Elek, s szász-régeni ref. lelkész urnak)

E lap folyó évi 6-ik számában jeleztük volt ön eljárását a régeni nő-egylettel szemben. Tiszteletes ur arra megtette feleletét a 13. számban. Hosszaszab polemia folytatásával nem akarunk tért foglalni; a régeni és régen-vidéki közönség úgy is tudja: hol áll az igazság. Csak egyet még! Tiszteletes ur azt állítja, hogy mindkét közelebbi évben megkapta 5—5 ref. vallásu gyermek a kiadatni szokott téli öltönyt, s ezen állításának bebizonyítására névsort közöl t. ur e lapban.

Mi azt mondjuk, hogy a közlött névsor nem t. ur mellett szól. Az idei névsorba t. ur két olyan nevet csuszított be, melyeknek tulajdonosai nem a mi ref. hitfelekezetünk tagjai. Ez állításunk igazolására ezennel mi hűsz. o. é. frtot ajánlunk fel fogadásképen a sz.-régeni ref. iskola javára, s kérjük a tiszteletes urat, sziveskedjék ez ajánlat hirlapi megjelenésétől számítandó négy hét alatt, hiteles, a törvény értelmében megállható anya-könyvi adatot tenni le a régeni ref. egyház pénztárnokához, tek. Koszta József urhoz, kimutatván azt, hogy Kiss L. és Prágai L. öltönyt kapott leánykái valóban tagjai-e, vagy nem a régeni ev. reform. egyháznak? Ha tagjai, akkor mi fizetünk azonnal; ha pedig nem, azon esetben t. ur, legyen szives, befizetni a 20 frtot a sz.-régeni iskola számára. Elvárjuk. Addig is béke velünk!

X. Y. Z.

K Ü L Ö N F É L É K.

* * A konventről, lapunk bezártáig eredeti tudósítást nem kaptunk. A „Reform.“ ma reggeli számából vettük át a következő sorokat, részletes értesítést lapunk közelebbi számára tartva fenn: „A protestáns konvent jul. 1-én megnyílt. Megjelentek a gyűlésen a szuperintendensek, továbbá Lónay, Vay Miklós, Móric Pál, Kiss Lajos. Távol maradtak Tisza Kálmán és Révész Imre. B. Vay Miklós elnökölt. A résztvevő tagok verifikációja után a három főügyre, u. m. a tanügyi viszonyok rendezése, a konvent szervezete megállapítása s egy domestika alkotása végett külön bizottságok nevezettek ki, melyeknek munkálatai a holnapi ülésen kerülnek szőnyegre. A mai gyűlésen átlag rövid vita után a következő ügyek intéztettek el: Az oláhországi miszsió ügyét az egész konvent felkarolja, de csak azon romániai egyhá-

zakat fogja segélyezni, melyek az erdélyi széperintendencia fenhatóságát elismerik. Celder is jelenvolt ez ügy tárgyalásánál, azonban Vay tapintatossága folytán nem jött élés vita létre. A tiszántuli szuperintendencia indítványára elhatároztatott — Lónyay módosításával — hogy a felekezeti tanítóképezdek növendékei érdekében a törvényhozáshoz kérvény fog beadatni, mely azoknak tanulási idejük s tartozkodási helyük tekintetbevetelével teendő had kötelezettsége érdekében fog fölshóználni. Az erdélyiek ügyét a „kamerátikum beneficiumra“ nézve, mely az erdélyi protestáns fejedelmek által tett s azóta sok tekintetben megnyirbált s erőszakosan megvont alapítványok érdekében már 6 év óta sok ízben hasztalanul folyamodtak az erdélyiek a kormányhoz s országgyűléshez, a konvent egyetemlegesen fogja pártolni az illető helyeken s Vay báró személyes közreműködése is kikérte. Elejtetett a dunán-inneni egyházkerület azon indítványa, hogy a presbyterek ezen túl három évnél tovább is választassanak, s az egyes egyházak függetlensége e tekintetben megahagytott. Más részt azonban helyeseltetett a tiszán-tuli kerület azon eljárása, hogy a presbyteriumok bíraskodási jogát el nem ismeri. A többi tárgyak közt megamltendő, hogy a tiszán-tuli szuperintendens kijelentette, miszerint a tanügy érdekében teendő bármely nyilatkozatot ő és képviselő társai az illető szuperintendencia utólagos beleegyezése nélkül semmi esetre sem irnak alá.

*** Mai számunk mellett veszik t. előfizetőink a „Préd. tár“ apr.—juniusi iveit. Fogadják azokat oly szívesen, mint a minő jó akarattal mi nyújtjuk. Tőrekvésünk a volna, hogy legyen e „Préd. tár“, az erdélyi ref. egyházi szonoklatnak hová tovább mind teljesebb és ragyogobb tüköre; had mutassuk meg, hogy nem vagyunk egészen méltatlanok ama fennséges küldetéshez, melyre vállalkoztunk, mint a Krisztus igéjének hirdetői. De valljuk be őszintén, hogy az előnkbe tűzött célt távolról sem vagyunk képesek megközelíteni s meszsziire elmaradtunk az erdélyi ref. egyházi szonoklat ama nagy alakjaitól, kiknek szentelt nyomdokaiba léptünk. Lehet ennek az a méjjebben rejő oka, hogy az újabb időkben nem az egyházi pálya az a Parnassus, melynek magaslataira hajdan a legjobb orők, nemes versenyre kelve, igyekeztek följutni. Sionnak göröngyös utait ma már kevesen járják a „választottak“ közül, míg a „husos fazakak“ körül felette nagy a tolongás. És mégis állítani merjük, hogy — orőben megfogyva bár — többet tehetnénk, mint a megnyit teszünk. Erdélyi ref. papságunkban a szellemi képességeknek ma is sok kincsei rejlenek s csak tőlünk függ, hogy azokat kiaknázuk és értékesítsük. Munkálkodjunk csak buzgón, lankadatlanul s a siker nem fog elmaradni. E vállalatunk is ily munkálkodásnak gyümölcse s mi azzal a megnyugtató öntudattal nyújtjuk ezt önöknek, t. lelkes-társaink, hogy bennünk megvan legalább a jóakaratu tőrekvés. Isten adja segedelmét s áldását mindnyájunknak!

*** A képviselői ház szombati s hetfői üléseinek kiváló érdeket kölcsönzött a Schopper György, rozsnyói püspök ügyének tárgyalása. Ez az ur ugyanis, a jus placeti dacára, a csalhatatlansági dogmára vonatkozó határozatát a romai zsinatnak — főpásztori levél kíséretében — lelkeszeinek megküldötte s buzdította őket annak hirdetésére. Trefort minister a püspök urat ez eljárása miatt megfeddette. Azonban Lükő Géza képviselő, néhány társával, e büntetést kicsinyelvén, határozati javaslatot terjesztett a ház elé s a minisztert szigorubb eljárásra kívánta utasíttatni. Az érdekes tárgyalás részleteit közölni lapunk szük tere nem engedvén, csak annak megemlítésére szoritkozunk, hogy a hazabölcse egy klaszszikus beszédben fejté föl pártja egyház politikájának elveit s ez által iniciált egy oly határozatot, mely hatalmas előlépés az állam és egyház közti viszony nagy fon-

tosságú kérdésének szabadelvű megoldására. Ugyanis Trefort azon indítványa, mely szerint: „küldjön ki a képviselő ház bizonyoságot a végre, hogy a vallás és közoktatási miniszter közbenjöttével az állam és egyház közti viszony szabályozására javaslatot dolgozzon ki,“ egyhangulag elfogadtatott az ellenzék azon módosítványával, hogy az benyujtandó javaslatában a Deák Ferenc által fölfejtett elveket tartsa szem előtt. Schopper ur, valóban, méjji hálára kötelezte a szabadelvűség minden igaz barátját, hogy tulbuzgalma által alkalmat szolgáltatott ez ügy tárgyalására. Isten tartsa meg sokáig, hogy még sok ily szolgálatot tehessen!

*** Coquerel Athanase, a párizsi ref. egyház nagy híru szónoka, a szabad elvű keresztyénség kitűnő bajnoka, a napokban látogatásával tisztelte meg városunkat. Fölkereste püspökünket s lapunk szerkesztőjét is, kik azonban — mint t. olvasóink tudni fogják — jelenleg Pesten vannak, a konventen. A magyar prot. egyház iránt már gyakorta kifejezett rokonszenvének e tettleges tanusítása roánk nézve lekötelező s mi csak sajnálatunkat fejezhetjük ki a felett, hogy itt tartozkodásának rövid volta s tegyük hozzá, az öt vendégül fogadó unitárius atyafiak előzékenysége nem engedte meg, hogy a nemes férnu iránt, ki a katolikus nagy Franciaországban a kicsiny reformált egyházra anynyi fényt árasztott s kit büszkén vallunk magunkónak, rokonszenvünknek s vendég szeretetünknek anynyi jelét adhassuk, meny-nyit ohajtottunk volna.

*** Lapunk egyik közelebbi 129—25-ik számában tévedésből azt irtuk, hogy „a prot. egylet által kitűzött 600 frtos pályadíj nem adatott ki, arra méltó pálya mű hiányában.“ Az egylet t. al-elnökétől, Fördös Lajos barátunktól erre vonatkozólag azon helyre igazítást veszszük, hogy ennek kiadásáról nem is lehetett szó, miután a beküldési határ idő 1873 dec. 31-ke. Szolgáljon e rectificatio az érdekletteknek tudásúl.

*** Csodák csodája. Utóbbi időben az elszasziak között változatoság kedvéért ismét azon hir terjesztetett el, hogy isten anyja egy erdőben Rothalin felül, Pont de Charite irányában a Breusch balpartján megjelent. Két gyermek, mint mondják, látta őt s e miatt önkivületbe esett. Másnap Labroque, Schirmeck, la Clauet és Rothan lakosai százan-kint vonultak az erdőbe: egyikök látta az isten anyját, a többiekre nézve pedig e kegyelem meg vala tagadva. Sokan éji 11 óráig maradtak e csodás helyen hol elbeszélésök szerint számtalan fény sugárzott. De a földiekkel játszó égi tüneményt ők sem élvezhették sokáig, mivel a schirmecki rendőrhirtos csendőrjeivel a helyszínére rándult; az a hir szárnyal, hogy csapatok küldetnek oda, hogy a tévedést és búbját eloszlassák.

KÖRÖZTETNEK.

666—1873.

Marosi egyházmegyénkben a m.-madaras első-osztályu lelkeszi állomás.

Pályázati határnap augusztus 20.

A folyamodványok marosi esperes t. t. Péterfi József aa.-hoz M.-Vásárhelyre küldendők.

Kolozsvártt, junius 28, 1873.

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.

671—1873.

Görgényi egyházmegyénkben a görgény üveg-csüri lévitai állomás; évi javadalma 300 frt. készpénz, 20 szemes-törökbuza, elegendő tűzi fa és tisztességes szállás.

Pályázati határnap augusztus 15.

A folyamodványok görgényi esperes t. t. Benkő János aa.-hoz M.-Péterlakára (u. p. Sz.-Régen) küldendők.

Kolozsvártt, junius 28, 1873.

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS.

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

Nyomatott Stein János m. kir. egyetemi nyomdász betűivel Kolozsvártt.

Mai számunkhoz van mellékelve a „Prédikátoritár“ 4—6 ive;

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

III. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, JULIUS 10, 1873.

132—28. SZÁM

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — **Előfizetési** ára egész évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. — **Szerkesztőségi** iroda — hová a kéziratok és előfizetések **bérmentve** küldendők: külmagyarutca, 16 sz. —

= Szívesen kérjük mindazokat, kik lapunkat olvasni ohajtják, hogy megrendelésüket mielőbb megtenni sziveskedjenek; mert az e félévi két első szám megjelenése után, lapunkat nem fogjuk küldeni

Lapunk előfizetési ára, a „Préd. tárral“ együtt:

Évnegyedre	1 frt. 50 kr.
Félévre	3 frt.
Egészévre	6 frt.

Kolozsvárt, júliusban, 1873.

A KIADÓ-HIVATAL

T a n é v v é g é n .

Jelige: Das Gute und Schöne will erkämpft sein auf dieser Erde.

(Folytatás.)

Mult alkalommal azon meggyőződésnek adék hangot, hogy a klaszszicizmus által teremtett iskolai rendszerből, a szellem kezd kiveszni és így sok oly eszme, erkölcsi igazság, főleg széptani nézet, mely egykor valóban élt és hatott, visszahozhatatlan elhangzott és elmosódott az újabb irányzatok és izlés hatása alatt. Ez jól van így. Föl kelle-e halottaiból költeni azon szellemet, mely a költészet teren klaszszicizmus neve alatt ismeretes? Hiába való fáradság lenne. De kiküszöbölendő-e a tananyag, melyet kezünkbe ad? Nem, hanem átalakítandó magasabb, egyetemeseb szempontból, magasabb növeléstani célból. Nem ide tartozik e tárgy körül részletekbe ereszkedni, a részlet mindig az öszműködés által kidolgozandó. Elég a főbb eszméket érintenem, melyek e kérdésben meggyőződésemet képezik. Milsand, igen kitűnő francia növelész, a klaszszikai tanulmányokról irt könyvében (Etudes claszsziques. Paris, 1873.) éppen azon főgondolatot mondja ki, hogy a klaszszikai irodalom többé nem mint a dsolut tökélyü minta-irodalom, nem mint szépészeti chablon, nem mint költői iskola, nem mint politikai és társadalmi eszme-

áramlat; tehát nem mint célzatos, dogmatikus irányzat használandó és veendő föl a középtanoda tanrendjébe; de úgy mint az öszszes emberi kultúra alapja; az emberiség ős hite, élményei, meggyőződései biv tükre, mint a társas eszmék ős alakja, a nyelv-alkulás tökéletes chablona, az emberi érzelmek kezdetleges nyilatkozványa. Milsand éppen a dolgok méjjébe hatott be. Nem azért nem hat már a klaszszikai irodalom, mert nincs benne hatály; hanem azért, mert ráakarjuk disputálni az újabb eszmék és irányok által saturalt növendék szívére, lelkére ez irodalmat.

Mindig mondogatjuk, hogy ez irodalom minta-irodalom és csodálkozunk, ha nem költünk általa oly lelkesedést, milyen bennünket ragad meg. Az érzelmek kifejezése mindig más alakot keres, mely az érzelmek természetének legjobban megfelel. A klaszszicítás sokat vesztett mint irány. Mi tehát az örökbecsü? A vallásnál is nem az a tökélyes, mi egyes nemzetek vallásában megragadó őszinteséggel nyilatkozik, mi egyes felekezet gyermeké, bár bensőies hitcikkeiben lel kifejezést; hanem az, mi mindennek alapját alkotja, maga a vallásos érzelem, a kedély titokszerű sejtelmeinek látköre, a miknek az egyes felekezeti különlegesség csak szymboluma. Így a klaszszika irodalomnál, éppen az bir örökbecsűvel, éppen az tanítandó mindig, mi minden irodalom lényegét képezi: az ember képzelő és alkotó tehetségének forrongó, merész, küzdelem teljes, de fenséges nyilatkozványa. De minthogy ez irodalom egy letűnt kulturának erkölcsi, társadalmi, politikai és széptani egészét tárja élénk, ez irodalom öszszes kulturánk forrása. Azon ős benyomások gyűjteménye, melyeket az ember a kültermészet hatása alatt önmagában megteremtett, kigondolt és megalkotott. Tehát ez irodalom azon ősforrás, melynek hiányos darabjaiból kiolvashatjuk, hogy a mi most institucio, mikor jelent meg mint sejtalem, ohajtás; a mi ma mindent átható eszme, mikor jelent meg mint egy merész lélek

képzelve, homályos álma. Szóval, azon szempontból tanítandó ez irodalom, hogy általa egy kultúra alkat elemeit, egy bevégzett kultúra maradványai-ból ismerje meg a tanuló.

Társadalmi együtt létünk mozgató eszméi: egyén és haza viszonya, nagyra vágyás, egyéni törekvés és közjólét folytonos küzdelme, mint tiszta tükörben látható az ó-kori remek iratokban. A mire én rendkívül nagy súlyt fektetek, a mit pedig a történelmi tárgyak előadásánál legkevésbé sem tapasztalok, kivéve egy pár emelkedettebb tanárt, a történelmi filiatio alapszálai mind a klaszszika irodalommal összefonvák. A pozitív bölcsészek, főleg Stuart Mill logikájában oly fontos szerepet játszó filiatio tanát lehet alkalmazni a klaszszika irodalom tanításánál. Ekkor a klaszszika irodalom zengzetes tolmácsa lesz a történelemnek és magyar irodalomnak. Cikksorozatomban e pontjára fektetvén a legnagyobb súlyt, egy kissé bővebben szólok e pontról.

A logikában filiatio alatt értik azon következtetést, melyben induktio és deduktio egyesülve egy külön logikai okoskodási alakot képez, oly formán, hogy például a történelemben az egyes tényekből induktio útján felemelkedem egy társadalmi eszmére: ebből deduktio útján levonok több mellék tényt; így adva annak magyarázatát. Például Romában több plebejus törekvést elbeszélék tények alakjában; ebből alkotok nézetet a plebejus irányzatról a politikában; ez irányzatot átviszem egyes egyének életviszonyaira és jellemére és így per filiationem megmagyaráztam egy történelmi jellemet, vagy mi még gyakoribb, egy költői jellemet. Ki ezt nem érti, az ne fogjon se Horac ódái magyarázatához, de ne Cicero egy sora értelmezéséhez sem. Milyen legyen tehát a klaszszika irodalom tanítása?

A nyelvtani oldal mellett, mely a logikus gondolkodás rég elismert iskolája, ki kell tüntetnünk, egy kis nyelv összehasonlítással, azon szavak benső tartalmát, a kifejezéseket az azokat megelőzőt benyomásokra és állapotokra vinni vissza; minden elnevezés bizonyos történelmi, mythologiai kérdéssel függ egybe, minden mondatnak értelmén kívül van szelleme. A költői kifejezések, indokolások, a szónoki kitérések nem érthetők meg, az összeszűrt görög latin kultúra régészeti, földrajz-történelmi, vallásbölcselmi ismerete nélkül. Ezért nem a költői szépségeket kell szünetlen kántálni, forcirozni, de e lelket el kell készíteni e szépségek felfogására, megér-

tésére. De erre sok történelmi mellék ismeret szükséges, mert az aesthetikai érzések közt vannak értelmi alappal bírók is, mint ezt Greguss közelebbről fejtegeté; az értelmet kell felvilágosítani, hogy akkor teljes tudattal élvezhesse e szépségeket.

Ez hiányzik a klaszszika irodalom tanításánál. Nincs szoros egységben a történelemmel, régészettel, földrajzzal. A mythologiai oktatás teljesen hiányos, vagy egyoldalú, úgy hogy alig ismerék érettségi vizsgát kiállott ifjat, ki távolról is sejtellemmel bírna, mi jelentőséggel bír a görög latin vallásos életben azon jelenet az Iliasban mikor Zeus, Achil és Hektor sorsát megmérlegeli, megfontolandó, hogy melyik részre döntse el a harcot. A görög trágödia megértésétől pedig épen meszsze állnak. Nem csak a szöveg megértését, de a tragicum görög szempontjának felfogását nélkülözik. Mert a görög tragödia és vigjátékban már maga az élet mozog előttünk plastikus nyugalommal. De megértettük-e növendékeikkel az életet? Hogy ne lenne öletlen teher a tananyag chablon szerű keresztül vitele? Kérdhetné valaki: úgy de miért épen ez életet tanulni? Azért, mert bevégzett. Oly bevégzett és igaz kifejezést egy kor sem volt képes adni saját magának, benső lényegének, mint épen a klaszszikai. Épen ezért mondhatom, mit Horac mond a Pisoknak:

Vos exemplaria graeca

Nocturna versate manu, versate diurna.

Már maga az a körülmény, mi a görög dráma történetéből kétségbevonhatatlanul kiténik, hogy minden nemzetek közül a görögnek jutott a dicsőség az igazi dráma megteremtését eszközölni. Mert e korszakban jött ugyan létre a sanscrit dráma is; de bebizonyított tény, hogy a görög dráma hatása alatt és nem volt oly anynyira a népköltészet teremtménye, mint ez utóbbi. Ezen hív, igaz, kifejezés-teljes voltáért minta irodalom a klaszszika irodalom. Tehát mit akarnak soraim bebizonyítani? Azt, hogy megváltozott a kor iránya, eszménye; tehát nem lehet egy előbbi kor eszményét az újabb korra ráerőszakolni; mert az újabb nemzedékek ez értetlen eszme-kört csak bemagolják, csak mondják, de nem értik. Szóval, mint mult cikkem végén irtam, a klaszszikus eszmék csak szók, de nem eszmék hatását gyakorolják.

Furcsán vagyunk az eszmék átadásával: pedig ez a cél. Átadni eszméket, melyek a növendék lel-

kében a sarkokat képezik, melyek körül a kedély érzelmei és az ész gondolatai forognak. Kit az eszmék érzelmeivel bocsátunk ki az élet tengerére (bocsánat ez untilg használt képnek) azt de lejtűvel bocsátók ki; különben csak adtuk neki csillogó gondolatokat, melyeket értelmetlenül össze galagoly, itélet nélkül. Ennek pedig erkölcsi selejtesség következménye. Kire nézve nincs magassabb valami, föl nem szárnyal soha. De hát hogy kell az erkölcsi és értelmi eszméket, melyeket az emberiség sok kínos probléma megoldása után vívott ki, átadni? Nem szók alakjában. Nem apodiktikus tételekben, nem klaszszikus mondatokban, hanem érzelmekben, közvetlenségben; önkint megragadja majd az ilyen lélek a legszebb kifejezéseket, önkint megtanulja a klaszszikus mondásokat. De ekkor az ily kifejezések és mondások méjj gyökeret vertek szívében, lelkében. Gyönyörűen fejtegeti Milsand fennérintett művében, hogy a francia nemzetnek ugyszólva lelkiismerete a latin nyelv. Mert mit most elvont szókban a priori tanul meg a növendék, nem is sejtván e szók eredetét, ős jelentését, a latin nyelv helyes tanítása mellett e szókat benső tartalmokban fogja fel. Tehát nem terheli memoriáját egy csomó szó ismerettel, melynek megfelelő fogalom-köre nincsen, hanem megismeri magukat a fogalmakat és azután érti a szókat, melyek a képzetek összevont jegyei, szymbolumai. De hát nekünk nem épen ily fontos e nyelvek ismerete? Hisz ez uton tanuljuk megérteni a nyelvalkotás és képzet-alkotás titkos forrását, melyek bár egyet alkotnak, de mostani tanításunkban teljesen külön szakkittatnak. Ha pedig e titok teljes működését a léleknek megtanítottuk; akkor megadtuk a léleknek azt az erőt, hogy a külsőről a belsőig hatoljon; hogy a jegyről a képzetre, a képzetről az ösképre térjen. A nyelv az indukcio nagy iskolája. Tehát ily szempontból tanítván a latin-görög nyelvet, egészen más alakot ölt a mi tanrendszerünk. Az irodalom szépségei mellett látjuk az eszmék filiációját, a szavak mellett a képzeteket. Valóságos iskolájává emeljük a gondolkozásnak. Hát még mily édes, feltüntetni az aesthetikai szépet, melyet a görög művészet oly plastikus nyugalommal kezel. E művészet legegyszerűbb és épen azért egyedül megértethető az ifju lélek által, mely még a bonyodalmasabb eszme-menetet nem képes kísérni.

Mi hát a fontos? Mythologia, archeologia, művészet, történelem, szó-elemezés. A szóról mindig a

képzetre menni. Így megtanulja a növendők a belső és külső alak titok-teljes egybe szövődését, mit nyelvnek nevezünk.

Vegyek föl egy egyszerű mondatot. Populus romnus cunctas gentes subjecit. Mily szép kép! subjecere = alávetni. De ha meg nem értetjük azt, mit az alávetés szymboluma jelez; akkor nem értettük meg a mondatot a tanulóval. Továbbá a populus a πολυς-ból kihozandó, melynek accent-jét is megtartá. Mily megragadó hatást gyakorolt ránk a magyar történelemből az a jelenet, mikor Árpád Zalántól földet, fűvet és vizet kér, mint hódolat jegyeit. De meunynire megörökítjük e hatást, ha Herodotból elolvassuk, hogy Darius is a hellen szigelektől és városoktól földet és vizet kapott. Ez csak példa azon kimerithetetlen tárházból, mely bár mely auctor olvasásánál kínálkozik. Így alakítandó át a nyelvtanítás. De e szempontok egyesítendők módszertani egységben, melynek fontosságát Ziller látta be legeclantansabban; de melynek fejtegetéséhez nem fogok, mert még több elmondandom van a tanterv általán ohajtott felosztása felől, továbbá a klaszszika irodalom mellett saját anya-nyelvünk tanításáról akarok egy pár észrevételt tenni és közelebből, talán hosszúra is nyult; elme-futtatásomat befejezni.

Hegedüs István.

(Vége következik.)

Ref. egyházi egyetemes konvent.

Első nap, július 1-én, 1873.

A magyar- és erdélyországi egyházak egyetemes konventje, a mely felé anynyi szem oly általános várakozással tekintett már évek óta, folyó évi július 1-én végre csakugyan létrejött. Ezt megelőzőleg június 30-án a konventi tagok előleges tanácskozást tartottak, melyben a konvent ügy-rendjét állapították meg. Az egyetemes konvent július 1-én d. e. 9 órakor nyílt meg. a pesti ref. főiskola nagy termében. Legelsőbben is br. Vay Miklós, mint hivatalára legidősb főgondnok s a konvent elnöke, emelt szót s mondta el következő megnyitó beszédét:

Méjj tisztelet General-Konvent!

Engedjék, honunk egyetemes egyházkerületeinek igen tisztelt képviselői, hogy hő üdvözlétem mellett ily szép számmal lett megjelenésök feletti örömemnek kifejezést adhassak; sajnálattal kell még is jelentenem, hogy a tiszán-iuneni szuperintendens és a tiszán- és a dunántali főgondnok urak, különböző elhárithatatlan okok miatt nem szerencsélthettek bennünket jelenlétökkel.

Öt éve immár, hogy a maihoz hasonló alakban, különféle akadályok folytán, nem találkozhatánk; azonban átérzék szuperintendenciáink, hogy ideje mikint összejöjjünk ismét, s végezzünk, határozzunk némely, egyetemünket egyenlően érdeklő tárgyak felett; átérzék, mennyire

megváltoztak utolsó időben a prot. egyház viszonyai az államhoz, más felekezetekhez, sőt magukhoz az iskolákhoz is.

De belátták egyszersmind azt is, hogy a változott viszonyokhoz képest megszorodtak egyházunk szükségai, valamint az ezekkel együtt járó kötelességek és terhek is; de ha ez így van, szükség, hogy egyházunk magát minden viszonyokkal szemben tájékozza, kijelölje azon irányelveket, melyeket követnie kell azon esetre, ha fennmaradását, szilárdulását és erősbülését ohajtja és felkivánja jövőre is azon tekintélyes, befolyásos állását hazánkban tartani, melyre világ-kulturai elveinél, dicső multjánál, sőt bátran mondhatom, miszsiójánál fogva hivatva van.

Ily nézetből kiindulva, tette a szuperintendenciák többsége kötelességemmé jelen konventünk még e nyároni egybehívását, mi megtörténvén, még utólagosan is érkeztek be hozzám több szuperintendenciák részéről olyatén ügyek, melyek a korább beküldöttekkel együtt, teendik jelenlegi tanácskozásaink tárgyát.

Első sorban állanak ezek között a konventnek jövőre való szervezése, a tanügyi kérdések iránt szükségelt nyilatkozatunk, mielőtt azok országgyűlés elibe kerülnének, egy országos domestika és nyugdíjintézet megalapítása.

Ezekon kívül vannak több más fontos tárgyak is, melyek elintézését a szuperintendenciák egyhangulag a konventre utasították.

Ilyen a Havasalföld további halasztást nem szenvedhető miszsióális ügye; továbbá az 1848-ik 20. t. c. teljesen leendő életbeléptetése, addig is pedig több betérjesztett sérelmek orvoslása; tanítóink, praeparandistáink hadmentessége; az államsegély magunk közti arányos felosztása; a tanügyi bizottmány alapszabályainak kérdése, a népiskolai vallástankönyvek szervezete, stóllák szabályozása, suplikációk eltörlése, káplán-vizsgák egyenlősítése és több csekélyebb, de közös elintézését kívánó tárgyak.

Midőn mindezekre nézve becses figyelmöket kikérem, s reményemet fejezném ki az iránt, hogy célunk egysége s azonossága kölcsönös bizalom s egyetértésre fog bennünket buzdítani s vezérelni, legyen szabad, gyűlésünket megnyitlnak nyilvánítván, magamat a méjjen tisztelt konvent nagybecsű kegyességébe ajánlani.

Hajnal Ábel indítványára e beszéd a jegyzőkönyvben is megörökítettik. A jegyzőkönyv vezetésére elnök ő nmltsága Filó Lajos, körösi lelkészt szólitja föl.

Az erdélyi szuperintendenciának a magyarországi testvér-szuperintendenciákkal való szorosabb egyesülése örömmel és lelkes éljenzéssel fogadtatik. Kemény Gábor, mint az erdélyi egyh.-kerület egyik küldötte, közönetét fejezi ki a szíves fogadtatásért s egyszersmind felemlíti, hogy az erdélyiekben szétválási viszketeg sohasem mutatkozott s csakis a különféle kényszerítő okok választhatták el egymástól a magyar- és erdélyországi reformátusokat.

Hegedüs László óhajtáná, ha azon elvek és nézetek felett, melyek a vallás-egyházügyi kérdésekben az országgyűlésen legközelebb kifejezést nyertek, az egyetemes konvent is örömet és óhajtását nyilvánítaná. E végből felolvastatni kéri a tisztán-inneni egyházkerületnek 1869-

ben az országgyűléshez benyújtott petitióját, hogy az itten tárgyalás alá vétetvén, az abban kimondott elvekre az egyetemes ref. egyház mintegy saját bélyegét reá üsse.

Ezután az említett petitio egész terjedelmében felolvastatik.

Révész Bálint nem tartja ezen peticiot elfogadhatónak; részint mivel az már egyszer az orsz. gyűléshez különben is beadatott, részint mivel csak egy egyh.-kerület véleményének ad kifejezést; legjobbnak látná, ha egy bizottság küldetné ki, mely ezen elvek és eszmék alapján egy új feliratot szerkesztene, a mely felirat elébb még az összes szuperintendentiákkal is közöltetnék.

Lónyai Menyhért gróf nem tartja szükségesnek a bizottság kiküldését s csak annyit kíván kimondatni, miszerint a konvent örömet jelenti ki a felett, hogy az országgyűlés oly nagy fontosságú lépést tett az egyházi kérdések megoldása felé, s hogy bevárja az országgyűlési küldöttség munkálatát, a melyre annak idejében minden esetre vissza fog térni.

A határozat ennél fogva ily értelemben mondatik ki.

A egyházkerületek küldötteinek igazolása után elnök ő exciája a konvent munkálatának könnyítése céljából bizottságok kiküldését indítványozza, mely indítvány egyhangulag elfogadtatván, a bizottságok megválasztattak.

Elnök ő exciája célszerűnek látná, ha addig is, míg a bizottságok munkálataikat a konvent elé terjesztenék, más kevésbé fontos ügyek vétetnének tárgyalás alá. A konvent is hasonló nézetben lévén, első tárgynul a moldva-oláhországi miszsió ügye tűzetik ki.

E tárgyban mindenek előtt Nagy Péter, erdélyi püspök, emel szót. Méltoztatnak tudni — így szól — milyen zilált állapotban van jelenleg a romániai miszsió, mely eleinte oly szép sikerrel indult meg. Ez állapotoknak okaira nem akarok visszatérni; legjobb lesz, ha a multakra egyszerűen fátyolt vetünk. E helyett egyh.-kerületünk nevében indítványozom, mondja ki a konvent, hogy ezt a miszsiót egyik, vagy másik egyh.-kerület felügyelete alá helyezi oly feltétellel, hogy ez a szuperintendencia, a konvent megbízásából szólitssa fel a Romániában levő egyházközségeket, akarnak-e a magyar ref. egyházzal egy testülettől olvadni össze s egyik, vagy másik egyh.-kerülettől függeni? S ha e felszólítás kedvező viszhangra találand, azon egyházközségek, melyek a hozzánk való csatlakozásra készséget mutatnak, alakittassanak egy külön egyházmegyévé.

Török Pál, duna-melléki püspök: Ezen ügy nem csak egy egyházkerületre tartozik, mindnyájunknak közérdekében van, hogy a miszsió virágozzék; legalább a duna-melléki egyházkerület ily értelemben fogta fel ez ügyet. Minthogy azonban a Havasalföldön levő magyar ref. hivek nagy többsége Erdélyből szakadt ki s elébb-utóbb oda vándorol vissza, s minthogy Havasalföld területénél fogva Erdélyyel áll legközelebbi kapcsolatban: véleményünk oda terjed, hogy a romániai miszsió az erdélyi egyh.-kerület felügyelete és joghatása alá helyeztessék olyformán, hogy a miszsióban levő egyházak egy külön egyházmegyét alkossanak, a mely alkotó része lenne az erdélyi egyh.-ke-

rületnek. Ennél fogva felszólítandók az ott levő gyülekezetek; akarnak-e velünk kapcsolatban maradni, vagy nem? A mely gyülekezetek el akarnak szakadni, azoktól a segély és támogatás megvonatik, ellenben a mely egyházak kapcsolatban kívánnak velünk maradni, azokat úgy anyagiilag, mint szellemileg időről-időre segélyezni fogjuk.

Révész Bálint: Ezen ügy a mi egyh.-kerületünket is sokat foglalkoztatta, nem csak, mert régóta érezte ennek fontosságát, hanem mert óhajtotta, hogy a miszsió ügye, mely a lelkesebb szuperintendenciák által támogatva oly szépen megindult, valahogy el ne vesszen. Egyh.-kerületünknek 1870-ben tartott gyűlésében tehát kimondtuk, miszerint legtermészetesebb, ha a miszsióban lévő egyházak, mikint eddig, úgy ezután is Erdélyhez lesznek csatolva. Az én nézetem is az, hogy elég régen sajog már ez a seb; ne bontogassuk ezt, hanem inkább vessünk fátlyolt a multra. Szólitassanak fel az egyes egyházak nyilatkozatra, s a velünk kapcsolatban lenni akaró egyházak alakittassanak, az erdélyi egyh.-ker. főhatósága alatt, egy önálló egyházmegeyvé.

Hegedüs László a tiszta-melléki egyh.-ker. részéről hasonló értelemben nyilatkozik, ugy szintén Kacsóh Lajos is a dunán-tuliak részéről. Ennél fogva a konvent egyhangulag elfogadja az erdélyi egyh.-ker. nézetét, s kimondja, hogy jövőre minden ügy és adat az erdélyi egyh.-kerülethez teendő át.

Második tárgyal a tiszán-tuli egyh.-kerület részéről a néptanítók és néptanító-képezdék növendékeinek hadmentességi ügye vétetett fel. Hegedüs László szerint e tárgyalban csak annyit lehetne kérni a kormánytól, hogy a tanítók és képezdei tanulók a honvédségbe soroztatnának és olyan időben rendeltetnének be gyakorlatra, a mikor szünet van; de hogy az állam egy nagy elv ellen kifogást tegyen, azt nem lehet kívánni. Török Pál e kérdésnél nem tévesztheti szem elől, miszerint: „salus reipublicae suprema lex esto,“ s épen ennél fogva nem helyeselheti, hogy anynyi ezer meg ezer erejében lévő s szolgálatra legképesebb ifju a hadi szolgálat alól felmentessék; azonban óhajtana, ha a felsőbb tanintézetek növendékeit illető kedvezményekben a néptanítók és praeparandisták is részesülhetnének, a mely szerint ott helyben s az állam költségén végezhetnék katonai szolgálataikat. Nagy Péter Hegedüst pártolja s legjobbnak látná, ha e tárgyalban folyamodás intéztetnék az országgyűléshez. Révész B. sem tartja teljesen felmentetőknek a néptanítókat a hadkötelezettség alól; azonban óhajtana, ha azok a honvédséghez soroztatnának. Beóthy Zsigmond és Édes Albert hasonló szellemben nyilatkoznak. Lónyay Menyhért oly értelmű kérvényt óhajtana a képviselőházhoz intéztetni, melyben kifejezés adatnék annak, miszerint nagyon óhajtandó, sőt szükséges, hogy a haza iránti védkötelezettség teljesítésénél oly intézkedések hozatnának be, hogy az által a néptanítók és praeparandisták ne vonatnának el a tanítástól és a tanulástól; mire nézve a konvent legcélszerűbb megoldási módnak azt látná, ha azok a honvédséghez tétetnének át. Lónyay ezen formulázása

közhelyesléssel találkozával, a konvent ily értelemben fog felírni az országgyűléshez és a miniszteriumhoz.

Nagy Péter az erdélyi egyh.-kerület részéről az u. n. kamerátikum beneficium ügyében kéri a konvent közbenjárását és támogatását. Az erdélyi nemzeti fedelmek ugyanis egyes egyházak és tanintézetek részére különféle dotatiokat tettek volt, melyek a kamara jószágaiából részint készpénzben, részint pedig és legnagyobb részben kőszóban szolgáltatnak ki. Később azonban termény helyett készpénzt adott a kincstár, a kőszónak mázsáját 5 krral váltván be. Ez ellen felfolyamodás történt, de sikertelenül. 1848. után még az az újabb sérelem követtett el, hogy az addigi értéket bankóban fizették ki, nem számítván az ezüst és bankó értéke közti különbséget. 1867 óta többször folyamodott az erdélyi egyh.-kerület ugy a miniszteriumhoz, mint az országgyűléshez, de még csak választ sem kapott. Azt hisszük — mondja szóló, — hogy ha az özszes ref. egyház egyetértőleg emel szót mellettünk, kapunk legalább egy végleges választ.

Lónyay Menyhért gróf: Fejtsük ki azt ügynek eddigi állását s a konvent nevében intéztessék egy felirat ugy a miniszteriumhoz, mint az országgyűléshez.

Filó Lajos: Mondja ki a konvet, hogy ez az ügyet a magyarországi ref. egyház a maga ügyének is tekinti s mivel a miniszterium az erdélyiek felterjesztésére még nem válaszolt, kéressék fel b. Vay ő exciája, mint a konvent elnöke, hogy a miniszteriumnál ezen választ erőlyesen sürgesse.

Lónyay ragaszkodik indítványához s csak még azt teszi hozzá, hogy a felirat, vagy is inkább memorandum b. Vay által nyujtassék be.

Ez utóbbi nézet általánosan helyeseltetvén, határozattá emeltetett.

A presbyterek három évnél több évre való választása kerülvén ezután szőnyegre, Török Pál kimondatni véli, hogy a szokásos 3 év mulva csak $\frac{1}{3}$ -ad része lépjen le a presbytereknek s csak azok helyett választassanak mások. Hajnal Ábel ezt az ügyet nem tartja a konvent elé tartozónak, ugy szintén Révész Bálint sem. Ennél fogva kimondatik, hogy e tárgyalban önhatósági jogánál fogva bármely egyház önállóan intézkedhetik.

A tiszán-tuli egyh.-kerület azon kérdést terjeszti a konvent elé: felruházhatók-e a presbyteriumok bíraskodási hatáskörrel? E kérdésre okot a szentesi presbyterium szolgáltatott, mely dacára a fennálló törvények és gyakorlatnak, önhatalmulag mozdította el papját hivatalából. Filó Lajos abban a meggyőződésben van, hogy ha a presbyteriumok a kebli hivatalnokokra bíraskodási, törvényszéki joggal lennének felruházva, akkor csak a személyes boszu visszatorlására nyitnatnék tág kapu a legtöbb gyülekezetben. Kacsóh Lajos ellenben azt óhajtana, ha minden presbyteriumnak megadatnék a maga körében a rendezkedési és bíraskodási jog. Hajnal Ábel, Édes Albert, Hegedüs László, Révész Bálint és Nagy Péter rövid felszólalása után, a kik mindnyájan a bíraskodási jog megadása ellen nyilatkoztak, az eddigi gyakorlat továbbra is

fontartatik, t. i. egyedül az egyházmegyék és egyh.-kerületek lehetnek ilyen bíraskodási hatáskörrel felruházva.

A katonák lelki gondozása ügyét három egyh.-kerület terjesztette a konvent elé. Révész Bálint ezt az ügyet a táborigyelmeztetés ügyével hozza összefüggésbe s e tekintetben a múlt konvent alkalmával felterjesztett kérelem megújítását indítványozza. Rövid vita után elhatároztatik, hogy a katonák lelki gondozása ügyében felirat intéztetik a miniszteriumokhoz azon kérelemmel, hogy ott, a hol állandó katonaság van és a lelkesi szolgálat rendszeresen vétetik igénybe, a lelkesi méltányos évi átalányban részesíttessék, a hol pedig katonák tömegesen vannak, ott gondoskodják a kormány egy önálló lelkesről.

Ezzel az első napi tanácskozás befejezettnek nyilvánított.

(Folyt. következik.)

Az igazgató-tanács üléséből.

Kolozsvártt, június 14, 1873. *)

Elnök gr. Mikó Imre 8 nmlts: jelen voltak: főt. Nagy Péter, Incze Mihály Szabó Ádám és Bodor Antal h. titkár.

1) A n.-enyedi főtanoda előljárósága indítványba hozza hogy a főtanoda terjedelmes birtokai egy választandó, rendes fizetéses, gazda gondnok által kezeltessenek. Az indítvány elvileg elfogadtatik és a felterjesztendő gazda gondnoki részletes utasítás elvárása mellett a gondnok választás a kerületi közgyűlés elé terjesztetik.

2) a tanügyi bizottság beadja az 1871 és 1872-ik felterjesztett tanodai zártudósításokra vonatkozó jelentését. Elfogadtatik és az indítványozott intézkedések megtételnek.

3) A marosvásárhelyi tanoda előljárósága tudatja,

hogy a f. évi tanári értekezlet augusztus 15-én M.-Vásárhelyen tartatik meg. Helyeslő tudomásul vétetik.

4) A fogarasi e. község kérdést intéz, hogy a vásárosi közönséggel a vásár-vám megváltása iránt ujjal megkezdendő tárgyalások alkalmával mily alaptól induljon ki. Utasítottatik, hogy a megválasztást ne kösse később bekövetkezendő feltételekhez, és a legjobb belátása szerint igyekezzék a megváltást létesíteni.

5) A beszercei kir. törvényszék tudatja, hogy n. Sombori János a sófalvi e. község részére feltételes 1000 frtot hagyományozott. Ezen kegyes hagyományozás kedves tudomásul vétetik s a végrendelet erre vonatkozó része megszerzése végett a szükséges intézkedések megtételnek.

6) A fel-dobolyon felállítandó közös községi iskola felállítására vonatkozó szerződvények megerősíttetnek.

7) A n. földtehermentesítési pénzalap igazgatósága tudatja, hogy a helybeli kir. adóhivatalt utasította a m. bogathi 70 frtos urb. kötvény fizetési íve kiállítására. A fizetési ív és a kamatok felvétele végett pénztárnok aafia értesíttetik.

8) Bejelentetik, hogy az orbai e. megye kovásznai kerülete képviselője, Pünkösti József meghalt. Sajnálattal vétetik tudomásul és az új képviselő választása elrendeltetik.

9) Szász József h. esp. felterjeszti az egy.-megyében megintett iskolákra vonatkozó jelentéseket. Tudomásul vétetik és a m. kir. cultusministerhez felterjesztetnek.

10) A f. évi érettségi vizsgálat alkalmára a kolozsvári főtanoda Lészai Ferencz, a sz.-udvarhelyi főtanoda Nagy Lajos, a zilahi tanoda Szikszai Lajos főgondnokokat kéri birtokosul kinevezni. — Kineveztetnek.

— Előadatott ezeken kívül még 22 ügydarab. —
Bodor Antal,
h.-titkár

TÁRCA.

A közoktatás ügye az Egyesült-Államokban.

(Második közlemény).

(Folyt. és vége.)

A jelzett felső tanintézetek sorába tartoznak még az akadémiák is, melyek egy speciális feladat megoldását célozzák, a fiu- és leány-növendékek bizonyos irányú kiképzése által. Jóllehet ez intézetek mind az egyetemekenél, mind a collegeknél alsóbb rendűek, de felette állanak a grammatikai s felső iskoláknak (grammar et high schools), melyek a tulajdonképi népoktatás tág keretébe tartoznak.

Az akadémiák létre jötte az 1787-ik évre viheto vizsgálata; azóta, főleg némely államokban, különböző elnevezések alatt, mint p. o. gymnáziumok, semináriumok, számuk roppant nagyra emelkedett föl. Ezek közül némelyek teljes önállósággal bírnak, míg mások az egyetemekkel vannak egybe kapcsolva, mondhatni, azokban vannak

bekebelezve, a nélkül azonban, hogy ez által sajátos állásukat s kiváltságait föladták volna. Az akadémiák legfőbb célja: a leendő tanítók és tanító-nők elméleti s gyakorlati kiképzése s e tekintetben a mi képezdínkkel analog institutiok, gyakorló iskolákkal lévén egybe kötve. New-York államnak egymagában 84 oly akadémiája van, melyekből évenként 14—15 száz képzett tanító és tanító-nő kerül ki, miután egyben húsznál több ingyen föl nem vétetik, kik aztán állami segélyben is részesülnek.

Az egyes államok nagyobb részében a különböző felső tanintézetek között egybe kötő kapcsok nem léteznek. Egyik a másik után, a legkülönbözőbb körülmények között alapítván, vallásos társulatok, vagy egyes polgárok áldozat-kész buzgalmából, a nagyobb rész oly nagy jövedelemmel rendelkezik, hogy nem érzi szükségét, teljes függetlenségéből bármily parányit is fölállozni. Mindeniknek van külön felügyelő bizottsága, mely egyszersmind a vagyon kezelője is. A tanárok választják az igazgatót s általában a szükséges személyzetet, sőt a megfűrt tanári államások betöltésének jogát is ők gyakorolják.

*) Ez értesítést, elkésve, csak most kaptuk kézhez, de hogy t. olvasóink evidentiában legyenek az ig. tanács működésével, kötelességünknek tartjuk most utólagosan is közölni. Szerk.

Pedig sok előnnyel járna, ha legalább ugyanazon állam felső tanintézetei egymással solidaritásba lépnének a nélkül, hogy függetlenségüket teljesen fölládoznák. E tekintetben tett is már kezdeményezést New-York állam, a meny nyiben szervezett egy oly testületet, melynek feladata, a törvényhozó testületnek évenként részletes jelentést adni be a felső tanintézetek állapotáról. E testület, az egyetemi kancellár elnöklete alatt évenként összeül Albanyban, az állam fővárosában s különböző bizottságokra oszlik föl, melyeknek hatáskörébe tartozik a collegék s akademiák incorporatiójának kérdése, a természet-tudományi gyűjtemények, laboratoriumok, könyvtárak ügye, az iskolai alapok kezelése s felosztása, az intézetek látogatása s jelentés tétel azoknak minden ügyeiről. E testület tagjai az állam legkitűnőbb emberei s működésüknek jótékony hatása, alig pár év alatt, szembe tünően észlelhető,

Évi gyűléseit nagy mérvű érdeklődéstől kísérve tartja; az állam legkitűnőbb tanárai olvasnak föl ilyenkor az oktatás magasabb rendű kérdéseiről értekezéseket. Észlelhető ezekből azon egyetértés, mely az Egyesült-Államok tanfériai között létezik az irodalmi, történelmi és bölcselmi tanulmányok nagy fontossága tárgyában, melyeknek egyetlen biztos alapját az ó-kori nyelvek alapos ismerete képezi. Általában teljességgel nem kell azt gondolni, hogy az amerikai társadalomnak — melyben első tekintetre az anyagi érdekek kultussa látszik uralkodni — ne volna erősen kifejlett érzéke a spekulatív tudományok s a szép művészetek amaz önzéstelen ápolása iránt, melyet az európai mivelt nemzetek szeretnek olybá tekinteni, mint kizárólagos birtokukat s illetőleg erényüket. Ellenkezőleg éppen azon oknál fogva, mert a demokratikus államok ki vannak téve annak a veszélynek, hogy a népnevelés külterjedelmének nagysága az intensivitas rovására esik, az Egyesült-Államokban, szemben a kenyérkereset hajhászatával, igen élénk visszahatás észlelhető. Tapasztalván, hogy éppen ott legnagyobb a pozitív ismeretek nélkül szükkölködő polgárok száma, kik kizárólag a kenyérkeresetnek élnek: sokszorozott erővel igyekeznek szaporítani a felsőbb tanintézetek számát, hogy azokban mentől több, magasabb rendű tudományos képzettséggel bíró, ember képeztesék, E törekvés következménye azon érdeklődés, mely az újabb időkben a felső tanintézetek ügye iránt mind inkább általánossá lesz. A tanév elején s végén, ez intézetek megnyitása bezárása imponans ünnepélyességekkel megy végbe. Főleg az utobbiak felette érdekes látványt nyújtanak. Az ünnepélyek színhelye rendszeren valamelyik templom, mely azonban bármily nagy, nem képes magában foglalni mind az érdeklődők ezreit, kik megannyi élő cáfolatául szolgálnak annak a vádnak, mely szerint az amerikai társadalom hideg és érzéketlen a spiritualis érdekek iránt. Ott van a jutalmazandó fiu- és leány-növendékek egész serege; de megjelennek feles számmal az intézet régi növendékei is, kik kegyeletes kötelességüknek tartják részvételük által hálájukat tanusítani amaz intézet iránt, mely őket a szó nemesebb értelmében emberekké képezte s egyszersmind buzdítani a nyomukba lépett ifju nemzedéket. Az ünnepély imával kezdődik, melyet vallásos és hazafiai énekek követnek, még pedig

az egész közönség részvéte mellett. Majd az intézet növendékei szállanak egymással nemes versenyre, a kitűzött tárgyra általuk készített, kötött nagy kötetlen, műveikkel. A feladványok mindig nehezek és választékosak, p. o. ilyenek: „Milton, Taylor és Locke, mint a szabadság apostolai,“ „Corday Charlotte,“ „a tudományos birálat tiszte“ sat. A legkitűnőbbek nagy jutalmakat nyernek, melyeknek kiosztásában első sorban nem a ragyogó tehetségükre, hanem a szegény sorsu szorgalmasakra vannak tekintettel.

Közelebbről egy pár legnagyobb hírű egyetem részletes ismertetését fogom adni.

Szász Domokos.

VIDÉKI ÉLET.

Szászváros, július 3-án, 1873.

Ref. iskolánk és egyházunk életéről oly ritkán olvas a közönség, mintha mi örökös tétlenségben aludnánk; pedig szellemi és anyagi erőnkhez képest — úgy hiszszük — elég szorgalmasan munkálkodva élünk.

Tíz osztályu tanodánk hasznos és munkás életéről bárki meggyőződhetett, ha a múlt hó 24-től 28-ig tartott közvizsgákat figyelmesen végig hallgatta. A jun. 28-án d. u. tartott dimiszszion pedig a tanulók számának majd nem egy harmada nyert célszerűen választott könyv-jutalmat; ezenkívül kiosztatott a latin- és német-nyelvekből felmutatott magán-szorgalomért egy-egy első-rendű és hat-hat másod-rendű jutalom; a szépírást 3 pénzbeli, a rajzért több kép-jutalom.

Meggondolva azt, hogy a tanári- és tanítói-kar lelkiismeretéhez híven csak az érdemet kívánta a fennebbi jutalmakkal kitüntetni, e körülmény elég világos fényt derít tanulóink szorgalmára és munkás életére.

A tanoda összes népességére vonatkozólag álljon itt e rövid statisztikai kimutatás:

a) Vallás felekezete szerint:	
Ev. református járt iskolánkban.	93.
Rom. kath.	32.
Lutheránus.	1.
Unitárius..	1.
Unitus.	20.
Disunitus.	37.
Izraelita.	5.

Összesen 189.

b) Nemzetiség szerint:	
Magyar.	132.
Német.	2.
Román.	55.

Összesen 189.

Ebből tehát láthatni, hogy német, illetőleg szász nemzetiségű hazánkiai itt nálunk sem buzgulognak, hogy gyermekeik magyarnyelvet elsajátítsák. A „culturvolk“ e hajthatlan tagjai is még mindig a Sachsenland föllépülésével ábrándoznak, mely szerintök csak úgy valósulhat meg, ha fiaikat a német civilizáció erdélyi Mekkájába, Szebenbe, vagy Szászsebesbe küldendik!

Ref. egyházunk ez évben lényeges javításokat és újításokat teszen goth-stylű temploma külsején és belsejében. A régiség és tűzvész által megrongált százados falakat és oszlopokat cément-burkolattal hányatja meg; a templom belsőjét egészen kimeszelteti; orgona-karzatát megnagyobbítva fölemelteti és Kolonics István orgona-művészszel egy teljesen új orgonát készített. Mindezen munkálatok — tíz frt. híján 4000 frtba fognak kerülni — folyó évi nov. elsőjére készen is lesznek.

Vajha a szép izléssel renovált szt.-egyház és a diszes

orgona nagyobb számmal tudná a hiveket össze gyűjteni, mint jelenleg!

A jövő évre tervben van az 1839-ben villám által ledöntött toronynak fölépítése és a leány-iskolának megnagyobbítása, esetleg még egy tanterem készítése.

Ezen tények — azt hiszük — hangosabban szólnak bármily ékes phrasisoknál s azok föllemlítése kétségtelenül igazolja, hogy mi, sem az iskolában, sem pedig az egyházban nem alszunk tétlenül, de munkálkodva és hasznosan élünk! *)

—k—ö.

KÜLÖNFÉLÉK.

*) A pesti m. k. egyetem múlt hó 25-én tartotta meg fennállásának 93-ik év fordulati ünnepélyét. A teljes díszben megjelent tanári testület és a nagy számmal egybe gyűlt közönség előtt az egyetem rectora, Hatala Péter olvasott föl egy értekezést, mely ugy tudományos becsben, mint szabad elvűségben egyaránt kitűnő. Hatala munkásságát a mi igénytelenségünk is érdeklődő figyelemmel s elismeréssel kíséri, a többek között az általa szerkesztett „Katholikus Reformban.” De cikkeit olvasva, gyakran tesszük föl magunknak azt a kérdést, hogy oly elvek mellett, minőket hirdet, voltaképen miért vallja magát s mikint vallhatja katolikusnak? Oly törzs gyökeres protestáns ember ő, mint bár melyikünk. Már lapjának címében részünkről anachronizmust látunk. „Katholikus” s még is „Reform,” valóságos fa vaskarika. Az ultramontanoknak, ez igazi katolikusoknak, teljesen igazuk van, midőn őt kiátkozzák.

*) A kolera járvány aggasztó terjedése miatt kénytelenek valánk mind a három gzermok-kertünket bezárni, miután a városban néhány kised is a járvány áldozata lett. Az özszesz betegek száma meghaladta a 200-at; haláleset volt tegnapig 127. Az utóbbi pár nap alatt azonban már nagyon gyöngülni kezdett a járvány ereje s így remélhető, hogy ez az alkalmatlan keleti vendég látogatásával már nem fog sokáig megtisztelni.

*) Augusztusi közgyűlésünknek, más érdekes tárgyak mellett, gazdagon ki fog jutni a választásokból is. Az igazgató-tanácsban betöltendő két tanácsosi állomás, de ha a 7-es bizottság véleménye elfogadtatik, akkor választani kell nyolcat. Tanári szék, ha jól tudjuk, hat vár betöltésre; Enyeden három, Kolozsvártt egy, Zilahon egy, Udvarhelyen egy. Választani kell konventi küldötteket is, négy egyházit, négy világiat. Reméljük, hogy mindenik helyre megkapjuk az oda illő embert s nem leszünk kénytelenek magunkra alkalmazni b. e. püspökünk, Bodolának azt a tragicomicus kérdését, melyet hajdan egy papi szigorlaton egy gyarló procedenshez intézett, ki előre kiszemelte volt magának az ekkléziát s a feleséget is, még pedig oly számítással, hogy az utóbbi utján fogja megkapni az állomást. A lesújtó kérdés így hangzott: „Domine! ecclesia csak volna, feleség is csak volna, de hol a pap?”

*) Pályázati hirdetés. A sz.-udvarhelyi ev. ref. tanodai igazgatóság a néhai b. e. Kis József által alapított németnyelv-tanítói állomásra, a melyhez az alapító 200 p. frt. évi fizetést kötött, pályázatot hirdet következő megjegyzésekkel: 1) A németnyelv tanítói 200 frt. évi fizetés ki fog pótoltatni 600 forintra; mely 600 frt. évi fizetésért a megválasztott egyén a középtanodában tanítandó német nyelv mellett, köteles leendő, ugyanott, más oly tantárgyakat is tanítani, a melyekre képesítve lesz. 2) A választás, az illető végrendelet értelme szerint, három évre történik, és a pályázni kívánók folyamodása, felszerelve, a pályázónak a né-

*) Kéretik a „Kelet” t. szerkesztője ezen sorok szives közlésére.

Főmunkatárs: SZÁZ DOMOKOS.

metnyelvbeni jártasságát, más tanulmányait, erkölcsi magaviseletét és polgári, vagy más állását tanusító bizonyítványokkal, folyó év augusztus 15-éig a tanodai igazgatóságához beküldendő. Jegyzés. A francianyelvbeni jártasság a különben egyenlő képzettségűek közt az illetőnek előnyt ad. Sz.-Udvarhely, jul. 2, 1873. Korondi Mózes, igazgató.

KÖRÖZTETNEK.

684—1873.

Küküllői egyházmegyénkben a medgyesi lévitai állomás; évi javadalma:

1) 58 véka szemes törökbuza; 2) 27 frt. 60 kr. pénz a hallgatóktól; 3) A város pénztárából 40 frt., 4) Conzistoriale beneficium 7 frt.; 5) Tandij mintegy 20 frt.; 6) 3 öl szinfa és 3 csomó ágfá.

Pályázati határnap augusztus vége.

A folyamodványok küküllői esperes t. t. Benedek Ferenc aa.-hoz Haranglábra (u. p. Dicső-Szent-Márton) küldendők. Kolozsvártt, julius 8, 1873.

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.

691—1873.

Szilágy-szólónoki egyh.-megyénkben a n.- és k.-p a c a l i egyesült egyházakban az organistasággal egybekötött kántortanítói állomás; fizetés: a) 100 véka gabona; b) 4 frt. 80 kr, tandij; c) 24 frt. 25 kr. kegy-hagyományi kamat; d) 100 veder must, vagy e helyett 60 frt; e) egy köből férőjú tavasz föld, az egyház szántja; f) 3 fordulon 1—1 vékás föld, az egyház szántja; g) 2 szekér szénát termő kaszáló, mivel az egyház; h) 6 öl tűzi fa beszállítva; i) minden tanulótól egy véka csős-törökbuza, egy csirke, 5 kupa must; k) temetés prédikációs halottért 48 kr, énekesért 24 kr; l) lakás egy szobával és konyha-kerttel.

Pályázati határnap augusztus vége.

A folyamodványok szilágy-szólónoki esperes t. t. Dombi Lajos aa.-hoz Bogdándra (u. p. Hadad) küldendők.

Kolozsvártt, julius 8, 1873. Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.

681—1873.

N.-enyedi egyházmegyénkben a harasztosi tanítói állomás, melynek jövedelme 400 frt. o. e. nagyobb részt készpénzben fizetve. Pályázhatnak papi szigorlatot tett papjelöltek.

Pályázati határnap szeptember vége.

A folyamodványok n.-enyedi esperes és egyházkerületi közügy-igazgató nt. t. Basa Mihály aa.-hoz Harasztosra (u. p. Fel-Vinc) küldendők.

Kolozsvártt, julius 7, 1873. Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.

693—1873.

A m.-vásárhelyi püspöki vizsgálat alatti első-osztályu egyházban a 3-ik lelkési állomás; javadalma:

1) 1000 frt. o. é. készpénzben az egyh.-pénztárából. 2) Alapítványi illetőség 19 frt. 94½ kr. o. é. 3) B. Kemény Zsigmondné gr. Teleki Juliánna alapítványból 11 frt. 34 kr. 4) Kanonika porció: 5 hold szántó, 700 □° szőlő. 5) 4 öl ágfá az egyház erdőjéből. 6) Szállás és stola.

Kötelességei: a rendes papi szolgálaton kívül:

1) A konzistorium által megjelölendő kebli iskolákra való felügyelet és azoknak vezetése. 2) A konzistorium által megjelölendő kebli és polgári iskolákban a vallás-tanítás 3) Az egyház különösen megvárja, hogy a tanügyet buzgó odaadással felkarolja, s ezen irányban a közmívelődésre sikerrel hasson.

Pályázati határnap augusztus 20.

A folyamodványok hozzám Kolozsvárra küldendők. Kolozsvártt, julius 9, 1873.

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

III. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, JULIUS 17, 1873.

133—29. SZÁM

Megjelenik minden esütőtökön egy iven. — Előfizetési ára egész évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. — Szerkesztőségi iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca, 16 sz. —

T a n é v v é g é n .

Jelige: Das Gute und Schöne will erkämpft sein auf dieser Erde.

(Folyt. és vége.)

Egy kissé szélesre terjedt fejtegetésemet összevonva, az én eszményem és óhajom szerint, a klasszicizmus megbecsülhetetlen és mással nem pótolható tananyagot ad kezünkbe, ha többé nem mint irodalmi irányt, mint széptani eszményt kultiváljuk, hanem úgy tekintjük, mint az igazán általános emberi műveltség nehezen megérthető, de nélkülözhetetlen forrását; mint a műveltség-történelem szakadozott töredékeit, melyeket egész hévvel, lelkesedéssel újra meg újra kell át olvasnunk, mert minden kor és nemzet műveltségén felül emelkedett, igazán emberi kultúra nyilatkozik, mert a történelmi eszmék, társadalmi nézetek gyökerei lelhetőek meg azokban. A növényt a gyökeréről, történelmi fejlődésünket is ez és tényekből lehet meghatározni.

Nem is ide tartozik a remek-irodalom feltétlen szükségét itt bizonyítgatni; de nem foghatok tollat kezembe a nélkül, hogy hangot ne adjak azon fájdalmas tapasztalatomnak, hogy különösen a hellen-irodalom mily nyomoruságos elhanyagolásban részesül. Valóságos kín, végig hallgatni vizsgáinkon, hogy mivé törpül, hogy vész el a grammatikába a görög fenköltés, fenszárnyalás; mivé lesz a görög élet! Ez életnek kellene oda hatni, hogy az ernyedő, lomha gondolkozást nyügeiből fölzsabadítsa szabad öntevékenységre, hogy a bágyadt kedélyeket fellelkesítse az emberi eszmék igaz érzésére, akarására és . bizony, élettelen tantárggyá válik, mely inkább terhelő, mint emelő hatással van. Ezért oly általános a közöny e fenséges irodalom iránt, melynek a latin csak oly homályos tükre, mint a felhővel fátyolozott hold a hold valódi fényének. Más alkalommal e kérdésre vissza térhetek; de azt Hunfalvi oly szépen, oly kimerítőleg kifejtette, hogy erőtlen tollam véle nem mérközhetik. Legfőlebb azért irok, azért beszé-

lek, és szeretném, ha a görög műveltség minden igaz barátja írna és beszélne, hogy az általános előítélet minden oldalról nyerjen cáfolatot; az agitáció minden felé induljon meg. Ha pedig a görög-, latin-irodalmat azon szempontból tanítjuk, melyet mult alkalommal voltam bátor jelezni; ha oly művelődés-történelmi forrás gyanánt tekintjük, mint saját irodalmunkra nézve egy Balassát, egy Zrinyit, egy Kézayt, egy névtelen jegyzőt; ha vallásos nézetek, szertartások, költői, társadalmi eszmék és eszmények alapjának tekintjük, melyből a történelmi filiació egymásutánjában saját eszmekörünkig szállunk le; ha képesek vagyunk az élet tükréből, az irodalomból magát az életet növendékünk szive, lelké elé varázsolni: akkor oly termékeny, dus, gazdag eszmék magvait hintettük el, melyek az igaz, szép és jó iránt fogékonynyá teszik a növendékeket és igazán megérlelik a felső oktatás befogadására. Mi tehát a teendő? A fő hiány, a tanmód rendszeretlensége elenyésztetendő. Az első középtanodai osztálytól fel a 8-ik osztályig szigorú egymásután elsajátítandó a latin kifejezések szó, mondat szerekezet, összefüggés szerint való megértése; ezután az alak és tartalom megértése után a szellemi felfogás következik. Egy példával illusztrálhatom állapotainkat. Ha magyarázni akarom, a tantervhez hiven, Cicero egy bölcselmi művét a 7-ik osztályban, mindjárt kezdetben fennakadok; mert a növendék anynyi nyelvtani elvonási képességet el nem sajátított, hogy többé ne egyes convenientiae, vagy eset szabálylyal, vagy gerundinalis constructio magyarázásával foglalkozzam, hanem a cicerói figurákat, szónoki fordulatokat és a mire nagy súlyt fektetek, a mondat-alkotásnál kifejtett virtuozitást, a concinnitást, mondattani s tartalmi numerust, mi pedig a jó proza zenéje, az időkövetkezési sajátsgot szemléltessem, éreztessem úgy, hogy mikor a növendék olvas, akkor a mondatot hangsúlyosan olvassa. Hogy kívánjam én a thesis és arsis megtartását a mondatok numerusával, mikor még

a versben sem igen képes észrevenni, mikor még a magyar szöveg olvasásánál se mindig képes helyesen hangsúlyozni; értem természetesen az értelmi hangsúlyt. Ez pedig, mit e pár sorban érinték, csak a külsője Cicero bölcselmi művének. Hát még a belső, a lélek; a bölcselmi alap! Mikor jut időm, hogy a Cicero álláspontját konstatáljam, a bölcsészeti történelmi tradíciót kitüntessem; hogy egy kort politikai, történelmi, bölcselmi, vallásos gondolkodás körében rajzolják? És mi még a legfensőbb egy költői, vagy prozai remek mű olvasásánál, mire Salamon Ferenc halhatatlan érdemű művében külön fejezetet szentel: egy író-t subjektív oldalról is bemutatni, mikor az írályt magából a kedély természetéből magyarázom meg. Mert minden sornak meg van története nem csak az irodalom ránk maradt töredékében, de van az író szívében, lelkében. Menynyi kedély, mily méjj ironia, mily kimondhatatlan célzatosság van Horac e soraiban:

Nunc est bibendum, nunc pede libero
Pulsanda tellus!

Hogy eszünkbe jut Gyulai Pál kitűnő költeménye, melyet Horac hatása alatt írt! Füleinkbe csengnek e sorok:

Avagy talán az örömök dalában

A költő szíve majd hogy megszakad,
S némán kiált: a Brutusok honában
Csupán a jó kedv s mulatság szabad.

Ime, főbb vonásaiban azon néhány szempont, melyből egy író-t magyarázni tartozom a 7—8-ik osztályban; mert az egyetem már irodalom-történelmi részletekbe, szöveg kritikába és bölcselmi magaslatra kell hogy emelje a remek-irodalom tanítását. Előkészítettük-e erre növendékünk érzelmi és értelmi világát? Bizonyára nem. Nem bírálom, kicsinylem én tanrendszerünkben a tanrendet, nem a beosztást; de nem elégít ki a kezelést. Ha minden osztályban összhang, terv nélkül tanítunk, a menyinyit tudunk, és mindég ismétljük ugyanazt; mindég megyünk a nélkül, hogy előbbre lennénk; mindég szélében és nem hosszában megyünk, mindig külterjileg tanítunk és nem belterjedelmileg: akkor bizony, úgy elkínóztuk a tanuló emléző és ítélő tehetségét, hogy mire el kellene jutnia, a klaszszicizmus igazi felfogására, a széptani méltánylásra: ki van fáradva és közönyös. Hiányzik az érdeklődés; pedig az aesthetikai élvezet alapja épen az érdeklődés; öszszetört kedély nem képes az öszszhangzatot, a szépet élvezni. Kant szerint, épen a szabadság a fő kellék a szép igazi élvezésére;

de hogy lehessen egy lélek szabad, ha azon töpreng, hogy a szöveg tartalmát értelmezni legyen képes.

Anynyira leköti a szöveg anyaga, hogy magasabb szempontra fölemelkedni; nem képes. Különben örömmel konstatálhatom, hogy Mihályi Károly legújabbán sajtó alá kerülendő tankönyve a negyedik középosztály számára, épen azon nyomon jár, melyen haladva, a klaszszikusok minél nagyobb mérvben történő olvasásával egybekötve: a növendék nyer álláspontot. Pedig épen ez az ítélőtehetség iskolája, ha minden tényezőt elsajátít, melyek öszszvetéséből fogalmat alkothat. Ha ide emeltük klaszszikai nevelésünket, akkor lelket és életet adtunk és nem betűt és szót. Akkor átéli ama két nemzet életét; a ki pedig egy letűnt kor értelmi és érzelmi körét át tudja élni: az képes minden kort átélni; az örökli az emberiség öszszes multját; arra nézve a mult nem sporadikus események zürzavaros vegyülete, hanem tradíció; az eszmék folyamának forrása. Ha erre vagyunk képesek: akkor örök hállával fogunk tartozni a klaszszika irodalom iránt; akkor elmondjuk róla, mit Gladstone mondott: juvenis mundi. Ez ifjuságot kell átélni az ifjunak, hogy ifju szíve és lelke hervadhatatlan ifjuságot nyerjen. Mi tehát a teendő? Az öszszes tananyag kevés ember kezében öszszpontosítandó. Ezek közt a legszigorubb egyetértés, módszertani egység hozandó létre; folytonos és írásos dolgoztatás keresztül viendő. Oly öszszhangzatot kell megteremteni, hogy az egyik osztály naplóját, a felsőbb osztály növendéke legyen képes kijavítani, természetesen felügyelet mellett. Ez által folytonos szellemi kapocs lesz az osztályok között. Tapasztalhatni, hogy a természetiekben nagyobb haladás van, mert rendszeren egy, vagy egy pár tanár kezében van öszszpontosítva az oktatás. Ezért van haladás, mert itt a módszertani egységet maga a tanár személye alkotja meg.

A főntebbi szempont világossá teszi álláspontomat a történelemre nézve. A történelmi leszármaztatásra volt befolyással a remek irodalom; erre hat a földrajz, a történelem, tehát a szynthesis. A földrajz, nyelv, analytice megmagyarázta már az eseményeket a keresztyén kor beállításáig; ekkor fontos segéd-tudomány a vallás-oktatás. Ez megmagyarázta a keresztyén eszméket; ez eszméket bővebben lehozza a középkori történelem. A magyar történetnél melléktudományként szerepelhet a magyar irodalmi források ismertetése egész le Kazincy koráig; mi Németországon már keresztül van vive.

De, hogy félre ne értessem, a magyar irodalom szebb történelmi darabjainak ismertetése mellett, a magyar nyelv teljesen önálló tantárgy, melyre a legnagyobb súly fektetendő; melynél épen azon szempont uralkodik, melyet a latin-görög-irodalom tanításánál röviden jeleztem. Midőn a növendék teljesen elsajátítja a mondatalkotás titkát, mikor megtanulta a mondatok egymásutánjában az értelmi hangsúly hordozását, mikor a szónoki alakzatok és költői fordulatok felfogására képes: akkor, mintegy korollarium-kint, a széptant kellene bevinni a 7-ik, vagy 8-ik osztályban tantárgyaink sorába, hogy középtanodáink növendéke egy író, mind tárgyias, mind alanyi tekintetben felfogni és élvezni megtanuljon. Ekkor egy új álláspont nyílik meg előtte, melyre főlemelkedve, képes leendő, az irodalomtörténetet is helyesen tanulni; a különböző iskolákat álláspontjaik szerint megítélni, sőt mi legmagasabb, képes, mindazon tényezőket elsajátítani, melyek a költői egyéniségek megértésére szükségesek. Nincs terem. részletekbe bocsátkozni; de a fentebbiekből kitűnik, mily összhangzat teremtendő meg az összes human tárgyak előadásánál. Mert a fiatal lélek a gyűjtő üveg természetével bír: ha a human műveltség sugarait egyszerre nem bocsátjuk reá, föl nem gyul soha; pedig ez a cél: e szent lángolás kicsalása, mely egészen áthatja, mely ifju tüzét egy fenséges gondolatban öszpontosítja: az emberi haladás gondolatában. Ilyen szempontból beosztva, keresztül véve, a rendelkezésünk alatt álló tananyag oly egységet alkotand; oly szépen fog egyik a másikra utalni, hogy észrevétlen erőt nyer és hatni fog megint a remek-irodalom. A görög irodalom tanításának felvirágzását pedig csak épen ettől várom, hogy az egész remek-irodalom történelmi fontosságát értessük meg az eszmék történetével párhuzamosan.

Ki a human műveltséget akarja valóban elsajátítani, az önkint fogja annak forrásait kutatni. Épen úgy, mint a történelmi szakra hajlammal bíró ifju ellenállhatatlan mohósággal kap a források kutatásába, mert ez termékenyíti meg szellemi erejét, ez fejti ki tehetségét.

Ha összes középtanodai rendszerünk felkölté a human irányt, mely a természeti valót ideállá képes varázsolni, mely az eszmék létezésében hisz, akarására lelkesít mely minden utógondolat nélkül az életet az élet okaira viszi vissza, mely meghódol azért, mert felemelkedik; akkor ha a gö-

rög életet anynyi szép oldalról bemutatva, látta növendékünk: hogy idegenkednék akkor azon nyelv tanulásától, melyen egy Homer énekelt, egy Thukydides irt? Hogy ne tanulná azon nyelvet, mely az ősbenyomásokot örökíté meg a szók tövében, gyökerében, melyeket a természeti ember tapasztalt a természet közvetlen hatása alatt szívében, lelkében! De a fődolog az, hogy mindent leírni tudjon a növendék. Minden ismeretét szobatosan írja le, magyarázza meg. A történelmi alakokat elevenítse meg saját tolla alatt; a jellemeket törekedjék lefesteni a történelmi tényekből és a tényeket magyarázza meg a jellemekből és körülményekből. A körülményeket tekintse csak egyes színeknek, melyből lefesti főbb vonásaiban a kort. Értse meg e nevezetes szót: tradíció; mert akkor szívében megcsillan félmályban e szó: jövő. Emeljük oda növendékünket, hogy soha elszigetelt egyénnek magát ne érezze. Midig együtt dolgoztassuk, vitatkoztassuk tanuló társaival; jellemét fejtsük példa által és ha lehet, bocsássuk kisebb dolgokban tanuló társai ítélete alá; az ítélő tehetség ereje ment meg a kétszínűség csuszás-mászásából. Minden utógondolat nélkül tartsa magát egy tagnak az egészben, mely felelős a múlt és jövő iránt.

Mindene, öröme, boldogsága, jövője legyen öszpontosítva a jó akarásában és keresésében, hogy tartsa Platóval életelvül: a jó eszméje a legnagyobb tudomány.

Hegedűs István.

A ref. egyházi egyetemese konvent.

Második nap, július 2-án, 1873.

(Folytatás.)

Az ülés megnyitása után mindenek előtt Filó Lajos konventi jegyző olvassa fel a tegnapi ülés nagy gondal készített jegyzőkönyvét. Ennek hitelesítése után a vallás-sérelmek tárgyalása került napirendre.

Beöthy a reversalisok miatt szólal fel, miszerint dacára annak, hogy az 1868. 53. t. c. világosan kimondja, a reversalisok érvénytelenségét, a dunán-tuli egyházkerület területén mégis számos ilyen visszaélés követtetett el. Ezen sérelmeket a dunán-tuli egyházkerület egyenkint a konventre határozta felterjesztetni.

Hegedűs László: Kétféle vallás-sérelmek lehetnek: vallás-sérelmek, melyeknek orvoslását egyenesen a miniszteriumtól kell kérni, és olyan sérelmek, melyek egyenesen a vallásügyi törvényeknek megszegéséből származnak. Az elsőre nézve a tiszamelléki egyh.-kerület nézete abban öszpontosult, hogy a konvent írjon fel a miniszteriumhoz, hogy az illető egyh.-kerületek panaszait vegye a miniszterium kellő tekintetbe; a másikra nézve pedig úgy

intézkedett, hogy miután itt törvény áthágásáról van szó, folyamodjék az illető egyház egyenesen az igazság-szolgáltatás közegeihez.

Révész B. kijelenti, hogy a tiszán-tuli egyh.-kerület még mindig kapott választ fölterjesztéseire; különben pártolja a Hegedüs által előterjesztett indítványt.

Emődi Dániel: Nem a kormány, hanem a kath. papok ellen van panaszunk, a kik világos törvény ellenére tértívetnyet vesznek. Az itt a fő baj, hogy a törvényben nincsen sankció és a konventnek épen ezt a hiányt kellene észre vennie s a feliratban kérni a törvény sankcióját.

Török Pál nem látja szükségesnek, hogy az egyes esetekre nézve a konvent felírjon. A mi a törvény elleni vétségeket illeti, ennek okát az ágostaiak konventje abban találja, hogy a törvényeknek nincsen sanckiója, következképen az ágostaiak novellák által vélik ezen törvények hiányait kiegészíteni s szóló anynyiban szintén egyetért velök, a menynyiban jelenleg a bíró előtt csakugyan nincs törvény, a mely szerint a törvény-szegő plébánosok felett ítélhessen.

Nagy Péter: A kath. klerus mindenütt és mindig erőltetni fogja a reversalisokat; minthogy azonban ezek érvénytelenek, legcélszerűbb azokat úgy tekinteni, mintha meg se történtek volna.

Filó Lajos: Azt én is helyeslem, hogy az egyes eseteket ne terjeszszük fel a miniszteriumhoz, anynyit azonban mindenestre óhajtának, hogy a kormánynak figyelme a törvénynek ilyen rendszeres kijátszására konventileg is felhivassék; úgy szintéa felkérendő lenne arra is, hogy az egyes egyh.-kerületek által felterjesztett vallássórelmek minden egyes esetben kellő orvoslásban részesíttessenek; és továbbá, hogy a hitfelekezetek közti törvények novellák által lehetőleg kiegészíttessenek.

Fördös Lajos jónak látná, ha a reversalisok érvénytelensége az egyházakban köztudomásra hozatnék. Továbbá nem csak óhajtást, hanem valósággal sürgető kérvényt kellene intézni a törvényhozó testülethéz.

Édes Albert a törvény sankciója által sem látja orvosolhatónak azon sérelmeket, mert a papság elve kompelle intrare s ettől nem fog elállani soha. E tekintetben legalkalmasabb gyógyszer a kötelező polgári házasság behozatala volna.

Hajnal Ábel: Ha csakugyan novellát méltóztatnak sütetni, szükségesnek látná, ha a 7—18 éves növendék ifjak vallásos oktatását s a tömeges áttéréseket illetőleg is sürgettetnék egy-egy novella hozatala.

B. Vay Miklós: Hogy milyenek legyenek a novellaris törvények, ezekbe nem bocsátkozhatunk; azt azonban kimondhatjuk, hogy ezeknek alkotását jövőre nézve multhatlanul szükségesnek tartjuk. A praeventív intézkedésekre nézve addig is minden superintendenciának megvan a maga joga. Továbbá, a miniszterium figyelme felhivandó a vallásügyi törvényék rendszeres kijátszására s az egyh.-kerületek e részbeni felterjesztésének sikeres orvoslására. Ezen itt előadott sérelmekennél fogva az egyh.-kerületekhez utasítandók, hogy terjeszszék azt a miniszterium elé s jövőben is hasonló módon járjanak el.

Elnök ő exciájának ezen szavai közhelyesséssel találkozáván, e tárgy befejezettnek tekintetik.

A tiszamelléki egyházkerületnek a stóla szabályozása, illetőleg felemelése tárgyában beadott indítványa nem vétethetett tárgyalás alá, mivel a stólák ügyében minden egyházkerület saját belátása szerint önként is intézkedhetik.

Révész Bálint a tiszántuli egyh.-kerület részéről kérdésbe teszi: fentartandók-e továbbra is a supplicatiók, vagy nem? miután — ugymond — a mai időben a supplicatióbl való jövedelem nem is olyan nagy, mint volt ezelőtt, mikor csakis a főiskolákból mentek supplicálni; ma azt, a mit régen egynek adtak, több supplicans közt kell megosztani.

Hegedüs László. A tiszamelléki egyh.-kerület már kimondotta egyszer, hogy a supplicatiót, mint a könyörödományok gyűjtésének módját s ezzel összeköttetésben a házankénti kéregetést célosnak nem találja, hanem mert szükségünk van a segélyre, ajánlja ezek helyett a régi diakonatusi intézet felállítást és szervezetét. Ez a diakonatusi intézet mintegy kiegészítő részét képezné a helyi presbyteriumnak s kötelességében állana évenkint ott helyben a legalkalmasabb időben ilyen könyörödományokat gyűjteni. Ez különben a domestica kérdésével áll szoros összeköttetésben.

Hajnal Ábel: Ne mondja ki a konvent a supplicatiók eltörlését, hanem várjon az idő tovább fejlődésére. Talán jövőre az államsegély forrása is bővebben fog buzozni s szükségünket könnyebben fogjuk fedezhetni. A supplicatiók kérdésében továbbá a testvér ágostai egyházzal is szükséges volna értekezniük.

Filó Lajos szerint elhamarkodás lenne, kimondani azt, hogy a supplicatio által való jövedelem-forrás megszüntetessék, míg más jövedelmező forrásról gondoskodva nincsen. Minthogy azonban Hegedüs ezt a kérést a domestika kérdésével óhajtotta összeköttetésbe hozni s minthogy a supplicatiót előbb-utóbb maga az élet fogja megszüntetni: fügeszsze fel a konvent az erre vonatkozó határozat hozatalát s utasítsa ezen kérést a domestica ügyében kiküldött bizottsághoz.

Fördös Lajos: Ha ez az intézmény soha nem lett volna is, fel kellene azt állítani. Részemről olcsóbb módját geographiai és topographiai ismeretek szerzésének nem tudok. Az ifju az által, mert gyülekezetrül gyülekezetre kénytelen utazni, igen szép ismereteket szerezhethet. Én is voltam supplikans és nagyon örvendek azon, hogy voltam. Nem jár az semmi gyalázattal, mert gyülekezetekhez megy, a hol mindenütt szivesen fogadják, s nem megy bázról házra, a mi az ifju ember önértetét sértené.

Dobos János: Hagyjuk meg a supplicatiót, ha egyébből nem is, legalább a régi idők iránti kegyeletből, ez által nem pénzt adunk a fiatal ember zsebébe, hogy ezt elvesztegessen, hanem adunk tapasztalati utat és módot, a melyre oly nagy szüksége van. Nem kell elfogni ezt a szép alkalmat a fiatal emberektől. Én valóban, ha előáll az az idő, a mikor egytetemes egyházunk felszólalna ez el-

len s kivetué azt magából, akkor is nem a supplicatiót, hanem azt siratnám meg, mely ezt szükségtelennek tartja.

Ballagi Mór: Előtte szökött t. barátom oly költői színekkel festette ezt az institutiót, hogy az embernek szinte kedve jön, mindjárt elindulni; hanem bármennyire színezzük, csak valljuk be, hogy bizony ez olyan intézmény, mely mai életünkben teljesen kéri, a mely per absolute fen nem tartható. Én valóban ezen egész intézményt olyannak tartom, hogy egészen szükségfelettinek találom, annak célszerűtlenségét mai időben még bizonyíthatni. A mai kor megszüntette már mindazt, a mi az embert mint embert lealacsonyítja; a mai korban kolduló barátoknak nincsen már több helye és mi ne legyünk az utolsó kolduló barátok. Különösen ezen szempontból tehát a supplicatio, még pedig röktön, eltörrendő.

Szentpéteri: Ne töröljük el a supplicatiót még most, hanem gondolkozzék a konvent, hogyan lehetne úgy eltörölni, hogy kárt ne valljunk. Édes Albert Ballagi kimondott szava ellenére is fentartandónak véli a supplicatiót, már csak azért is, mert a mint fogyasztani fogjuk az alkalmat a zöretésre, a szerint fogjuk megakasztani azon forrást is, melyből a jótétemények jönnek iskoláinkra. Horváth Mihály szintén a supplicatio fentartása mellett szól.

Antos János: Nagyon sajnálom, hogy épen Ballagi nevezte kolduló barátoknak a supplicánsokat, azért hogy jótékony célra gyűjtögetnek; az a Ballagi, a ki engemet és másokat is igen sokszor megfog egy-egy adakozási vagy aláírási ívvel. Részemről nagyon pártolom a supplicatiót, mert igazán nem tudom, hogy miként fognák ezt pótolni.

Szász Gerő: Nekem igen nehéz szólanom, mert nálunk az én emlékezetemre, nem volt szuplikáció. De csak is a tekintetben szólok fel, hogy ha mi magunk azt mondjuk, hogy ez koldus-alamizsna, akkor csakugyan nem méltó, továbbfentartani; mert a protestantizmushoz az ön-fentartás s nem a koldulás illik. Én részemről a szuplikációt eltörrendőnek tartom.

Kovács-Sebestyén József és Kacsóh Lajos ellenben a fentartás mellett nyilatkoznak.

B. Vay Miklós: Maga a szuplikáció, mint neve is mutatja, nem egyéb, mint kéregetés, s midőn a kéregetés eltörléséről van szó, akkor nem lehet, hogy be ne valljuk, hogy a mi egyházunknak, ha fenn akar maradni, még ma is kéregetnie kell. Azt senki közülünk nem állítja, hogy a szuplikáció nem egy a középkorból fenmaradt intézmény, mely a körülményeknél fogva, lassankint magától meg fog szünni, de akkor talán már más uton lesz kiegészítve annak hiánya. Azt gondolom, hogy nem is igen mehetünk tovább annál, hogy igenis, elvben óhajtható a supplicatio eltörlése, de kimondása csak akkor történjék, midőn más módon pótolhatjuk.

Ezek szerint a nyári supplicatio továbbra is fentartatott.

Ezután a házankénti kéregetés ügye került tárgyalás alá. Török Pál a kéregetés eredménytelensége

s a számos elkövetett visszaélés miatt, a kéregetést tökéletesen megszüntetendőnek tartja. Szentpéteri, míg a kéregetés útján begyűlt pénz más uton való előteremtéséről nincs gondoskodva, a kéregetés fentartása mellett szavaz. Benkő János több visszaélési esetet sorol fel; szerinte a házankénti kéregetést vagy el kell törölni, vagy célszerűen át kell alakítani. Nagy Péter a házankénti kéregetést malum necessariumnak tartja, melyet egyszerre eltörölni sem célszerű, sem helyes nem volna; de ez jogában sem áll a konventnek; csakis annyit mondhat ki, hogy annak szabályozását szükségesnek tartja s egy feliratban megkéri a miniszteriumot, hogy a hitfelekezetet illető egyházkerületi előjáráság beleegyezése nélkül a kéregetésre engedélyt ne adjon. Ballagi Mór nem szeretné ad graecas calendas elhalasztani ennek az ügynek a szabályozását: legjobbnak látná, ha a kéregetés azonnal eltöröltetnék, s helyébe a már említett daikonatusi intézmény állíthatnák fel. Hajnal Ábel szintén az eltörlés mellett szavaz. Révész Bálint azt hiszi, hogy ha a ref. egyház eltörli is a kéregetést, a más felekezetek azért annál inkább kéregetnének. Legjobb lesz, ha az egyházkerületek csak a szegényebb és érdemesebb egyházaknak adnak engedélyt a kéregetésre s másfelől a miniszteriumnak is figyelmébe ajánlatik ezen ügy.

Mindezek folytán elnök kimondja, hogy a házankénti kéregetés lehetőleg szabályozandó s e célból megkerestetik a miniszterium, hogy csak is az illető egyh.-kerület beleegyezésével és saját területére engedélyezze a házankénti kéregetést.

A rabok lelki gondozása tárgyában Révész Bálint felhossa, hogy Nagyváradon, a hol 48 előtt s a provisorium alatt is a raboknak rendes lelkészek voltak, ezen lelkészi állomás a magyar kormány által még ma sem töltetett be, hanem az odaváló lelkész köteles, gondoskodni minden díj nélkül a rabok lelki szükségéről. Hajnal Ábel, Horváth Mihály s többen panaszlólag említik fel, hogy a rabok lelki gondozása mily sok idejükbe kerül a nélkül, hogy valami méltányos díjazásban részesítették.

A konvent ennél fogva feliratot intéz a miniszteriumhoz azon kérelemmel, méltóztassék a rabok lelki gondozásáról rendes, önálló lelkész beállítása által gondoskodni; vagy a hol ez nem szükségeltetnék, ezzel a hitfelekezet helybeli lelkészét bizni meg, s ehhez képest méltányos díjazásban részesíteni.

Harmadik nap, július 3-án.

A mai ülésben egyetlen tárgy, a konvent szervezésének ügye került megvitatás alá B. Vay Béla, mint a konvent szervezése ügyében javaslat-tétel végett kiküldött bizottság elnöke, benyújtván a biz. munkálatot, ennek felolvasása után, Kovács Albert, bizottsági előadó emelt szót, s hosszasan indokolta a b. javaslatot. A bizottságban általános volt a meggyőződés, miszerint a ref. egyháznak okvetlenül szüksége van egy olyan konventre, mely végérvényes határozatokat hozhasson s csak az volt a kérdés, hogy vajjon a konvent intézkezhetik-e a zsinat

nélkül? Ez a kérdés tulajdonképpen historiai. A konvent úgy, a mint ezen század elejétől 48-ig fenállott, a budai zsinat határozatán alapszik, a melyben a konvent a négy egyh.-ker. legfőbb képviselő és köz-igazg. testületének és legfőbb törvényszékének nyilvánították és egyáltalában nem olyan barátságos eszmecserének, a melynek intézkedéseit még le kellett volna küldeni az egyh.-kerületeknek, és végérvényes határozattá csak azután lettek volna, miután az egyh.-kerületek azokat elfogadták. Kovács A. ezen állítását a régi jegyzőkönyvekből vett számos adattal bizonyítja. Nevezetesen a konvent kezelte az összes sérelmi ügyeket, azoknak tárgyában felírt, az evang. atyafiakkal közös üléseket tartott s azok megállapodásait soha az egyh.-kerületek elé nem terjesztette, hanem kötelezőknek ismerte azokat az egyh.-kerületek és hatóságokkal szemben. Számos panasz egyenesen a konventre terjesztetett fel. A konvent rendes jelentést szokott kívánni az egyh.-kerületek közigazgatási intézkedéseiről. A konvent ugyancsak a budai kanonok alapján törvényszéki ügyekben is intézkedett s az alsóbb fórumon ellátott perek ide főlebbzetettek. Kovács A. erre is több adatot hoz fel. Továbbá az iskolák felett a főfelügyelet szintén a konventet illette. A konvent hatásköre egész 1848-ig fennállott; akkor azonban, bár a konvent szervezete a régi alapon meghagyatott, régi hatásköre lényeges változáson ment keresztül. A javaslattevő bizottság azon véleményben volt, hogy a konvent mai szerkezetében, sem a mostani jogi fogalmaknak meg nem felel, sem bizalmat nem kelthet maga iránt.

Kovács Albert után Beöthy Zsigmond állott fel s kijelenté, hogy elfogadja a bizottság munkáját. A konventet illetőleg elutasíthatlan élet-szükségnek tartja, jelen prot. egyházi viszonyaink között egy olyan központi hatóságról gondoskodni, mely a nehézkes szerkezetű zsinat elkerülésével, egyházi közigazgatásunkat reformálná s egyetemes érdekeinket az együttes erő erkölcsi hatalmával érvényesítené; minél fogva, a konvent nem lehet csupán értekezlet, vagy épen társalgás, hanem minden esetre oly intézmény, mely a különböző szükséghez képest jogérvényesen kötelező erővel határozzon is.

Török Pál: A legközelebbi idők megtanítottak arra, hogy ha soha sem lett volna konventünk, most kellene azt megteremteni, midőn oly sok fontos teendő várakozik reánk az egyházi és vallási téren. Bátor vagyok azért azt proponálni, hogy miután mindnyájan meg vagyunk győződve arról, hogy a konventre szükség van, menjünk bele a javaslat tárgyalásába oly módon, hogy ennek az egyetemes közgyűlésnek azon tárgyakat tartsuk fel, a melyek közösen minden ref. egyh.-kerületet illetnek és érdekelnek s intézkedjünk úgy, hogy az egyes egyh.-kerületeknek autonómiaja mindazon ügyekben, melyek helyi és egyházkebeli ügyek, sértetlenül maradjon.

Erre a bizottság javaslata a részletes tárgyalás alapjául egyhangulag elfogadtatott. A részletes tárgyalás elején, ott, hol a képviseltetés arányáról volt szó, Pápai Imre, bősörményi esperes, úgy a maga, mint a tiszán-tuli egyh.-kerület nevében kijelenti, hogy egyáltalában

nem érzi magát hivatottnak arra, hogy a konvent-kérdésbe akár általánosságban, akár részletesen beavatkozassék. E kijelentésre Lónyai Menyhért gróf megjegyzi, hogy a cél csak az, miszerint egy olyan munkálat készíttessék, mely véleményezés végett az egyes egyh.-kerületekhez küldessék le, tehát nem préjudikál magának sonki, ha saját nézeteinek már ez alkalommal is kifejezést ad.

Révész Bálint: Az tagadhatatlan, hogy mi általunk ezen kérdés konventi tárgyalás kitzúvva nem volt, ennélfogva egyh.-kerületünk semmit e tárgyalásban utasításul nem adott; azonban úgy látom az előzményekből, hogy a duna-melléki testvér egyh.-kerület ezt a kérdést már előre studiumául tüzte ki s az indokolásból a leghosszasabb tanulmányozás látszik. Én valósággal ezen dologhoz azon indokolás folytán ex abrupto hozzá szólni alig tudok, de kötelességemnek tartom megjegyezni, hogy ha van erre a kérdésre nézve indok, az csak az, a mit itt Török Pál püspök-társam előadott: „hogy ha soha sem lett volna konventünk, most kellene azt megteremteni.“ Most tehát az a kérésem, hogy ez az elfogadandó bizottsági javaslat, az indokolással együtt küldetnék le a szuperintendenciákhoz, hogy azok a magok észrevételeit megtehessek. Azonban, előre is bátor vagyok kijelenteni és a konventet egész tisztelettel kérni, hogy a mely kérdésekben talán az egyes egyh.-kerületek között vélemény-eltérések nyilatkoznak, azért egymást ne gyanúsítsuk s azt a szuperintendenciát, a mely a régihez akár féltékenységből, akár egyéb ok miatt ragaszkodni kíván, ne nevezzük azért ultramontánnak. (Felkiáltások: senki sem nevezte!) Az ilyen szavakkal nem hogy közelebb jönnének egymáshoz az egyh.-kerületek, hanem talán még távolabb esnek egymástól. Méltotassék elhinni, a mi egyh.-kerületünk csak azért féltékeny az ősi alapra s azért ragaszkodik az iskolai autonómiához, mert még nem tartotta azt az állást biztosnak, a melyen a magyar haza alkotmányja áll; majd ha azok a kérdések meg lesznek oldva, melyek most közelebb a képviselőházban kimondattak, akkor ezek a kérdések is egészen más színben fognak feltűnni. Az a kérésem tehát, méltotassék a most benyújtott javaslatot tárgyalás alá venni és azután azt, az indokolással együtt, az egyházkerülethez leküldeni. (Általános helyeslés.)

B. Vay Miklós Révész B. megnyugtatóra kijelenti, hogy ha valaki, úgy ő (Vay) régóta és legközelebről ismeri a tiszán-tuli egyh.-kerületet; de tagadja, hogy az ultramontan név arra alkalmazható volna.

A képviseltetés aránya felett hosszabb diskussio fejlett ki, melyben részt vettek b. Kemény Gábor, Révész B. Móricz Pál, ki kétszer is szólott, s összehasonlítván a 3 magyarországi és az erdélyi egyh.-kerületet a tiszán-tulival, a b. javaslatban felállított arányt, mely az egyházakat jogi személyeknek vevén, a képviseltetést azok arányához állapította meg, nem tartja helyesnek s ennél fogva annak oly módton megváltoztatását kéri, hogy a képviseltetés a népesség számával legyen arányban. Dobos János figyelmezteti a konventet, hogy konventet akarva alkotni, zsinatot ne csináljon; a konvent és a zsinat közt

lényeges különbség van s tiltakozik az ellen, hogy a konventi tagok választása a népre vitessék vissza; elfogadja a javaslatot; úgy szintén elfogadják Hegedüs László és Lónyay Menyhért is. Kacsóh Lajos, K. Tóth Mihály, Hajnal Ábel és Vay Béla felszólalása után a b. javaslat megváltoztatván, a tiszán-tuli egyh.-kerület képviselőinek száma 12-ről 14-re emeltetett; továbbá, a javaslat meghagyásával, az erdélyi 8, a duna-melléki, dunán-tuli és tiszán-inneni egyh.-kerületek 6—6 képviselőt kapnak püspökön és főgondnokon kívül.

A tagok választási időtartamának meghatározásánál Lónyay Menyhért azt az indítványt teszi, hogy a konventi tagokat egy évre, az elnökség ellenben három évre választassék. Nagy Péter úgy az elnökséget, mint a konventi tagokat 3 évre óhajtaná választatni. Móric Pál kimondatni szeretné a választásmódozatait is. Végre Révész B. és b. Kemény G. megjegyezései után a bizottság javaslatától eltérőleg, abban történt megállapodás, hogy az elnökség és a konventi tagok egyformán 3 évre fognak választatni általános szavazat-többséggel.

A bizottsági javaslat kettős elnökséget ajánl; ennek ellenében Nagy Péter a kettős elnökséget a régi kor féltékenységből származott absurdumának tartja s mint hogy egy egészséges testen két fej nem lehet, indítványozza, hogy csupán egy elnök választassék, még pedig a konventen jelen levő főgondnokok közül titkos szavazattal. Horváth Mihály az eddigi gyakorlatot fentartandónak véli s a bizottsági javaslatot pártolja. Beöthy Zsigmond nem szeretné megbolygatni azt az alapot, a melyen eddig az egyh.-kerület, az egyházmegye s a presbyterium áll. Móric Pál elméletben szintén absurditásnak tartja a kettős elnökséget, de a gyakorlatban ő is helyesnek találja. Ennél fogva a bizottság javaslata változatlanul elfogadtatik.

A javaslat 7. pontja az állandó-titkárról szól; a konvent azonban az állandó titkári hivatal felállítását feleslegesnek, sőt célszerűtlennek látván, elégnék tartja, ha három évenként csupán egy jegyző választatik.

A gyűlések tartásának helyét és idejét illetőleg a javaslat a konvent székhelyéül Budapestet, tartásának idejéül minden év október havát ajánlja. Révész B. nem tartja minden évben szükségesnek a konventet. Horváth M. szükségtelennek tartja a szervezetben kitenni a gyűlés tartásának idejét és helyét. Filó Lajos szerint a székhely meghatározását ki kellene hagyni a szövegből; ő sem kívánna minden évben konventet egybehívni, hanem csak is a szükséghez képest, az elnökség belátása szerinti helyen és időben. B. Vay Miklós legjobban szeretné, ha maga a konvent tűzné ki a következő gyűlés helyét és határnapját. Ez utóbbi vélemény egyhangulag elfogadtatik.

A javaslatnak a konvent hatás-köréről szóló szakasza csaknem minden vita nélkül fogadtatott el. Mint hogy alkalmoszerűleg különben is közölni fogjuk a konvent által megállapított tervezetet, itt most csak annyit jegyzünk meg, hogy ezen tervezetben a konvent a magyar- és erdélyországi ref. egyházak legfőbb képviselő- és kormányzati testületének nyilvánítottatik.

Ezen tervezet véleményezés végett közöltetni fog mind az 5 szuperintendenciával, s mihelyt az egyh.-kerületek felterjesztései beérkeznek, a konvent újból egybehivatik, hogy aztán a saját szervezetére vonatkozó szabályzat véglegesen megállapíttassék.

Hegedüs László a Kovács A. által felhozott történeti adatokra nézve kijelenti, hogy azokat nem fogadja el. Révész B. hasonló véleményben van s óhajtaná, ha az egész indokolás kihagyatnék a jegyzőkönyvből. Azután így folytatja: Én valósággal nagy örömmel értesültem azon törekvésről, mely az egyh.-kerületeket szorosabb összefüggésbe és tömörülésbe akarja hozni és csak azon óhajlástomat fejezem ki: adja isten, hogy a most kimondott és közörmöt keltett egyházi unio még a kimondott politikai unional is hamarabb megtestesüljön. De másfelől azt is kötelességemnek tartom kinyilvánítani, hogy csak is ebből a szempontból üdvözlöm ezen törekvést, de minden olyan törekvésnek, melynek talán az lenne célja, vagy iránya, hogy egyik szuperintendencia a másik fölébe emelkedjék, vagy beldolgaiba avatkozzék, vagy hogy valaha ebből „Oberkirchenrath“ nőjje ki magát, határozottan ellentmondok.

Ezzel a mai nap tanácskozásai véget értek.

(Vége következik.)

K Ü L Ö N F É L É K .

= Két férfunak halálát jelentjük e rovatunkban; mindkettő birta egész tiszteletünket; s mindkettőnek sirjára a kegyelet őszinteségével tesszük le az emlékezet kuszorúját. Megérdemelték ezt ők becsülettel, mert oly munkások valának, kik nem hiában éltek s egyházi életünk mindennapi folyamából magasan emelkedtek ki minden tekintetben. Mindannyian vesztesek vagyunk nem csupán azért, mert papi karunk fogyott meg két egész emberrel; hanem, mert ha szétnézünk, megdöbbenve kell kérdeznünk: ki lép a jeleseknek nyomaiba!? Béke poraikra!

= (Halálozás) Nagy Anna, a boldogult neje; első neje Marosi Károlinától született gyermekei: dr. Péterfi József, Anna, Károlina, férjezett Pap Sándorné és gyermekei; néhai Péterfi Róza, Tolvaly Ferencné, gyermekei; második neje Böszörményi Annától született gyermekei: József, Bednay Andrásné, Mari, Tóth Mártonné és gyermekei: Gyula, Béla és Antónia; tiz közül egyetlen élő testvére: Juliánna, özv. Kállai Sámuelné és gyermekei, valamint számos rokonok nevében megilletődött szívvel tudatja szeretett férje, illetőleg a jó család-apa, nagy-apa, testvér és rokon, kibédi Péterfi József maros-vásárhelyi ev. ref. nyugalmazott első pap és maros-egyházmegyei esperesnek élte 78-ik, lelkeszi pályája 54-ik évében, folyó hó 11-én reggeli 4 órakor történt szomorú halálát. E kiterített koporsó fényes tanúsága annak, hogy a kérlelhetetlen hatalom: a halál előtt a legerősebbeknek is meg kell hajólniok. Az, ki e koporsóban örök nyugalomra hajtotta fejét, erős volt testben és lélekben. Erő s ebből folyó tevékenység képezték szellemének legfőbb jellemvonását. Erős volt a küzdelemben, ha a vallás és egyház érdekéért kellett harcra kelnie; erős volt az egyház szóinklat terén; tudományának és értelmének ritka hatalmával, Sámsonként, hívei közül nem egynek kebelében döntötte halomra az előítélet és tévedés sötétén emelkedő oszlopait.

Lelkének a fővonása mellé azonban a szeretet és gyöngéd ragaszkodás szelidebb vonása is társul szegődött. Érezték ennek melegét hozzátartozói, de érezték az egyház tagjai is, félszázadot meghaladó egész lelkési pályája alatt; érezték különösen 1837-ben, midőn fogarasi pappá választatván, a hivoihez való szeretet és ragaszkodás elhomályosították lelkében a jövedelmezőbb állomás fényes és kecsegtető ígéreiteit, s nem tudott ez egyháztól megválni. Akkori elhatározása után tartott beszédében maghatók e sorok: „A szeretet istene cselekedje, hogy soha sem ti meg ne bánjátok, hogy engem feltámasztottatok, sem pedig én meg ne bánjam, hogy nektek halva nem maradtam;“ jól esett mindnyájunk szívének, midőn két évvel ezelőtt bucsu-beszéde alkalmával így nyilatkozott: „hogymai napig ezt meg nem bántam.“ Ime most rajtunk, hivoim van a sor, nyilatkozni. Oh! ha hallani tudnának a bezárult fülek; ha a kialudt érzélem csak egy pár percig eszmélni tudna, félszázados érdemeinek mily nagy jutalma volna e nyilatkozat: mi sem bántuk meg, nemes férfi, hogy köztünk maradtál, hogy félszázadot meghaladó időn keresztül nekünk a vallásos és szellemi életben vezérünk voltál, elismerjük érdemeidet, tetteid örök nyomokat hagytak egyházi életünkben; nevedet, emlékedet a késő nemzedék is tisztelni fogja; nem a pusztá illem, de a szeretet és hozzád való ragaszkodás küldi szemünkbe a könyvet, ajkainkra a sohajtást; „áldás és béke fedezze a cselekvés mezején kifáradt nemes poraidat.“ A boldogult hült tetemei folyó hó 13-án d. u. 5 órakor a temetőszinben tartott halotti szertartás után, örök nyugalomra elhelyeztettek.

== (Halálozás.) Herceg Sándorné, szül. Kilyén Polixéna maga és egyetlen fia Sándor, ugy elhalt férje, mint saját testvérei és számos rokonai nevében szomorú szívvel jelenti Herceg Sándor, nagyalmási ev. ref. lelkész és a kolozs-kalotai egyház megye főjegyzőjének folyó hó 6-án életének 55-ik, boldog házasságuknak 27-ik és lelkési pályájának 28-ik évében történt gyászos kimúltát. Házának szerető atyja, hazájának és egyházának hű fia és buzgó hive volt és midőn nemes munkái közt megtörött lelke csak a halál nyugalomában lelhetett menhelyet, azon enyhület sem maradhatott számára, hogy övéi, egyháza, barátai és rokonai körében végezhetne volna be közhasznú pályáját: de a siron tul ragyogni fog neki az örök jutalom fénye és távol sirja fölött kiolthatlanul ég övéi fájó emlékezete. Hideg tetemei folyó hó 9-én d. u. 4 órakor kísértettek ki a budai köztemetőbe örök nyugalomra. Béke és áldás hamvaira!

== A jótékonyaságáról országosan ismert kegyes urhölgy, özv. Zsombori Jánosné, szül. Tholdi Rózália grofnő a sófalvi ev. ref. egyház urasztala számára 1858-ban egy nagyobb égszin és egy kisebb fehér selyem, nehéz arany csipkével szegélyezett s arany fonallal himzett 100 frton felüli értékű abroszt ajándékozván, most újból egy éven tul szorgalmas munkásságát igénybe vett, saját kezüleg horgolt, a legfinomabb izlést is meglepő s kielégítő színvegyítékű, a legfinomabb hárászából készített megbecsülhetetlen értékű urasztal-takaróval lepte meg a sófalvi egyházat pünkösöd első napján, mely kegyes ajándékát a nemes grófnénak ezennel a sófalvi egyház nevében, a hála teljes melegével köszöndök meg. Vályi Elek esperes.

== A protestantizmus becsülete és az evangeliomi szabadság fényes diadalt nyert. Említettük volt mi is, és ha időnk engedni fogja, bővebben is el fogjuk beszélni, hogy Dr. Sydow, berlini pap, egy szabadelvű felolvasása miatt, a brandenburgi főkonzistorium által hivatalától felfüggesztett s ellene fegyelmi eljárás indított, mely elég alkalmat nyújtott a gondolkozásra a távolbúl szemlélőnek és sok

kellemtelenséggel volt összekötve a közvetlenül érdekeltekre nézve. Végre, mult hó 25-én a per befejeztetett és Sydow viszszaheleztetett hivatalába. Oly hatalmas lecke ez az orthodoxianak, melynél frappansabbat még nem tapasztalt mostanság s a mi örömtünk nagy, hogy a szükkeblőség fellett győzött a józanság; s hogy az ördögben hívó néhai Hengstenbergnek minden erőszakoskodása ugy omlik össze, mint a kártyavár, a szellem hatalma előtt. Ez aztán az idők tanuja! Fogunk-e belőle tanulni?!

== Meg vagyunk győződve, hogy olvasóink általában és egyenkint azzal a belső örömmel és valódi lelki megnyugvással fogadták a kolozsvári egyetem felállítását, mint a minő lelkesedéssel mi annak tolmácsai lenni igyekeztünk. De mentől nagyobb volt közös örömtünk, annál nagyobb megbotránkozásunk most, midőn egy néhány tanár, különösen az orvosi kar és a jogi fakultásból egy néhány fiatalabb, vakmerő cynizmussal és pöffeszkedő, léha arroganciával lép föl s nemcsak a magánéletben, vagy éppen kollégáiktól is megkivánják, hanem legközelebbiről nem pirultak el és a nyilvánosság terén, hírlap útján követelik maguknak a „nagyaságos“ címet és oly okokon, hogy ezek által vérig sértik Kolozsvár művelt közönségét, mely pedig minden áldozatra kész volt, hogy falai közé fogadja őket. Soha méltatlanabbul nem ütötték arcul Kolozsvárt; soha a tudomány szentségét ugy meg nem gyalázták, mint ez urak, kik címöket nom homlokukon hordozzák s állásuk méltóságában, hanem abban a silányságban, melyet minden férfi önkint dob el magától, hogy — férfi legyen, és ember a szó tökéletes értelmében. — Sajnáljuk, hogy a kolozsvári egyetem tekintélye így prostituáltatott s egy negyed századra éppen azok által tétetett tönkre, kiknek felette örködni, kötelessége lett volna; de bizunk Trefort erélyében, hogy figyelmeztetni fogja ez urakat: hogy ők tulajdonképpen egyetemi tanárok s nem iskolás gyerekek; s mig az efféle bornirt szórakozás az utolsóknál csak „Hetz“; addig ha amazok viszik végbe, attentatum az egyetem, a józanokosság, sőt az emberi méltóság ellen! Ez ügygyel kapcsolatosan, sehogy sem megy ki fejünkéből az a mese, melynek felirata „Rana rupta.“ Ajánljuk a „nagyaságos“ urak figyelmébe.

KÖRÖZTETNEK.

704—1873.

Erdővidéki egyházmegyénkben a bölöni kántortanítói állomás, melynek javadalma lakáson és veteményes kerten kívül mintegy 300 frt o. e.

Pályázati határnap augusztus vége.

A folyamodványok erdővidéki helyettes esperes t. t. Szász József aa.-hoz Biharfalvára (u. p. Baróth) küldendők. Kolozsvárt, július 14, 1873. Nagy Péter, erdélyi ev. ref. püspök.

713—1873.

Udvarhelyszéki egyházmegyénkben a bikafalvikántortanítói állomás; évi javadalma:

1.) 60 kalangya búza és 60 kalangya zab. 2.) 6 véka elegybúza, 12 véka törökbúza. 3.) 16 szekér fa. 4.) Tenyeres napzámosoktól 2 frt 33 kr, 5.) Tandij 50 kr., tanulók száma mintegy 45. 6.) 920 □^o első, 1 hold 420 □^o másodosztályu szántó; 300 □^o első, 1060 □^o másodosztályu kaszáló haszonélvezete; ezek adóit az egyház fizeti s a szántókat szántja.

Pályázati határnap augusztus vége.

A folyamodványok udvarhelyszéki esperesi helyettes t. t. Solymosi István aa.-hoz Bögözbe (u. p. Sz.-Udvarhely) küldendők. Kolozsvárt, július 14, 1873. Nagy Péter, erdélyi ev. ref. püspök.

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS.

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI LAP.

III. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, JULIUS 24, 1873.

134—30. SZÁM

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — **Előfizetési** ára egész évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. — **Szerkesztőségi** iroda — hová a kéziratok és előfizetések **dérmentve** küldendők: külmagyarutca, 16 sz. —

Az egyházi épületek biztosításáról.

Az „Erd. prot. közlöny“ folyó évi 26-ik számában, kecsesi pap, Menyhárt András urtól „Biztosítsunk magunknak“ cím alatt indítvány jelent meg, mely arra hívja fel az egyházmegyei előjáróság figyelmét, hogy az egyházi épületeket jövőre ne valamely biztosító társaságnál, hanem önmagánál biztosítsassa, s minthogy a biztosításból bejövendő díj bizonyos hasznot ad évenként, azt egyházi célokra fordítsa.

Az eszme nem rossz; sőt, a menyinyiben nálunk a megyei, Ausztriában a cukor-, lenfonal-, és bányatermék gyárosai, s a gőzkazán tulajdonosok az egy termézetű épületek együtti biztosítását kivitték: többé nem is eszme. Mindazáltal, a kivitel előtt azon nagy akadály van, hogy épen az egyházi javak ily szerű biztosítására mintaképet nem ismerünk. Azonban, ez a biztosítási ügytan mai fejlettsége mellett, nem legyőzhetetlen.

Pártoljuk tehát az indítványt; s azon gondolatban, hogy az indítványozó által gondolkozásra hívott „hivatalosak és választottak“ szintén pártolni fogják: szerk. ur engedelmével, igénytelen nézetemet, mielőtt késő nem lesz, én is elmondom.

Mindenek előtt megjegyzem, hogy pártolom a gondolatot; de az indítványozó kiindulási pontját tévesnek, végcélját károsnak tartom. Szabadjon megmondanom, hogy miért.

Az indítványozó kiindulási pontja az, hogy a biztosító társaságok „saját kárunkkal nem biztosítanak,“ hogy „minden biztosító társaság saját hasznával, nem pedig kárával biztosít,“ hogy „minden társaság előbb magát biztosítja, azután másat“; szóval, indítványozó szerint, a biztosító társaságok csak nyerhetnek, de nem veszhetnek; s mint magát kifejezi, „bukástól egy cseppet sem fél.“

Nem kívánom, az indítványozó bátorságát lehitetni, mindazáltal, ha valami állandót akarunk, nem

csak a lelkesedést, de a tapasztalatot is meg kell kérdeznünk; s ha itt megkérdezzük, ugy fogjuk találni, hogy a biztosító társaságok kárunkkal is biztosítanak,“ s hogy biztosító társaságok „másokat biztosítanak ugyan, — azonban magukat csak ha lehet,“ — s hogy hosszas elméletekbe ne bocsátkozzunk, az indítványozó, mint lelkész, érteni fogja a temetők nyelvét, azért csak arra hívjuk fel, hogy keresse fel azon sikertet, hol már is anynyi biztosító társaság nyugszik; s hol a sirásokat folyvást munkában fogja találni; s hol egyik fejjén azt találja, hogy itt nyugszik ez, vagy ama társaság, mert kárával biztosított; a másikon: itt nyugszik, mert másokat biztosított ugyan, de magát biztosítani, nem tudta.

A midőn tehát azon kiindulási pontját, miszerint a biztosító társaságok csak nyerhetnek, s így a biztosítás neven az egyház maga is csak nyerhet: el nem fogadhatjuk; indítványozó célja, az, hogy a nyereséget az egyház saját céljaira használja fel, elméletileg szintén öszszeszedül. Mert az, hogy az egyháznak a biztosításból haszna lesz-e, vagy kára, azt megmondani, embernek nem adatott.

De tegyük fel, hogy haszna legyen. Még ezen esetben sem oszthatom indítványozó célját, azt t. i. hogy az egyházi javakat az egyház maga: úgy biztosítsa, hogy mikint indítványozó ur magát kifejezi, „biztosítsunk magunknak,“ azaz, a többlet legyen az egyházé. Szerintem, az ily szerkezet egy nem lenne az egyházi adónak; e szerkezet a főcél, a biztosítást, egy mellék-célnak vethetné alá, s ez által maga a főcél, mi nem lehet más, mint az olcsó és biztos biztosítás, szem elől el lenne tévesztve; s ez által az állandóság kezdetben meg lenne támadva.

Ha csak támadni akartam volna, itt bevégeztenek nézhetném a támadást. De azért, hogy a kiindulási pontban és végcélban egyet nem értünk; abban, hogy az egyházi épületeket magok közt biztosítani lehetne, találkozunk. De minő rendszer alapján, mily szer-

ezetü egylet keretében: az lett volna az indítvány érdekesebb pontja. Erre nézve csak egyetlen ujjmutatást ad, ott a hol biztosítéki alapul az „özvegy-árvatár,” vagy az évi állam-segélyt kívánja igénybe venni.

Indítványozó ezen ujjmutatását követve, úgy lát-szik, a kölcsönösségi rendszert kívánná alkalmazni, s igen helyesen. De részemről igen természetes, hogy ha a társaságok biztos nyereségében nem hiszek, akkor az özvegy-árvatár sorsát a létesítendő kölcsönös biztosítás sorsával kapcsolatba hozni, nem kívánom. Hogy mennyire fordítható ide az állam-segély, az egészen más. Sőt föltéve, hogy ide fordítható, hogy a célokat és eszközöket ne zavarjuk, még azt sem venném igénybe, legfőlebb mint tartalék-tótkét, s azt is csak a következő évit.

Meglehet ezen pénzalapok igénybe vétele nélkül is mindent csinálni; még a díjtöbblet koronkint megnyerése s egyházi célokra lehető fordítása se lehetlen, ha a főcél, az olcsó biztosítást tűzzük magunk elé: úgy, ha az egylet maga kockázatára semmit sem tart meg; s ha az egyház a remélt díjtöbbletért a díjak pontos befolyását a biztosításokat át-vevő társaságokkal szemben garantirozza.

Ha indítványozó részletekre tér, igénytelen nézetünket, ha úgy tetszik, szintén el fogjuk mondani *)

Kövári László.

A ref. egyházi egyetemes konvent.

Negyedik nap, július 4-én, 1873.
(Folytatás és vége.)

A mult ülés jegyzőkönyvének hitelesítése után, Beöthy Zsigmond, a dunán-tuli egy.-kerület részéről azon indítványt terjeszti a konvent elé, miszerint az egyh.-kerületi hivatalnokok eskü-formája mind az 5 egyh.-kerületre nézve egyformán állapíttassék meg. Ezen indítvány érdemleges tárgyalása Filó Lajos javaslatára a konvent szervezése utáni időre tartatik fen.

Szentpéteri Sámuel, mint a közsegélyezési pénztár (domestika) ügyében kiküldött bizottság elnöke és Farkas József, mint ezen bizottság jegyzője, bemutatván a bizottság munkálatát, ez azonnal felolvastatván, tárgyalás alá vétetik. E javaslat szerint a domestikák első sorban az önerejükön fen nem állható felekezeti népiskolák, másodsor az olyaan lelkeszi és tanítói állományok segélyeztetnének, melyek a gyülekezet áldozatkészsége mellett is kellően javadalmazva nincsenek és vé-

*) Igen örvendünk, hogy ily szakfőú figyelmet nyerhették meg ez igen fontos ügynek; lapunk miúdig kész örömet áll rendelkezésére; sőt kérjük, tiszteljen meg azzal, hogy a mit ez ügyre nézve jónak, kivihetőnek lát, mindenkitől függetlenül elmondani, sziveskedjék.

Szerk.

gűl, a miszsiók. A jövedelem-forrást pedig képeznék: a) az államsegély egy bizonyos részének visszatartása, b) alapítványok s önkint adakozás, c) az önmegadóztatás. E tárgyban hosszas diskussio indult meg.

Pápai Imre nem fogadja el az állam-adó utáni kivetés eszméjét; e helyett az önkint adakozás utját ajánlja, a mivel a legtöbb eredményt lehetne elérni; felhossa e tekintetben a Gusztáv Adolf-egyletet s az ennek alapján Magyarországon létrejött ágost. hitv. egyetemes gyámegylet példáját. Az adó-kivetés igen sok kellemetlenséggel járna s a mellett ártana az egyház tekintélyének is.

Kiss Miklós: A bizottság többsége csak mint legutolsó eszközt ajánlja a megadóztatást s én azt gondolom, hogy ott, a hol lelkesítés és buzdítás fogékony kebelre találunk, e kebel nem lesz renitens akkor sem, ha reá valami köteleességet rovuunk.

Ballagi Mór: Mikor ez a domestika legelőször megindult, akkor nem az állam-adó vétetett alapul, hanem a fekvő birtok s akkor csak azt mondtuk, hogy nem vetünk ki senkire adót, hanem csak óhajtasunkat fejezzük ki, hogy az egyes birtokosok egy júgerum után egy krajcárig meg fogják magukat adóztatni s ha visszaemlékszem arra az eredményre, a mit néhány hét alatt az a kifejezett óhajtas eredményezett, valóban alapos reményem van, hogy most, mikor a domestikára oly nagy szükség van, örömet és önkint fogja félajánlani mindenki a maga filléreit. Az én nézetem szerint, ez volna most is az eljárás, mert a protestáns egyház, mikor pénzről van szó, kényyszer-eszközhez sohasem nyul s én nem is óhajtanám, hogy valaha nyuljon, mert az már veszedelem lesz a prot. egyházra nézve.

Hegedüs László: Régebbi időben a domestikára nézve voltak javaslatok készítve, de ezek az idő folyamában az ember emlékezetéből kivesztek. Az volna tehát most a teendő, hogy ezen b. javaslatot küldjük le az egyh.-kerületekhez s kérjük fel azokat, hogy a helyi körülményeket tekintetbe véve, maguk igyekezzenek ilyen javaslatot készíteni; mert csak azok alapján lesz lehetséges aztán egy közsegélyezési pénztár felállítása.

Szász Gerő hasonló értelemben nyilatkozik.

Filó Lajos: Óhajtanám, ha már most történnék bizonyos konkrét dolgokban megállapodás s a tervezet ugy közzétetné az egyh.-kerületekkel, mint már a konvent megállapodásának kifolyása. Továbbá, az államsegélynek csakis $\frac{1}{10}$ -ét szeretném elvonni a domestika részére; az adakozást azonnal meg kellene indítani; míg ellenben, a mi az önmegadóztatást illeti, elég volna, csupán az elvet mondani ki s ennek foganatosítását az idő és körülményektől függeszteni fel.

Móric Pál Én megvallom, az államsegélyből elvonni, egy fillért sem akarok; ellenben, az önkint adakozást helyesnek találom és nagy sulyt fektetek rá; bár a jelen viszonyokban nem lehet valami vérmes reményeket táplálni. A legnagyobb eredményt azonban az önmegadóztatástól várom. Ez idő szerint, leghelyesebb eljárás az volna, a mit Hegedüs ur indítványozott.

Szentpéteri Sámuel: Talán elég lesz, ha csak a főbb elvek lesznek itt hangsúlyozva s úgy fogjuk elküldeni a tervezetet az egy-kerületekhez. E tekintetben tehát Hegedüs indítványához csatlakozom. Az én indítványom pedig az volna, neveztessek ki egy központi bizottság, mely a beérkezendő adatokat összegyűjtse, az egész ügyet mintegy előkészítse.

Hajnal Ábel az önkéntes adakozást tartja legcélszerűbbnek. Kacsóh Lajos szintén sokat vár az adakozástól, de az adókvetést mégis jobbnak tartja, már csak azért is, mert a nagybirtokosok sokkal jobban szeretik, ha tudják, hogy mennyit kell fizetniük, mintha szabad tettségükre bízzák.

B. Vay Miklós: Hogy a bizottság munkálata nem teljes, annak okát abban látom, hogy a küldöttség nem rendelkezett semmiféle adattal. Az egyh.-kerületek még kevésbé lesznek azon helyzetben, hogy az adatokat megszerezzék. Azért legcélszerűbbnek látnám, ha a konvent egy bizottságot nevezne ki, mely beszerезvén a statisztikai adatokat, egy rendszeres munkálatot készítene.

Benkő János: Nagyon óhajtanám, ha először azonnal jönnék tisztába, hogy mik jelenleg a prot. egyház szükségai s mekkora tőkének felelnek meg. Csak azután kellene felhívást bocsátani az önkéntes adakozásra. A megadóztatásnak nem vagyok barátja.

Révész Bálint: Nem az a kérdés, hogy hány szegény van, hanem, hogy miként teremtsünk pénzt. Én az államsegély felosztását nem tartom helyesnek. Az alapítványokat és hagyományokat ellenben igen célravezető kútforrásnak találom: Azt hiszem, mi, mint lelkészek, képesek leszünk, oda munkálkodni, hogy gyülekezetünk birtokos tagjai a domestika céljaira alapítványokat tegyenek. Azonban, az önmegadóztatás egyáltalában nem tartozik a konvent jogkörébe; ezt csak is akkor lehetne kimondani, ha a konvent már szervezve volna s arra az egyh.-kerületek magukat felajánlanák.

Szólanak még röviden Édes Albert, Emődi Dániel, Ercsey Zsigmond és Kiss Áron, mire elnök összefoglalja a vita eredményét, mely szerint a konvent egyhangulag szükségesnek tartja a közsegélyezési pénztár felállítását: a hováfordítást illetőleg a bizottság javaslata elfogadtatik; a mi a jövedelmi forrásokat illeti, a konvent az államsegély felosztását helyén valónak nem találja, hanem első kútforrásul az önkéntes adakozást jelöli ki; mint hogy azonban ezen forrás a nagy mérvben mutatkozó szükséglet aligha fogja fedezni s más forrásról is gondoskodni kell, e célra a konvent egy bizonyos kulcs szerinti önmegadóztatást mondja ki; felhívja ennél fogva az egyh.-kerületeket, hogy tanácskozzanak a felett: mi módon vólnék az önmegadóztatás elvét a domestika javára a gyakorlatban kivihetőnek és alkalmazhatónak?

Ezután az államsegély arányos kiosztásának kérdése került tárgyalás alá. Ezen ügy azért vétett fel, mert a jelenlegi kulcs szerint két egyházkerület kevesebb államsegélyben részesül, mint a menyinyi öt tulajdonképpen megilletné.

Nagy Péter ezen kérdéssel kapcsolatban fölemlíti, hogy az erdélyi egyh.-kerület még ma is azon 65 ezer frt. évi államsegély egyötödét kapja, a mely eredetileg csak a magyarországi 4 egyh.-kerület számára irányoztatott elő, úgy, hogy míg a 150—160 ezer lelket számláló ágost. hitv. egyház 16 ezer frtot kap évenként, addig a 332—338 ezer reformatus csak 14 ezer frttal segélyeztetik. Kéri a konventet, hogy ez ügyben felszólaljon a miniszteriumhoz feliratot intézni, méltóztatassék.

Révész Bálint: Én az államsegély kérdését úgy veszem, mint mikor a gyermekek szülői elhalnak s a helyett, hogy munkához látnának, összejönnek, hogy az örökség megosztása felett veszekedjenek. Oly forma kérdés ez is. Én összehoztam a dolgot és úgy találom, hogy ha a mostani felosztástól más kulcsra térnénk is át, alig lenne egy-két ezer frtnyi különbség. Azért azt indítványozom, álljunk el ezen kérdésnek vitatásától és hadd maradjon ez úgy, a mint volt; hanem inkább az iránt tegyünk lépést, hogy ha már nem javadalmaztatunk úgy, mint egyéb hitfelekezetek, legalább emeltessék fel valamivel az államsegély, a mire legfőbb indokul épen a Nagy Péter püspök-társam által előadott körülmény szolgál.

Filó Lajos: Hogy az államsegély kiosztása az eddigi kulcs szerint történjék, elfogadom. Azt is pártolom, hogy felirat intéztessék a miniszteriumhoz, hogy a menyinyiben az a 65 ezer frt eredetileg csak a 4 egyh.-kerület dotációjára fordított és csak azután utólagosan csatoltatott ide az erdélyi egyh.-kerület, sajátképen az erdélyi egyh.-kerület részéről az államsegély felvett összegéből semmi részlet sem szerepel. Kérjük tehát ezen hiánynak kipótlását.

Hegedüs L. a nagyobb államsegély kérelmezését az egyház érdekében nem pártolja. Vele szemben Révész megjegyzi, hogy ha eddig elfogadtuk, ezután is el kell fogadnunk a minket megillető államsegélyt. — Kacsóh a feliratot pártolja s azt is felemlítendőnek tartja, hogy Erdélyben az evangélikusok is a magyarországiaktól függetlenül és az őket megillető helyes arányban kapják az évi államsegélyt.

Végül, az államsegélynek kiosztását illetőleg határozatilag kimondatik, hogy az eddigi gyakorlat és kulcs továbbra is megmarad. Az erdélyi sérelem orvoslásának a miniszteriumnál leendő eszközzésével elnök ö exciája bizatit meg.

Továbbá, tárgyalás alá vétetett a középtanodai oktatásról szóló törvényjavaslat s illetőleg, a kiküldött bizottságnak ezen ügyben tett véleményes jelentése. Filó Lajos olvassa a törvényjavaslatot s Dömötör János, bizottsági jegyző, a bizottságnak az egyes pontokra tett megjegyzéseit. A 3. §-nál Török Pál a dunamelléki egyh.-kerület részéről azon óhajást fejezi ki, miszerint a gymnasium nem 7, hanem 9 osztályllyal rendeztessek be olyformán, hogy a 3 felső osztályában egész kiterjedésekben magasabb, philosophiai szempontból adasanak elő a tantárgyak. Az eddigi gyakorlat szerint ugyan is a philosophiai karhoz tartozó tudományok nem tanit-

tattak a gymnasiumban kellő kiterjedés sel ez alapossággal s így csaknem minden philosophiai ismeretek nélkül mentek az ifjak szakpályára. Szóló abban a meggyőződésben van, hogy a protestantizmus és az egyház ereje abban áll, hogy tagjai philosophiai képzettséggel birjanak. Révész B. csatlakozik Török Pál indítványához s ő is azt tartja, hogy hiába állitunk mi protestánsok akárhány osztályu gymnasiumot, ha nekünk phil. kursusunk nem lesz, meg lesz ölve előbb-utóbb a protestantismus. Ezt a kérdést azonban nem látja most idetartozónak.

Török P. indítványa tehát ez alkalommal nem vétetik tárgyalás alá. A törvényjavaslat 4. pontja, melyben a görög nyelv fakultatívva tétele mondatik ki, hosszabb vitát eredményezett. Ballagi azt tartja, hogy ha már egy klaszszikus nyelvet el kellene hagyni, nem a görög lenne az, hanem a latin; a görög nyelv elsősége a latin felett már rég el van döntve a tudomány által. Hogy a görög nyelv fakultatívva tétetik, ezt nemcsak hogy nem helyesli, de sőt bűnnek tartja a tudomány ellen; a mellett van, hogy a görög nyelv kötelező tantárggyá tétessék. — Emődi szintén a görög nyelv fentartása mellett emel szót s ha már valamit ki akarunk hagyni a közép-tanodából, inkább a bölcészeti előkészítő tudományok lehetnének azok.

Révész pártolja Ballagit; ő inkább a latin nyelvet hagyná ki, mint a görögöt, a melynek képző hatását tagadni, nem lehet. Nagy Mihály, dunántuli püspök (öreg kora miatt ez ideig szótlanült) nem is tartja szükségesnek, ezen kérdés felett vitakozni, magától értetik, hogy a görög nyelvet mindenesetre tanítani kell a gymnasiumokban. — Könyves Tóth Mihály felszólalása után tehát a b. javaslat ellenében határozatilag kimondatik, miszerint a konvent szükségesnek látja, hogy a görög nyelv ezentul is mint kötelező tantárgy szerepeljen a közép-tanodákon.

A 10. §. a szakrendszer szerinti tanításról szól; ennek ellenében a bizottság az alsóbb osztályokban a mérsékelt osztályrendszert, a felsőbbekben a mérsékelt szakrendszert ajánlja. E módosítás egyhangulag elfogadtatik.

A törvényjavaslat 11. 12. és 13 §-a, mely az előkészítő osztályról szól, előbb hosszú vitára szolgáltatott okot s Filó mind a három §-t kihagyni kérte; végül azonban Révész felszólalására kiderült, hogy az előkészítő osztály a felekezetekre, a melyek 4 osztályu elemi iskolát tartanak fen, nem kötelező s így ezen szakaszok megjegyzés nélkül hagyattak.

A tárgyalás ezután másnapra halasztatott. A nyilvános ülés után zártülés volt, melyben egy fegyolmi ügy intéztetett el.

Ötödik nap, július 5-én, 1873.

A jegyzőkönyv hitelesítése után, a törvényjavaslat további tárgyalása vétetett fel. A bizottság javaslatai legnagyobb részben vita nélkül fogadtattak el. A 18. §-nál, mely a tanári vizsgáról szól, Filó L. és Nagy Péter a felekezeti tanárképezde felállítását sürgetik. A

törvényjavaslat azon passusát, mely a tanári állomásán 3 évnél kevesebb időt töltött tanárt vizgálatadásra kötelezi, Nagy Péter autonomikus jogaink megsértésének tartja s a bizottság véleménye szerint is kimondatni kívánja, hogy a már egyszer állomást nyert tanár vizgálatra ne kényszerítettessék. Ballagi ellenben ezen passzust köznevelődési szempontból fentartandónak véli. E részben a bizottság véleménye fogadtatott el.

A tanárok számára nézve elfogadtatott a javaslat, hogy a négy osztályu tanodákban öt, a 6 osztályu tanodákban nyolc tanár legyen. A tanulók számára nézve pedig kívánatosnak mondatott, hogy ötvennél többen ne véteessenek fel egy osztályba.

A tanítási időtartamot a bizottság 9 hónapban javasolta megállapittatni; e mellett nyilatkozott Ballagi is, mivel a valóságos diligencia a sok közbeeső szünnap miatt tulajdonképen most sem 10, hanem csak 8, vagy legfőlebb 9 hónap; szabályozzuk tehát a kisebb szünidőket s akkor épen elég lesz 9 hónap a tanításra. Révész B. Emődi és Takács megjegyzései után a 10 hónap fogadtatott el; a kisebb szünidők iránt minden iskola autonomikus jogánál fogva szabadon intézkedhetvén.

A tanárok fizetését a törvény 1000 frt. minimumban állapítja meg s kimondja, hogy a tanárok más intézetben nem működhetnek. A bizottság a fizetés megállapítását autonomikus jognak tekinti. Filó a tanárokat illető megszorítást tulzottnak, sőt sérelmesnek mondja, a menyiben korlátozza az egyéni szabadságot. Ballagi elfogadja az 1000 frt. minimumot s azt hiszi, hogy ha egyszer az a törvényben is megállapittatik, a felekezetek akárhonnan is elő fogják azt teremteni. Nagy Péter a törvény javaslat ellen szól s a bizottság véleményét fogadja el. Takács szükségesnek tartja a megszorítást a tanárookra nézve, azonban az „előjáróság beleegyezésével“ megegedhetőnek tartja a más intézetekben való működést is. Fördös L. megjegyzi, hogy szívesen adunk mi nem egy, de kétezer frtot is tanárainknak, ha tehetjük; de ebbe az állam nem szólhat bele; a tanárok megszorítását ő sem tartja helyesnek. Révész mindkét dologra nézve Filó véleményét fogadja el. Végül, a minimumra nézve kimondatott, hogy ennek meghatározása autonom jogaink közé tartozik; továbbá, a tanároknak más intézetekben való működése az előjáróság beleegyezésétől tétetik függővé.

A törvény-javaslat hátralévő pontjai felett kevesebb vita folyt. Kimondatott, hogy a felekezetek tanárai nem kötelezhetőek az országos értekezleten megjelenni; saját értekezleteiken pedig a tanfelügyelőnek nincs joga elnökölni, s hogy pénzügyi viszonyokat illetőleg az állam csak az egyházi felsőbb hatóság útján érintkezhetik a tanintézetekkel. Ha valamely iskola háromszori megintés után sem tud megfelelni a törvényes kívánalmaknak, ez esetben az állam azt az iskolát csak nyilvánossági jogától foszthatja meg, de végkép meg nem szüntetheti. Az állam-ségélyben résztesülő felekezeti iskoláknál az állam csak annyit tanárt nevezhet ki, a menyit fizet; az igazgatót ellenben mindenkor a felekezet választja, s az államot csak a megerősítés joga illeti.

Ezzel ezen ügy befejeztetett. Elnök a bizottságnak a konvent nevében szíves köszönetet mond a terjedelmes munkálatért, mely a konvent által tett módosításokkal, valamint a konvent jegyzőkönyve is 500 példányban fog ki nyomtatni.

Ballagi Mór indítványozza, hogy az egyetemes tanügyi bizottság alapszabályainak revideálása végett egy bizottság neveztesse ki. Ugyan ő jelenti, hogy a tanügyi bizottság által a népiskolai könyvek elárúsításával megbízott könyvkereskedő (Petrik) csőd alá került; így tehát a dolog tisztázása végett ügyvédhez kell folyamodni. A konvent ezen utóbbi ügy rendbehozásával Polgár Mihály ügyvéd urat, a duna-melléki egyh.-kerület főjegyzőjét bizza meg. Az indítvány hosszabb vitára adott alkalmat. Pápai nem tartja szükségesnek az alapszabályok megváltoztatását. Ellenben Török Pál a Ballagi indítványára szavaz. Szentpétery szintén kívánatosnak tartja az átalakítását. K. Tóth Mihály magát az egyetemes tanügyi bizottságot szeretné a revideálással megbízni. Végre is ezen utóbbi nézet fogadtatott el.

Török Pál a duna-melléki egyh.-kerület nevében és megbízásából kötelességének tartja, felhívni a konvent figyelmét azon jelenségre, mely szerint a theologiai pályára vállalkozó ifjaknak száma évről-évre fogy. Ajánlja, hogy ezen ügy a jövő konventre tűzessék ki, a mi el is fogadtatott. Ezen kívül a jövő konventre relegáltatott: a halottas és az énekes könyvek javítása s a papi vizsgák egyenlősítése.

Ezzel a konvent tanácskozásai végett értek. B. Vay ő excelenziája a következő zárbeszéddel rekeszté be:

Méjjen tisztelt general-konvent!

Meg fogja engedni a méjjen tisztelt general-konvent, hogy midőn tanácskozásainkat ezennel berekeszteném, egyszerismind elnök-társam nevében is megköszönhessem irántunk tanusított kegyességét, nagy becsü bizalmát s azon kimélet-teljes gyöngédséget, melylyel elnöki tisztünk teljesítése közben önmagunk által leginkább érzett fogyatkozásainkat elnézése s támogatása által lehetőleg kipótolni igyekezett.

Egyéb iránt, azt hiszem, hogy nem lesz soha okunk megbánni ez alkalommal történt egybejövételünket, és egyházkerületeink is csak megnyugvással s meglegedéssel fogják majd jelentéseinkből mindazt megérteni, mit hosszas és fáradságos működésünk felől tudomásukra juttatni kötelességünkben álland: megnyugvással különösen azon kölcsönös közeledés és méltányosság alapján, minden fontosabb és lényegesebb tárgyakra nézve létre jött egyetértést, mely egyedüli garanciája a későbbi, most már kirekesztőleg küldőink további eljárásától feltételezett sikernek.

Rajtunk nem mult, érett megfontolás után egyetértőleg kimondani az elveket; némelyekre nézve javaslatba hozva a célszerűnek látszott kiviteli módokat, de maga a kivitel egyházkerületeink körébe tartozik.

Adják tehát az egék, hogy azok kivétel nélkül képesek legyenek feladatuk jelentőségét felfogni s átérzeni azt, hogy csak is szoros egyetértés, vállvetés és erőnknek

a partikulárizmus felibe emelkedni tudó tömörülése s kellő áldozat-készség fognak bennünket célhoz vezetni.

Kevés napok óta minden gondolkozó ember belátja, hogy hazánkban küszöbén állunk a vallás-kérdések végleges megoldásának; legalább a készület megtétele semmi esetre sem odázható már el meszszebb időre; hogy pedig egy ily proceszusz nem indíthat meg a nélkül, hogy egyszerismind a különféle áramlatok is meg ne eredjenek, a világ-tapasztalás bizonyítja; szerencsés eseménynek tartom annál fogva, hogy konventünk mindjárt az első órában kibonthatá azon zászlót, mely alá új szövetségünk, a velünk egygyé forrott Erdélyyel együtt sorakozni kíván.

És hogy e részben magyar egyetemes egyházunk által támogattatni fogunk, abban ép oly kevéssé van kétségem, mint abban, hogy az épen érintett körülmények szerencsés találkozása s általunk célszerűen történt felhasználása egymagában is elég arra, hogy ezennel véget ért konventünket az utókor előtt nevezetessé tehesse.

És most már nincs egyéb hátra, mint hogy béketűrésöket, kitartásukat, ügyszeretetüket megköszönve, magam szíves emlékezetükbe tisztelettel ajánlhasam.

Ezen nagy éljenzéssel fogadott beszédre, Nagy Péter, erdélyi püspök, következőleg válaszolt: Nagyméltóságú elnök ur! Bocsanatot kérek, ha én, mint e tisztelt testületnek egyik legifjabb tagja, veszem magamnak a szót; de talán a szerénységre vádja alól fel fog menteni az, hogy a mit mondok, mindnyájunk közérzetét fogja kifejezni. Nagyméltóságú elnök ur! Nehéz, hosszu és terhes volt ez ülésezés. (Olyformán képzeltem én kezdetben a gyűlést, mint az ellenkező örvények közt evező hajót, a melyen a zátonyra jutás, vagy pedig az örvény általi elsodortatástól csak egyetlen mentés volt: a kormányzó bölcsessége és kitartása. Örömmel merem mondani, hogy ez a konvent a magyar ref. egyház életében korszakot fog képezni; reményem van, hogy az itt kilátásba tett egyetértés teljes összeforradássá fog később kifejlődni s ennél fogva a két millió számot megközelítő magyar ref. egyháznak egy sava, s ez a szó fontos, tekintélyes és mérvadó lesz azon körökben, a hol szükséges; s ha netalán jönnének nehéz idők, ez az egyesülés meg fogja védeni anyaszentegyházunkat, s ha jönnének kedvezőbb idők, ez az egyesülés fogja viinni anyaszentegyházunkat erőfűl-erőre, nyereségről-nyereségre. S a mikor ezért az eredményért nagyméltóságodnak, mint elnökünknek, legforróbb köszönetünket nyilvánítjuk, mondjuk egy szívvél-lélekkel: hogy a szenturisten áldja meg a mi elnökünket; adja isten, hogy lássa meg az ő fáradságos munkájának áldást-hozó gyümölcsseit, a mi, azt hiszem, az ő fáradságának legszebb jutalma leend.

E lelkes éljenzéssel fogadott beszéd után, még az elaggott Nagy Mihály püspök is szólott néhány bucsuszótt. „Azt hiszem — úgy mond — hogy ezen konventnek tanácskozásai az egész magyarhoni ref. egyháznak javára, békességére szolgálóak. Adja is az isten, hogy ezen tanácskozásnak érezhetőleg legyenek eredményei.“

Az igazgató-tanács üléséből.

Kolozsvártt, július 12, 1873.

Elnök nmltgu gr. Mikó Imre; jelen voltak: főt. Nagy Péter, Ince Mihály, Dr. Kolozsvári Sándor, Szabó Ádám és Bodor Antal h.-titkár.

1) A n.-enyedi tanoda előljárósága felterjeszti a kinevezendő kezelő-gondnoki hatás-kört szabályozó utasítást és a kezelő-gondnok fizetését megállapító határozatát megerősítés végett; kinevezés végett felajánlja t. Bogdán Lajos urat, Alsó-fejérmegye főjegyzőjét. A felterjesztett utasítás részletes tárgyalás után némi módosítással elfogadtatván, a fizetést megállapító határozattal együtt megerősítették; s Bogdán Lajos kinevezése ajánlattal a folyó évi egyh.-kerületi közgyűléshez terjesztetik.

2) A kolozsvári tanoda előljárósága kéri a klaszszika philologiai tanári széknak a folyó évi ker. közgyűlésen leendő betöltése végett a kijelölést elrendelni. A kijelölés a tanoda-előljáróságokhoz kiiratik s felhivatnak, hogy a n.-enyedi főtanodánál üresedésbe lévő klaszszika literaturai

tanszékre vonatkozó kijelöléssel együtt folyó évi aug. 1-ig terjeszszék fel.

3) A n.-enyedi főtanodai előljáróság kéri, hogy Keresztes József, rendkívüli tanári címen, az V-ik gymn. oszt. rendes tanárának hivassék meg. Értesítettik, hogy a segéd-tanári székek betöltése az illető előljáróságok hatáskörébe tartozván, a szükséges intézkedéseket tegye meg.

4) Ferenci Márton, tordai gazda-gondnok, panaszt emel az 1872. évi számadása szabálytalan megvizsgálása alkalmával tett gyanúsítások ellen. Esp. aa. utasítatik, hogy a számadást egyh.-megyei gyors megvizsgálás után terjeszse fel felülvizsgálás végett.

5) N.-dobai egyh.-községnek 3850 frt. urb. kárpótási kamataiból a templom és torony építés bevégzésére 850 frt. tőke és egy évi kamat utalványoztatik.

6) Esp. aa. utján az sz.-k.-szt.-mártoni egyh.-község utasítatik a 240 frtos szőlő dézma-váltásg kötvénye után 1869-ik évtől belévő kamatai kivétele iránt.

— Előadatott ezeken kívül még 6 ügydarab. —
Bodor Antal,
h.-titkár

TÁRCA.

A halál-büntetésről.

(Die Todestrafe, vom Standpunkt der Religion und der theologischen Wissenschaft. Eine von der haager Gesellschaft zur Vertheidigung der christlichen Religion, gekrönte Preisschrift, von A. Bitzias. Pfarrer in Twann Canton, Bern. Leyda. D. Noothoven van Goor. 1870.)

A ker. vallás védelmezésére alakult haagai társulat 1868-ban egy a halál-büntetésről szóló értekezést kívánt, határozottan a vallás és theologiai tudomány szempontjából, mert így szól a pálya-kérdés: „a halál-büntetés jogszerűsége és szükségessége, főleg jogi téren, mind két oldalról meg van vitatva, de illetékes theologusok e kérdést kimerítőleg még nem tárgyalták.“ A beérkezett hat pálya-munka közt „céljainak igaz volta, józan felfogás és előadási erő által“ a fönnebbi „anyynyra kitünt, hogy az igazgatóság a jutalomra egyhangulag méltónak ítélte, művei közé fölvéve, kinyomatását is elhatározta.“ Így jött nyilvánosságra azon kevés számú művek egyike, mely a valódi keresztyén alapelveket is megtartva, de az emberiség jelen fejlődési állapotát s a társadalom követelményeit sem ignorálva, a halál-büntetést theologiai szempontból is eltérleendőnek mondja. Ez értekezésnek bár nincs nagy tudomány jellege, rövidsége törekvése miatt, következtetései nem mindig eléggé sikerültek, de azért mégis méjjen átgondolt munka, mely a halál-büntetés védelmezőinek elég gondot fog adni álláspontjuk védelmezésére; maga a kérdés pedig egy nagy lépést haladott előre ezen értekezéssel.

Bevezetésül az író a halál-büntetés felett való viták menete s különböző változatairól szólva, előadja, hogy midőn a halál-büntetés ellen az első támadást intézték, a hatalom birtokában levők közül senki sem kételkedett annak sem jogszerűsége, sem szükségessége felől. Először csak jogszerű-

ségét kezdték elvitatni. De az állam akkor korlátlan hatalom birtokában levén, igen hajlandó volt mindent, a mi szükséges és célszerűnek látszott, egyszersmind jogszerűnek is felmutatni; így a halál-büntetés is, mivel szükséges volt, jogszerűnek is kellett lennie. Ezután az állam korlátlan hatalmát kezdték megtámadni, s miután bensőleg maga is biztosabb állapotra jutott, a halál-büntetés nem látszott minden korábbi esetben szükségesnek, azért most a halál-büntetés elrendeléséhez való jogát védelmezte azon ígérettel, hogy e jogát korlátozva fogja gyakorolni. Így a halál-büntetés ugyan jogszerűnek, de egyes esetekben többé nem látszott szükségesnek. A halál-büntetés támadói most minden erejüket annak bebizonyítására fordították, hogy a modern állam rendes viszonyok közt nem kénytelen a halál-büntetést elrendelni, mert annál még hatályosabb eszközei vannak a bűnös ártalmatlanná, sőt talán hasznossá tételére. Ettől kezdve az emberek mind nagyobbodó száma azon esetekben, hol kikerülhető, meg nem engedhetőnek, jogszerűtlennek tartja a halál-büntetést. De e haladást nem a halál-büntetés ostromlóinak irodalmi, vagy gyakorlati munkássága hozta létre, hanem az, hogy az egyes és az állam közötti viszonyban nagy változás történt. Az állam sokat veszített régi korlátlan hatalmából, de többet nyert másfelől népszerűsége által. A polgárok részvéte a közéletben sokkal általánosabb, a szelidebb és józanabb törvények iránti engedelmessége sokkal nagyobb, mint ez előtt. E körülmény „az államnak egy eddig nem érzett erő és biztonság érzését adja, s mentől biztosabbnak tudja magát, annál szelidebbek lesznek törvényei mind a politikai, mind más büntények irányában. A francia revolutio mindig hajlandóbb volt a közönséges büntényekre nézve eltörölni a halál-büntetést, mint a politikaiakra; mert az állam mindig azon oldalon tanusított legkeményebb eljárást, a melyen a leggyöngébbnek

érezte magát. Ezt tapasztaljuk a közönséges bűntényekre nézve is. Ma már nincs népszerű büntény; a bűn földterítésére és megakadályozására rendőrség, sajtó, nép, mind kezet nyujtanak egymásnak. Ezekből írónk azon meggyőződésre jut, hogy a halál-büntetés kérdését csak történelmi szempontból lehet helyesen megfejteni. Mert a történelemben minden relativ: a mi egykor jó volt, mert célszerű volt, most éppen azon oknál fogva rossz, mert már nem célszerű.

Miután a halál-büntetés védelmezői, nem csak a theologusok, hanem a jogászok is, az irás szavaira hivatkoznak, hogy a halál-büntetés abszolút, örök időkre alapított, isteni joghoz tartozó intézmény; s miután ujabbán igen sokan philosophiailag igyekeztek azt igazolni; s végre, miután a nép között a papi osztály dolgozik a halál-büntetés, mint isteni intézmény mellett, az író e műben következő négy kérdésre kíván felelni: 1-ör. Mit tanít a szentírás a halál-büntetésről? 2-ör. Mit tanít az egyház-történelem a halál-büntetésről? 3-ör. Mit tanít a theologiai spekuláció? 4-er. Mit tanít a lelkész hivatal?

Az első kérdésre vonatkozólag, miután általában megjegyzi, hogy a halál-büntetésnek az ó-szövetségben való előfordulása nem alapíthatja meg a modern halál-büntetést, először, mivel az ó-szövetség a keresztyénekre nem kötelező erejű; másodsor, mivel az ó-szövetségi és modern halál-büntetés nagyon eltérnek egymástól, a menyiben amaz elrendeli ott is, hol mi vagy soha sem használtuk, vagy rég megszüntettük (varázslás, bálványimádás); de végrehajtjuk oly esetekben is, melyekről az ó-szövetségben semmi említés nincs (felség-árulás stb.) Az I. Móz. 9. 6 (annak vére, ki vért ont, ki kell hogy ontassék) ellen, melyet leggyakrabban és legerősebb bizonyítéknak szoktak felhozni a halál-büntetés mellett, azt jegyzi meg, hogy ez csak azon időre vonatkozik, melyben még semmi törvény, vagy szervezett állami élet nem létezett, s így a mi viszonyainkra nem alkalmazható. Különbösen erre nézve maga a törvény is módosítást szenved. Az őskorban uralkodó, s ama parancsnak alapjául szolgáló vérboszút, az állami élet alakulása korában egyszerre nem tiltja meg ugyan, de tanuk szükségességének kimondása (V. Moz. 19, 15—21,) a szándéktalan gyilkosnak az oltárnál való menedék nyújtása (II. Moz. 21, 12—14), később, szabad városok kijelölése (V. Moz. 4, 41—43) által, a nép erkölcsének szelidülésével párhuzamban, mind inkább mérsékelni igyekezik. A szülőknek II. Moz. 21, 15—17 szerint, gyermekeik felett korlátlan hatalma volt, míg Péld. 19. 18—9 már így nyilatkozik: „ne gondold arra, hogy fiadat megöld.“ A proféták korában isten már nem követeli a bűnös életét engesztelésül, hanem azt mondja: „nem kívánom az istentelennek halálát, hanem hogy a gonosz megtérjen utjáról és éljen. (Ezek, 18, 23; 33, 11.)

Ó szövegségi vizsgálatainak eredménye az, hogy a törvény a halál-büntetést ott is elrendelte ugyan, hol a nép által arra kényszerítve nem volt; de később vagy maga megszüntette (varázslás,) vagy annak kimondása által csak retenteni akart, s ezen esetben szabály-szerűleg soha sem hajtotta végre (bálványimádás, csábítás és kisebb theokratiai vétségek), vagy végrehajtotta és soha sem szüntette meg (házasság-törés, jegy-bontás, szüzesség elvesztése), azonban ezt társadalmi, tehát ideiglenes szükségességből, human szán-

dékkal, salát teljhatalmából és soha sem isteni jognál fogva tette. És így itt is minden relativ, folyó, változó, semmi sem abszolút, minden a változó idő és annak szükségességétől függ, semmi sincs kezdetől végig változhatlanul rendelve.“

Jézus korában a farizeusi párt ismét visszatér a törvényhez s a visszatörvény elvét betű szerint törekszik érvényesíteni. Maga Jézus az ó-testamentomi törvény tekintélyét távolról sem ismeri el; hegyi beszédében a büntetésnek más, az ó-szövetségitől egészen eltérő nemét, az erkölcsi büntetést hangsúlyozza. A mily szigorú volt a bűn iránt, oly szelid volt a bűnösökkel szemben, mert egy embert sem tartott elveszettnek, a világ által elítélteket legkevésbé. Ján. 8. 2—11 ellene áll az ó-szövetségre appelláló, vért szomjuzó néptömeg kívánságának. A halál-büntetésről sehol sem nyilatkozott. S ha Mát. 26. 52 azt mondja is Péternek: „a kik fegyvert fognak, fegyver által vesznek el,“ itt nem a halál-büntetésre céloz, hanem azon állapotra, melyben a törvényes halál-büntetés lehetetlen, mindenki önmaga vesz elégételt, mi beláthatlan veszélynek és erőszaknak nyitja meg az utat. Kétségtelen, hogy Jézus ezen állapot bekövetkezésében isten igazságosságát látja, de országában az igazságosság jövőben való meggyökereztetésére távolról sem gondol, hanem attól éppen megóvni akarja. „Itt a türelem és szentek hite van.“ (Jel. 13, 10.) Nem igazolják a halál-büntetést Jézusnak Pilátushoz intézett szavai (Ján. 19, 11.) sem annak nincs nyoma sehol az új-testamentomban, hogy a megfeszített gonosztevő halálát bünéért való bűnhődésnek tekintette volna. Mondják, hogy isten az emberiség bűnére halál-büntetést szabott, Jézusnak ezt ki kellett állani; ezzel a halál-büntetés örökre sankcionálva van. De ha a sok ezer gyilkosságot magába záró emberiség bűnének a Jézus egyszerű halála volt a büntetése, hogy lehetne az egyes gyilkosságot ama legnagyobb büntetéssel terhelni, mely egykor az egész emberiség bünéért elégséges volt. A mi Rom. 13, 1—4-et illeti, a nélkül, hogy Pál szavainak értelmét szelidíteni szándékoznék, elismeri, hogy a felsőbbség fegyver-jogába az alattvalók élete és halála feletti joga is bele van foglalva; de Pál a halál-büntetés végrehajtását soha sem követelte. Csak mai követőinek érdeme az, hogy „a pallost, mely a hatóság vértől lankadt kezéből már kiesni akart, felfogták s isten, Krisztus és a Pál nevében ismét kezébe nyomták. Hogy saját munkásságának mezején mily kevésbé gondolt a halál-büntetésre, mutatja a vérfertőző ellen való fellépése, (I. Kor. 5. 1—6); ha Pál csakugyan az a keresztyén lett volna, a milyennek később csinálták, azt kellett volna mondania: amaz ember életét játszotta el, megérdemelte a halált (III. Moz. 20. 11). De ő, a mint a keresztségben másképp nem is lehet, azonnal a lelki ítélő székhez fordul, és sürgetve tanácsolja a közönségből való kirekesztését, a nélkül még is, hogy a bűnösért remélni megszűnnék (5. v.) Pál előtt a büntetés nem volt öncél, nem azért akarta a büntetést, hogy a bűn büntetődjék, megboszultassék, meglakoltassék: hanem a büntetés előtte, világi téren, ut volt az isteni rend fentartására; az egyházi téren, mint I. Kor. 11. 32 (midőn az ur ítél bennünket, csak nevel, hogy a világgal együtt, ne keljen elveszünk) mentő eszköz a kárhozattól a javulásra.“

Lakatos Sámuel,
lelkész jelölt.

(Folytatása következik.)

KÜLÖNFÉLÉK.

= A népiskola-tanítók számára kihirdetett hat heti pottanfolyam ez évben Kolozsvártt a még mindig uralkodó kholera miatt nem fog megtartatni, miről az illető tanítók urak hivatalosan értesítettek. Kolozsvártt, július 22-én 1373. A kolozs-doboka megyei tanfelügyelőség.

= (Halálozás.) Salamon István, aranyos-polyáni lelkész-társunknak haláláról vettünk hirt legközelebről. Egyike volt azoknak, kik nem hiában vágták a levegőget, hanem munkásságuk által köztiszteletben és szeretetben részesültek. Annál nagyobb a veszteség feletti fájdalomunk. Nyugodjék csöndesen!

= A kath. paphól reform. lelkészszé lett Draskovich Zsigmond Ó-Szivacról következő nyilatkozatot közlő: Több lap közlő áttérésem híret, sőt azt is, hogy már megházasodtam. Igaz, hogy miután hatodfél évig csanádmezei áldozár s Temes- és Aradmegyében káplán, helyettes tábori lelkész és plébános-helyettes valék, áttértem a reformált vallás keblébe; de ma még koránt sincs szándékom, megházasodni, a mihez előbb biztos tűzhelyre és menyaszszyra volna szükségem, s egyáltalán; előbbi felekezetem és papi állásom elhagyására nem valami szívfrigy, hanem évek óta erősbűllő meggyőződés veze. Először is: a pápai csalhatatlanság hitvének nem birtam magamat alávetni. Másodszor: önérzetem fellázadt, midőn nem egy plébániában oly lényeket láttam zsarnokoskodni a lelkész, káplán és az egész ház fölött, kik a celibatus természetlensége miatt fészkeltek oda be magukat. Harmadszor: egy pár derék pártfogó plébános dacára, sok oly igaztalanságot tapasztalék, melyek előhaladásomat gátolák. Ezeknél fogva, ez év márc. 15-én elhagyám a kath. papi állást, jun 24-én Budán kiléptem addigi vallásom kebléből, junius 29-én pedig letévén Török Pál szuperintendens előtt a kath. lelkészi vizsgát, s azonnal kiküldetést kaptam, e hó 13-án már prédikáltam is, mint ref. lelkész. Ugy érzem most, hogy ujjaszülettem, s boldog vagyok, hogy oly társaim vannak, kik nem a konyha és pince áldásaival, hanem tudományos és irodalmi tárgyakkal foglalkoznak örömet.

= Az országos közélettanodai tanár-egylet folyó évi augusztus hóban Pesten tartandó közgyűlésére utazó tagok részére alább nevezett közlekedési vonalok igazgatóságai voltak szivesek 50% díjmérsékletet engedélyezni. Augusztus 1—31-ig: a magyar keleti és az első erdélyi vasut; augusztus 1—15-éig; a cs. kir. osztrák állam-vasut-társulat, az alföld-fiumei vonal nagyváradi-eszéki része, a cs. kir. kassa-oderbergi vaspálya és az első cs. kir. duna-gőzhajózási társulat a mohács-pécsi vaspályával; aug. 1—17-éig: a cs. kir. déli vaspálya, az egyesült magyar gőzhajózási társulat. A közkiállítás alkalmával Bécsbe utazók részére az összes érdekelt vasutak általán érvényű kedvezményt állapítanak meg, mely kedvezmény az egyleti tagok részéről is igénybe vehető. A tiszta-vidéki vonal még külön igazolási jegyeket igényel, melyek az egyleti igazolványokkal küldetnek meg.

= Orthodox vakbuzgóságtól a protestántizmus sem ment, és mi bizony nem tudnánk semmi különbséget sem tenni a kath. egyház ultramontanjain s a jezsuitákkal egy híron pendülő protestáns pietisták között. Par nobile fratrum. Az emberiség szabadelvű haladására nézve ez utóbbiak nem kevésbé veszélyesek az előbbieknél. Angliát ép most foglalkoztatja egy peticio, mely 483 protestáns lelkésztől iratott alá a végből, hogy a felsőbb klerus hozza be a fülgyonást az angol egyházba is. A felindulás, melyet e protestáns jezsuiták körében előidézett, oly általános, hogy Londonban gróf Shaftesbury elnöke alatt a napokban nagy meetinget tartottak az anglikán egyház hívei. A több ezer tagot számláló gyülekezet egyhangú helyesléssel fogadta az elnök azon kijelentését, hogy azért jöttek össze, mikép tiltakozzanak azon galád támadás ellen, mely az angol egyház ellen intéztetett. „Nincs szavunk azon undor kifejezésére — mondá többek között gróf Shaftesbury — melyet e kérvény bennünk felkelt és meg vagyunk győződve bizonyára mindannyian, hogy a fülgyonás a legméjebb

megaláztatást vonná maga után és megmételezné a testet s a szellemet egyiránt. Beszéde folyamában megemlékezett szónok egy a dublini püspök által ajánlott kath. gyónó-könyvről, mely oly alávalóságokkal van telve s anynyira körülményesen jellemzi minden egyes fajtalanság részleteit, hogy a szerzőnek mulhatlanul saját tapasztalásból kellett írnia. A gyülekezet aztán egyhangulag elfogadta Chambers alsó-házi tag azon indítványát, hogy a kérdéses peticio fölött a jelenlevők határozott roszalása fejezendő ki, miután a kérvényben oly tanok hirdettetnek, melyek a reformáció nagy művének eredményeit támadják meg. Kétségkívül az angol közvélemény másutt is hasonló erélyvel fogja visszatartatni a protestáns pietizmus e nyomorult törekvését.

= Berlin lakossága nagyban szaporodik, s a legutolsó számlálás szerint már 930,000 lakósa van és így Európa fővárosai közt a negyedik helyet foglalja el. Első helyen áll London 3.350,000 lakóásával. 49 évvel ezelőtt Európa kilenc fővárosa következő lakóssággal birt; 1) London 1.624,000 most 3.350,000; 2) Konstáncinápoly 1.000,000, most 1.500,000; 3) Páris 880,000, most 1.795,000; 4) Pétervár 480,000, most 691,000; 5) Nápoly 358,000, most 480,000; 6) Bécs 310,000, most 901,000; 7) Dublin 300,000, most 360,000; 8) Moszkva 280,000, most 611,000; 9) Berlin 250,000, most 930,000. Az egész világon a tíz legnagyobb város a következő: London 3.350,000, Peking 2.000,000, Uj-York 1.800,000, Páris 1.795,000, Konstáncinápoly 1.500,000, Kanton 1.260,000, Kalkutta 1.000,000, Berlin 930,000, Bécs 901,000, Philadelphia 800,000 lakóssal.

KÖZBÖZTETÉK.

742—1873.

A fogarasi püspöki vizsgálat alatti egykázban egyik elemi tanítói állomás; évi fizetése:

- 1) Két szobából álló szállás az iskola épületében.
- 2) 300 frt. rendszeresített fizetés és 60 frt. drágasági potlék az egyház pénztárából.
- 3) Egy dr. veteményes kert s a mezőn tanító-társával közösen használandó nyílföld.
- 4) A három sátoros innepen való prédikálásért légatusi illetékben 5 frt. 25 kr. o. é.
- 5) A piaci vámfának $\frac{1}{4}$ része, ebből fütteti osztálya tantermét is.
- 6) Temetések alkalmával éneklési díj 30 kr. o. é.

A 3. 4. 5 és 6 pontok alatti járulékok megérnek legkevesebbet 100 frt. o. é.

7) Tandij felekezetünkben levő növendékektől 1 frt. idege-nektől 2 frt. egy évre. Az oszt. növendékeinek száma jelenben 45. Teendői. 1) A fitanoda I. II. elemi osztályainak az országos közoktatási törvény szerint minden tantárgyban való tanítása és vezetése.

2) A sátoros innepeken tanító-társával a kitett díjért légatusi templomi szolgálat.

3) A temetéseknel, ha meghivatik, a kántor mellett éneklési segédkezés.

4) Nagy szükség esetében templomi szolgálat.

Pályázhatnak okleveles tanítók, gimnáziumot, vagy fő-reáltanodát végzett ifjak. Ha a tervezett állami nyugdíjhoz csak okleveles tanítóknak leendő igényük, azon esetben az az-zal nem bírók köteleztetnek a kiirt határidő alatt valamely képezdénél, érvényes oklevél nyerhetés végett, szigorlatot tenni le, különben állomásukon nem maradhatnak.

Pályázati határnap augusztus 25; a kellő bizonyítványokkal felszerelt folyamodványok ev. ref. lelkész t. Páncél Károly aa.-hoz Fogarasra küldendők.

Kolozsvártt, julius 23, 1873.

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

III. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, JULIUS 31, 1873.

135—31. SZÁM

Megjelenik minden esütő-tökön egy iven. — Előfizetési ára egész évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. — Szerkesztőségi iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca, 16 sz. —

A konvent szervezetének indokai.

(Kovács Albert beszéde, melyet a ref. egyház konventjén tartott a szervezeti kérdésben. A gyorsírók jegyzése nyomán.)

Méjjen tisztelt general konvent! Mint a szervezet-készítő bizottság előadója szólok e tárgyban, hogy indokoljam a bizottság javaslatát, mely itt felolvastatott. Óhajtottam volna, leírni indokolásomat azzal a szabatsósággal, hogy annak minden szava, mint az egész bizottságé, állhasson ezen zöld asztalon; de arra idő nem volt, s így előadásomat nem lehet úgy tekinteni, hogy annak minden szaváért a bizottság minden tagja külön és együttesen elvállalja a felelősséget. Azonban, igyekezni fogok, t. közgyűlés, hogy minél hübb képét tárjam itt fel a bizottság tanácskozásainak; igyekezni fogok, megemlíteni mindazon indokokat, melyek tanácskozásainkban felmerültek, s a tagokra több vagy kevesebb befolyást gyakoroltak.

A bizottság mindenek előtt három kérdést tett fel magának. 1-ör, van-e szüksége a ref. egyháznak olyan konventre, mely végérvényes határozatokat hozhasson; 2-ör, van-e joga az egyháznak ezt zsinat nélkül létesíteni; és miután e kérdésekre különböző okok alapján igennel felelt, 3-ör, azon kérdést kellett megoldani: milyen legyen jövőre e konvent szervezete és hatásköre?

A mi az első kérdést illeti, hogy „van-e szükség határozat-hozatalra képesített konventre?” E tárgy a bizottságban alig adott alkalmat a szóra, mert mindenki meg volt győződve a felől, hogy a magyarországi református egyház egy egyház, és egy is akar maradni, s nem szándékszik, olyan különálló öt kerületre szétbomlani, mintha öt felekezet volna; meg voltunk győződve mindnyájan, hogy az egység az egyháznak erőt ad, s szavának tekintélyt és nyomatékot kölcsönöz kifelé az állammal és hatóságokkal, valamint a többi vallás-felekezetekkel szemben; befelé pedig megsokszorozza azon eszközöket, melyek által belső, vallásos-erkölcsi és tudományos életét emel-

heti, szervezeti ügyét fejlesztheti, s különösen új és gazdag segély-forrásokat fog megnyitni a testvéri szeretet gyakorlására a szűkülködő egyházak és iskolák irányában. És ha ez így van, akkor elkerülhetlenül szüksége van egyházunknak egy oly központi organumra, mely végérvényesen intézkedjék minden oly ügyben, mely az egyházat egyetemesen érdekli, s épen azért az egyes kerületek célszerűen el nem intézhetik.

Olyan konvent, melynek intézkedései öt különböző kerület tanácskozásai esélyeitől függenek, csak véletlenül és hosszu uton, néha idő után jöhet egységes megállapodásra: ilyen természetű intézmény talán a világon sincs több, és nem is vezet semmi célhoz.

A második kérdést, hogy van-e joga az egyháznak ily konventet zsinat nélkül létesíteni, a bizottság nem elvontan tekintette; mert ily szempontból kétségkívül joga van az egyháznak, azt tenni, a mit jónak lát, s alkothat teljesen új intézményeket is, mihelyt azokat célszerűeknek tartja; hanem főképp és tulnyomóan historiai kérdésnek nézte, mely azt foglalja magában: vajjon, az egyetemes konvent volt-e valaha egyéb, mint a minek most tartják némelyek; vajjon mindig csak amolyan barátságos eszmecsere volt, s nem intézkedett-e úgy, mint egy legfőbb képviselő és igazgató testület szokott? Egy szóval: mi a konvent multja?!

A konvent intézménye úgy, a mint e folyó század első felében tényleg fennállott, az 1791-ki budai zsinat határozatain alapszik. A budai kánonok IV. fejezete szól: „De Generali Superintendentiarum conventu, seu Generali Consistorio,“ s e fejezetnek mindjárt az ezején, a 19-ik kánonban a konvent hatáskörét — magyar fordításban — általában így határozza meg:

Bud. can. 19. „Hogy az egyházi kormányzásban, a lónyeges dolgokban, az egyházkerületek által az egyformaság fentartassék; a fontosabb esetekben, hol a kerületek határozatai szétágaznak, véleményeik

és szavazataik egyesíttessenek; hogy a dolog közös határozattal döntessék el; hogy az egyh.-kerületi törvényszék által revideált pereknek utolsó folyamodási törvényszéke legyen; hogy azon dolgokban, melyek bármi tekintetben az evangélikus egyházak közös ügyére vonatkoznak, közös vagy együttes tanácskozás történhessen; végül, hogy az ország hatóságaival a közlekedés és ügyvitel fentartassék: az aug. vagy helv. hitv. szuperintendenciák egyetemes közgyűlést, vagy főkonzisztoriumot is fognak tartani.“

Igaz ugyan, t. közgyűlés, hogy a budai kánonok a legfelsőbb megerősítést soha se nyerték meg, s így a törvényhozás alaki kellékével is ellátott kötelező törvénynek nem váltak, de azért e század elején egyházi hatóságaink magukra nézve kötelezőknek tekintették, viszonyaikat annak szabványai szerint rendezték be, intézkedéseikben mint fennálló törvényre hivatkoztak rá, s a konventek jegyzőkönyvei szerint mind az egyetem, mind az egyes kerületek gyakran kérelmeztek megerősítést, egészen a negyvenes évekig, midőn már a jegyzőkönyvekben azon ohajtással találkozunk, hogy a budai kánonok a zsinat által „az idő sok részben változott kívánataihoz képest célszerűleg módosíttassanak.“ Mindezen állításaim igazolására, ha talán szükség lenne rá, a konvent jegyzőkönyveiből az adatok egész halmazát leszek bátor a tanácskozás folyamában a gyűlés zöld asztalára letenni.

Miután a budai kánonokat az egyház magára nézve kötelezőknek ismerte, nagyon természetes, hogy a konventet is annak tartotta, a mivé a IV. fejezet kijelölte, t. i. a négy egyházkerület legfőbb képviselő és közigazgató testületének és főtörvényszékének, s egyáltalában nem olyan barátságos eszme-cserének, a melynek intézkedéseit még le kellett volna küldeni az egyházkerületekhez, s csak ezek hozzájárulása után váltak volna érvényesekké. Tekintse át bárki a régibb jegyzőkönyvek bármelyikét, s a bennök levő hangból és intézkedésekből azonnal meggyőződhetik, hogy egy főhatóság szokott úgy beszélni, s nem egy kedélyesen konverszálo társaság!

De hogy az áttekintés hosszas munkáját kissé megrövidítem, magam leszek bátor állításom igazolására néhány adatot felsorolni.

Igazolja ezen állítást:

I. már maga az elnevezés. A budai zsinat „Generális konventusnak, Generale konzisztoriumnak“ nevezi, a mi épen az a fogalom, a mi a szuperintendenciale és traktuale konzisztorium. Mikor azt

magyarra fordították, 1818-tól 1820-ig „a közönsé-konzisztoriumnak“ 1841 óta „egyetemes közgyűlésnek“ nevezték, épen mint a kerület és traktus hatóságait; míg végre, 1867-ben már „egyetemes értekezlet“ lett belőle; tehát a régítől lényegesen különböző új nevet nyert. Meg kell említenem, hogy az 1860 iki konvent jegyzőkönyvét ezen alkalommal nem láttam.

II. Hogy régebben minden évben tartott gyűlést, meghatározott időben és helyben, mint a rendes hatóságok szoktak. Kivételt képez csak az 1831, 33, 34, 35 és 36-ik év, midőn az országgyűlések miatt özszejöni, nem lehetett; de néhány évber kétszer is volt ülés, 1821-ben pedig négyszer.

III. Kitészik továbbá állításom igazsága a konvent egyes intézkedéseiből.

1) Köztudomásu dolog, hogy az özszes sérelmi ügyekben, melyeknek száma igen nagy volt, a konvent intézkedett, még pedig közvetlenül, azok tárgyában a kormányhoz felirt, épen nem várva előbb a kerületek beleegyezését.

Sőt, ilyféle tárgyakban az evangélikus atyafiakkal közös konventeket is tartottak, s még innen sem terjesztették a megállapodások a kerületek jóváhagyása alá. Számos eset van feljegyezve, hogy magánosak és egyes gyülekezetek a hatóságoktól vett sérelmet, az alsóbb közegek kikerülésével, egyenesen ide terjesztették fel, mert az állammal és felekezetekkel szemben felmerült ügyek közvetlen forumának mindenki a generál konventet tartotta. Erre a példák sokkal számosabbak, és sokkal ismeretesebbek, sem hogy szükségesnek tartanám, csak egyet is felhozni.

2) Egyik kerületben felmerült bajt a másikkal férfiaiival megvizsgáltatja. Pl. 1819. szept. konv. j.-k. 11 sz. „Oly forma esetek, melyekben némely debreceni kollegiumunkban tanuló diákok az iskolákból való kijövetek alkalmatosságával, erkölcsökkel s magokvisoletükkel nem egyező bizonyosság-levelet nyertek volna, jövén nem épen fundamentom nélkül ezen konzisztorium eleibe: hogy ezen dolgokról egyenes itéletet hozni és ha szükségesnek találattik, a hiba orvoslására is rendelkezést tenni lehessen“... az ügy megvizsgálására kiküldetik Báthori Gábor duna-melléki püspök, jelentése a legközelebbi konventre bevértván. Ilyen van még több is.

3) A kerületek intézkedéseiről rendes jelentést kívánt, azokat helybe hagyta, vagy módosította. Pl. 1823 januári konv.

16. sz. „A tiszán-tuli szuperintendencia oda utasítja, hogy a még hátra levő két traktusok koordinációját is minden idő haladék nélkül munkába vévén, mind ezen, mind a több traktusok elrendelése felől is végső jelentő tudósítását a jövő general konventnek mulhatlanul adja be.“ 1821. márciusi konv. 18. sz. Ahhoz képest a tul a tiszai szuperintendenciának ezen, valamint a protokollumok bátorságban való helyheztetése iránt tett rendelkezési helyben hagyattanak.“ És ugyan azon konv. j.-k. 19. sz. Olvastott azon (tiszán-tuli) gyűlés 68-ik pontja, melyben a traktualis tisztviselők miképen leendő választása módja meghatározatik.

Mely határozások azzal az észrevétellel, hogy ha a kandidatusok közül valakire mindjárt az első voksolás alkalmatosságával az ekkleziák fele részénél több voksol, több voksolásra szükség ne legyen, a General Konv. által is helyben hagyattak.“

Ez tehát módosítása a kerület intézkedésének. Egész azon határig gyakorolta a konvent felvigyázását, hogy pl. 1821-ben még abba is bele szolt, hogy a tiszán-tuli kerület tartson magának alkalmasabb levéltárt.

4) budai kánonok fennebb idézett szavai a konventet legfőbb törvényszékül is kijelölik, s valóban az is volt minden ide felebbezett ügyben. Nem is említve, hogy az 1821-iki mind a négy gyűlése egészben véve egy nagy kiterjedésű törvényszéki eljárás volt az episkopális irányu papok ellen, csak egy pár adatot hozok fel más évekből és más ügyekben, megemlítvén, hogy hasonló adatokat nagy számmal lehet találni a jegyzőkönyvekben. Pl. 1823-ik januári konv. j.-k. 11. sz. „Ugyan csak a tiszán-tuli szuperintendencia bemutatta a kebelébe lévő békési traktus k. tarcsai ekkleziájában szerencsétlenül megbetegedett s onnan ugyancsak ki is maradt Tar János prédikátor papi ügyét a hozzá tartozó aktákkal s különösen a panaszokodó utolsó rendbéli esedezésével is együtt, melyben ügyét bővebb megvizsgálás végett ezen generalis konvent eleibe beküldetni kérte. Mely ügy itt is voltaképen megvizsgáltatván, a tiszán-tuli szuperintendencia ezen tárgyban hozott ítélete a gen. konv. által is helybe hagyatott oly hozzáadással, hogy ha békési esperes Juhász István a tiszán-tuli szuperintendencia ítélete végrehajtásában továbbra is engedetlenkedne, mint engedetlen szolgál, s így még veszedelmesebb előjáró, hivataljából azonnal elmozdittasson, egyébiránt pe-

dig eddig való engedetlenségiért is a tiszán-tuli szuperintendencia gen. konzisztoriumába megpirongattasson.. sat. sat. Mely ítéletnek végrehajtása végett ezen appellált papi ügy a hozzátartozó minden aktákkal együtt az illető tiszán-tuli szuperintendenciának visszaküldetni rendeltetett.“ Ugyanezen ügy ismét felkerült még azon év szeptemberében tartott konventre, hol a j. k. 17. száma alatt ez áll: „Meghagyatik a tiszán-tuli szuperintendenciának, hogy az esedező papi ügyébe a közelebb tartott gen. konv. ülésébe hozott végső ítéletet haladék nélkül hajtassa végre.“ Hasonlókép, az 1828. márciusi konv. j. k. 22 sz. „Pándi reform. prédikátor Tiszt. bártfai Szabó József a traktualis s szuperintendenciális assessorságból a dunán-inneni szuperintendencia által lett kitétele ügyét felsőbb ítélés végett ahhoz tartozók írásaival bemutatja. A panaszokodó cselekedetét a jelenvaló gen. konvent is büntetést érdemlőnek találja, megelégedvén mindazáltal a szuperintendenciális assessorságból lett elmozdittatása, traktualis assessorságába ezennel visszatétetik.“ De, t. közgyűlés, világos rendelet is van a főlebbezésre nézve: 1821 okt. konv. j.-k. 15 sz. „Kik a presbiterianum regimenhez alkalmazkodni, nem akarnak, hivatalaikból mozdittassanak el, fenhagyatván még is azon jussa, hogy ügyét a ft. 4 szuperintendenciák gen. konventjére intradominium appellálhassanak.“ Még általánosabb: az 1821 okt. konv. j. k. 10 sz. szerint a helytartó tanács elrendelte, hogy az ekkleziák kebelében támadható kedvetlenségek a graduális appellata utján elsőbben a traktuale, onnan a szuperintendenciále konzistoriumokra s innen pedig végezetre a 4 szuperintendenciák gen. konventjére appellálhassanak“ Erre végeztetett: „mely kegyelmes parancsolat ezen gen. konvent által is háládatos tudományul vétetvén, ezennel közhírré is tétetni rendeltetett.“ Köztudomásu dolog ezen ügy története, hogy t. i, az előtt a helytartó tanács igen szívesen fogadta, ha a mi gyülekezeteink, az egyházi hatóságok kikerülésével, egyházi ügyben egyenesen hozzá folyamodtak, s ez állandó sérelmét képezte egyházunknak. A helytartó tanács idézett intézvénye ezt az anomáliát szünteti meg, s elismeri a felebbezés azon módját, mely az egyházban törvény volt.

Azt mondhatná talán valaki, hogy mindezen felebbezéseket tették a kerületek intézkedéseivel elégedetlen emberek, s a konvent, hatáskörén tul lépve, fogadta el azokat; de a kerületek a konvent ezen jogát el nem ismerték. T. közgyűlés, ismét csak unal-

mas idézeteimhez folyamodom, hadd feleljenek azok helyettem. Pl. az 1820 szept. konventre (j. k. 9 sz.) a tiszán-inneni kerületi gyűlés följelentette a szikszói profeszszorokat, hogy nem lehet köztük jó rendet tartani, mivel hol a tiszán-inneni, hol a tiszán-tuli iskolai rendszabályokhoz akarnak ragaszkodni. A konvent emlékeztetébe hozta az iskolának, hogy a tiszán-inneni kerulettől függ. Hasonlókép 1821 márc. konv. j. k. 11 sz. Tiszán-tul felebbezte némely traktusoknak az egyezés ellen tett ellenmondását. Hasonlókép 1821 okt. konv. 9. sz. „Előadódott a debreceni városi ref. ekklezsiának nevében a Tiszán-tul levő szuperintendencia konzisztoriumának beadott, az által pedig ezen gen. konventre igazított, s itt közönségesen felolvasatott maga kinyilatkoztatása.“ Az 1823-iki szept. konvent j. k. 12 száma szerint: a tiszán-tuli kerület még a traktusok közigazgatási költségeiről intézkedni sem tartotta magát illetékesnek, hanem a konventre felebbezte az ügyet, s a konvent intézkedett is. Hasonlókép, a duna-melléki kerületi gyűlés beleegyezésével történt, hogy a nagy-kőrösi egyház 1832-ben a konventre appellálta a kerület azon végzését, hogy főiskoláját Kecskemétre fogja áttenni.

A konvent végzése (j. k. 11 sz.) e tárgyban így hangzik: „Oda utasittatik az illető dunán-inneni szuperintendencia, hogy ezen iskolák dolgát illető ajánlásokat mindegyik városi ekklezsiától mindenek előtt irásban vétesse ki“ s azután szavaztassa meg gyűlékezeteit a helyre nézve.

(Vége következik.)

„Nemes Anicét“,

vagy, hanc egy hulla felett.

(Okmányok egy ut: amontan attentatumhoz.)

Bizonyítvány. Kecskeméti Zsuzsánna, ki házassági elválás miatt r. kath. vallásáról a reform. vallásra áttért volt, jelenlegi betegségében, július 23-án nyilvánította, hogy szilárd elhatározása előbbi vallására, a r. kath. hitre visszatérni, s mint kath. nő ohajt a végszentségekben részesülni. E nyilatkozatát nevünk aláírásával bizonyítjuk.

T a n u k:

Herszény Sámuelné, m. k.

Váradi Sámuel †

A meghívás következtében az említett haldokló nőhez elmentem s a r. kath. vallás szerint, saját kérésére, a végszentségekben, mint kath. nőt részesítettem.

Nemes Anicét,
áldozár és hitszónok.

255—1873.

Rom. kath. plébános és pápai praelátus,
főtisztelendő és méltóságos Lőnhart Ferenc urnak. Helytt.

Tudomásomra jutott, hogy helyben, a hidelvi külvárosban lakó Kecskeméti Zsuzsánna-Perdéli Dánielné elhalálozván, eltemetésére nézve azon intézkedés tétetett, hogy a végtisztelet a rom. kath. egyház szertartása szerint hajtassék végre; sőt már a halottas házhoz vitték a végtiszteletéhez — a maga helyén különben — szükséges külső jelvényeket is.

Állásomból kifolyólag — bátor vagyok — hivatalosan figyelmeztetni méltóságodat, hogy a fönnevezett nő evang. reform. egyházunk tagja, és mint ilyenek eltemetése semmi esetre sem tartozhatik a rom. kath. egyház hatóságához, melynek illetéktelen beavatkozása megsértése lenne azon határoknak, melyek között a különböző keresztyén felekezetek mozognak; s megsértése lenne az interkonfeszszionális törvényeknek.

Tisztelettel kérem fel tehát, hogy valamint az illető jelvényeket eltávolíttatni, úgy a rom. kath. lelkész által végrehajtandó eltemetést is betiltani méltóztassék; ellenkező esetben, kötelességemnek fogom tartani, e sérelmet illető hatóságomnak feljelentvén, ott keresni védelmet és jogorvoslatot, hová a törvények utasítanak.

Fogadja méltóságod tiszteletem kifejezését.

Kolozsvártt, július 25. 1873.

Szász Gerő,
ev. ref. első-pap és esperes

408—1873.

Főtiszteletű esperes ur!

Kecskeméti Zsuzsánna, ki eredetileg katolika volt, házassági ügy miatt reformata lett, azért még is kath. templomba járt, utolsó terhes betegségében kath. papot hívatott, a kath. hitre való visszatérési szándékát két tanu előtt nyilvánította és a kath. hitre vissza is vétetett azért, mert bekövetkező halála miatt az ev. ref. pap előtti személyes bejelentés lehetetlenné vált. A tanuk által aláírt bizonyítvány főtiszteletű esperes urnak kézbesítettett. E kézbesítés mutatja, hogy ezen átvételi esetben nyílt eljárás követetett, és bizonyára, ha a nő életben marad vala, a nyert utasítás szerint, a kétszeri bejelentést megtette volna. Az 1868. 53-ik trv.-cikk a halálos ágyon történő vallás változtatásra nézve nem rendelkezik; de annak szellemében és a dolog természetében fekszik, hogy a halálos ágyon szabad elhatározásból vallást változtatni akarót a meghívott lelkész vissza nem utasíthatja és nem akadályozhatja lelkiismerete sugallatának követésében. Egész tisztelettel kérem azért főtiszteletű urat, hogy ezen ügyben a további akadály-tételtől méltányosan elállani, sziveskedjék; hasonló tisztelettel lévén.

Főtiszteletű esperes urnak

Kolozsvártt, július 25-én, 1873.

alázatos szolgája
Lőnhart Ferenc,
plébános.

456—1873.

Rom. kath. plébános és pápai praelátus
főtisztelendő és méltóságos Lőn-
hárt Ferenc urnak. Helytt.

408—1873. sz. hivatalos átiratát tisztelettel vettem,
és a menyinyiben az abban felhozott okok a kérdéses eset-
ben nincsenek összhangzásban az interkonfeszszionális tör-
vénynyel: ragaszkodom azon átiratomhoz, melyet 255. sz.
alatt. méltóságodhoz átküldeni, szerencsés voltam.

Fogadja Méltóságod tiszteletem kifejezését.
Kolozsvártt, július 25. 1873.

Szász Gerő,
ev. ref. első-pap és esperes.

ad Nr. 408—1873.

Főtisztelendő Szász Gerő ev. ref. első
pap és esperes urnak. Kolozsvártt.

Mai napon 255 sz. alatt hozzám intézett becses le-
velét vettem. Törvényt sérteni, vagy joghatóságom határain
tullépni, nem akarok; meg is vagyok győződve, hogy mai
napon 408 szám alatti hivatalos levelemben felfejtett kö-
rülmények főtisztelendő esperes urat meggyőzendik arról,
hogy a fentírt esetben törvény-sértésről szó sem lehet,
s nem lehet, nem katolikának tekinteni oly nőt, ki senkitől
sem erőltetve, halálos ágyán, midőn a bejelentés lehetetlen-
né vált, tanuk előtt katolika lett. A kath. lelkész általi
eltemettetést el nem tilthatom.

Fogadja főtisztelendő ur őszinte tiszteletem kifejezését.
Kolozsvártt, július 25-én, 1873.

Lőnhart Ferenc,
plébános.

257—1873.

[Rom. kath. plébános és pápai praelátus
főtisztelendő és méltóságos Lőn-
hárt Ferenc urnak. Helytt.

Méltóságodnak ad Nro. 408—1873 hozzám intézett
átiratára, mely szerint Kecskeméti Zsuzsánnának rom. kath.
lelkész által leendő eltemetését el nem tilthatja, van sze-
rencsém tudósítani, hogy azonnal megteendém az intézke-
dést, hogy az illető külhatóság erő-hatalommal akadályo-
zon meg egy cselekvényt, mely kívül áll az illetőségen.

Fogadja méltóságod tiszteletem kifejezését.
Kolozsvártt, július 25, 1873.

Szász Gerő,
ev. ref. első-pap és esperes.

258—1873.

Tekintetes polgármester ur!

Hidlevi városnegyedünkben, kül-király-utcából ki-
menve, az úgy nevezett felső-zúgban, elhalt Kecskeméti
Zsuzsánna — Perdéli Dánielné, ki ma, július 25-én elte-
metendő.

A néhai nő rom. katolikának született ugyan, de
áttért még évekkel ezelőtt evang. reform. egyházunkba és
e lépését soha vissza nem vontá, sőt arra a törvényeink-
ben meghatározott lépéseket sem kísértette meg soha.

És dacára mindezeknek, folyó hó 23-án, ferenc-rendi
áldozár és hitszónok, Nemes Ánicét — a mint mondja:
meghívás következtében — elment e nőhez s a rom.
kath. egyház szertartásai szerint, a végszentségekben, mint
kath. nőt, részesítette. Mindezekről első-papi hivatalunk
semmit sem tudott.

A nő meghalt. És most azon a ponton állunk, hogy
egy reformata nőt rom. kath. szertartás szerint akar-
nak eltemetni; e végre, a szükséges külső jelvényeket is
elvitték a halottas házhoz.

Én, kötelességemből kifolyólag, mihelyt értesemre jött
ez eset, azonnal tudósítottam helybeli plébános és pápai
praelátus főtisztelendő és méltóságos Lőnhárt Ferenc urat;
fölkértem, hogy a végtisztességet megtenni, tartózkodjanak;
s egyszersmind vonatkozva az 1868-ik évi LIII-ik törvény-
cikkre, óvásomat is kijelentettem. Mindezek dacára, ömél-
tósága ragaszkodik ahhoz, hogy a nő halálos ágyán jelent-
vén, hogy rom. katolikává akar lenni, sőt tényleg azzá
is levén: a kath. lelkész általi eltemettetést el nem
tilthatja.

Ily helyzetben, mellőzve az interkonfeszszionális tör-
vényekre való hivatkozást, melyek úgy is eléggé ismerete-
sek; mellőzve azt, hogy a különféle vallás-felekezetek egy-
házi hatóságának a más vallás-felekezetek dolgába való ily
illetéktelen bele avatkozása minő visszaélésekre, sőt bot-
rányokra adhatnak alkalmat melyek megzavarhatják az
együtt élő békés polgárok nyugalma: hivatalosan kérem
fel, hogy a rom. kath. lelkési hivatalnak ez eljárását —
ha kell — erő-hatalommal is azonnal megakadályozni; a
külső jelvényeket eltávolítani s az illetőket utasítani mélt-
oztassék, hogy a meghalt nő illetékes egyházi hatósága
által temetessék el. S minderről első-papi hivatalunkat
mielőbb tudósítani, méltoztassék.

Fogadja a tek. polgármester ur tiszteletem kifejezését.
Kolozsvártt, jul. 25, 1873.

Szász Gerő,
ev. ref. első-pap és esperes.

3484—1873.

Kolozsvári ev. ref. első-pap és
esperes, nagytisztelendő Szász
Gerő urnak. Helytt.

Tanács tekintetbe vevén azt, hogy Kecskeméti Zsu-
zsánna-Perdéli Dánielné a kath. egyházból kilépve, ev. re-
formata lett, és ezen vallásból kilépési szándékát szabály-
szerűleg nem nyilvánította; azon feltevése a helybeli
rom. kath. méltóságos plébános urnak, hogy miután az
1868 évi 53 törvénycikk meg nem határozta, hogy halá-
los ágyon történő vallás-változtatás esetében minő eljárás
követendő: érvül nem szolgálhat; mely oknál fogva, ta-
nács a felmerülhető közbotrány miatt elhatározta, hogy
néhai Kecskeméti Zsuzsánna az ev. ref. vallás szertartása
szerint temetessék el, s e végre a városi kapitányi hivatal-
hoz a szükséges intézkedés meg is tétetett.

Miről úgy a főtisztelendő kath. plébános és ev. ref.
esperes urak ezennel hivatalosan értesítettnek.

A kolozsvári tanácsnak, 1873-ik év, július 25-én tartott rendkívüli üléséből.

Lugosi István.
jegyző.

Medgyesi Tivadar,
h.- polgár.

Tartózkodunk minden kommentártól e kauzában, melyet olvasóink bizonyára megértének a közlött okmányokból, melyek fényes illusztráció gyanánt szolgálnak ama botrányos üzelemhez, melyet az ultramontanizmus elkövetni megkísért még a halálos ágy mellett is.

Csupán azt kívánjuk megjegyezni: hogy ez ügy megítélésénél, ovakodjanak olvasóink ama lágymeleg és magát türelmességnek nevező birka-erénytől, mely itt egy elhalt nő hullája felett való harcot lát csupán s úgy vélhetné, hogy azt mellőzni kellett volna. Principium ez; és oly hatalmas kérdés, melynek megoldásához ez eset is adalékul szol-

gálhat. Egykor az ultramontanizmusnak — a fennebb közlött okmányok szerint való — ily eljárása tette Magyarországot rom. katholikussá; mert rábeszélés, vagy illetéktelen beavatkozás által a családfő, vagy családanya halálos-ágyán katholikussá tétetvén, más nap arra ébredt fel az egész család, hogy mind rom. katolikus. Ennek a törekvésnek kötelességünk ellentállani minden erőnkkel, hol megtehetjük a törvénnyel kezünkben.

Örvendünk, hogy a helybeli városi tanács oly férfiasnak és deréknek bizonyította be magát korrekt eljárása által, hogy az illető nő egyházunk szertartása szerint temeltetett el s ez tán lecke lesz azok számára, kiknek úgy is tág kaput hagyott fenn az interkonfeszszionalis törvény a visszaélésekre a vegyes házasságoknál majdnem kiereszszakolt reversálisok által. *)

Szerk.

TÁRCA.

A halál-büntetésről.

(Die Todesstrafe, vom Standpunkt der Religion und der theologischen Wissenschaft. Eine von der haager Gesellschaft zur Vertheidigung der christlichen Religion, gekörnte Preisschrift, von A. Bitzius. Pfarrer in Twann Canton, Bern. Leyda. D. Noothoven van Goor. 1870.)

(Folytatás.)

Pál a halál-büntetés ellen nem nyilatkozott, valamint a többi apostoloknál sem találunk e részben sehol határozott felszólalást. „De bizonyára, három igazságot tanulunk tőlük, melyek ha egyszer a világot meggyőzték, a halál-büntetésnek örökre utját vágják. Először azt tanítják, hogy ott is, hol az ember boszut állhatna, minden boszut isten kezébe tegyen le. (Rom. 12, 19,) a hol azért valamely büntetést kell, az egyes ügy, mint a felsőbbség, ha sértve van is, káröröm nélkül, néma szomorúsággal hajtsa végre azt, mit a közjó érdekében végrehajtania kell. Másodszor, a keresztyének kötelessége ama végzetes láncolatot, midőn minden jogsértés jogsértéssel fizettetik vissza, egyszer szét-törni, s magát arra határozni, hogy a rosztat jóval győzze le (Rom. 12. 21.) Harmadszor, az apostolok a ker. életet nem a félelemre alapítják, mely csak a roszt tulajdonságokat képes inkább vagy kevésbé fékezni, hanem a szeretetre, mely az emberben levő jónak minden erőit fölébreszti, és munkásságban tartja. (Rom. 8. 15; II. Tim. 1. 7; I. Ján, 4, 18); s azon pillanattól kezdve, melyben egy népet ezen elv szerint kezdenek kormányozni, elenyészik büntető törvényéből minden csak elrettentésre számító fenyegetés, mint egyformán erkölcstelen és hatálytalan. . . A keresztyénség által az emberiségbe oltott új elvek lassan arra dolgoznak, hogy a halál-büntetést megszüntessék, jogszerűségétől és szükségességétől megfoszszák.“

Mintán ezek szerint a halál-büntetés jogszerűségének és szükségességének támogatására a szentírásban kellő bizonyítékot nem talál, áttér a második kérdésre: Mit tanít az egyház-történelem a halál-büntetésről? És itt azt találjuk először is, hogy az őskeresztyén egyház a halál-

büntetésnek egyhangulag ellene volt, nem csak a gyakori eliszonyító kivégzések miatt; hanem azért is, mert „a halál-büntetést a keresztyén érülettel lényegileg ellenkezőnek találta.“ Még akkor is, midőn már nem az „üldözött“ hanem a „kegyelt“ egyház volt, hibáztatta elvileg a halál-büntetést; a körülményekhez képest szelidítette, meggátolta; püspökök, barátok közbenjárási jogot nyertek az elítéltek érdekében s nem ritkán sikerrel, de az ó-szövetségi törvény logsujtőbb határozatainak az állam büntető-törvényébe való vitele és alkalmazása ellen nem tiltakozott. Helyzeténél fogva nem is tehette, de azt hatalma tetőpontján is elmulasztotta; nagy befolyása csak az asylumok nyitására terjedett ekkor is; maga azonban tényleg nem gyakorolta. Sőt, midőn létét az eretnekek (paulicianusok, katharok, albigensek) oly méjjen megrendítve, önvédelemre kényszerítették is: az egyház egy eretneket sem ítél halálra, hanem átadta a világi hatóságnak ilyen formulával: „Átadunk téged a világi hatalomnak, kérve őt, hogy veled szeliden és emberileg bánják, a halál vagy tagjaid megcsonkításával megkimélvén tégedet.“

A reformáció ez állapoton semmit sem javított, mert akkor inkább, mint valaha, rá volt szorulva az egyház az államra: a ref. egyház, hogy keresztül vigye; a kath. egyház, hogy meggátolja a reformációt. Luther szerint, a felsőbbségnek oly korlátlan joga van alatt valói, mint V. Moz. 21. 18—21 szerint, a szülőknek gyermekeik felett. Ámbár az eretnekek kivégzését hibáztatta, de azért a lázongó parasztokat, mint kutyákat agyon veretni tanácsolta. Prot. és kaht. felsőbbség egyforma szigorral alkalmazta a halál-büntetést, az egyházak helyeslése mellett. A nép a hosszúsas háboruk és kemény bánás mód alatt valami durva szellemet sajátított el; „a törvényhozónak mind kvalifikaltabb büntetéseket kellett kitalálnia, hogy még valami benyomást, valami „szent“ rettegést előidézhesen. S ha valahol a büntetések szelidítését sürgették, csak a fejedelem korlátlansága volt az arra

*) A menyinyiben elég érdekesnek lájták ez ügyet: szivesen kérjük laptársainkat, hogy azá átvenni sziveskedjenek.

Szerk.

vezető egyedüli út: az ő minden hatósága még egy gyilkosnak is megkegyelmezhet.“

Midőn egy századdal ez előtt a humanisták a halál-büntetést ismét ostromolni kezdték, a szabadabb gondolkozású egyházi férfiaknak is ezek soraiba kellett állani; maga az egyház szilárdan ragaszkodott a halál-büntetéshez, „s védelmezői saját szellemi szegénységökben a jogászokhoz és philosophusokhoz jártak, koldulni bizonyítékokért; a jogászokhoz, kik félelemből, vagy rendszerüknél fogva keményen állottak a halál-büntetés mellett; a philosophusokhoz, kik a létező államot minden intézményeivel úgy igazolják, mint a jezsuiták az egyházat.“ Egyháztörténeti vizsgálódásainak eredménye szerint tehát: ha akár maga az egyház, akár valamely sekta teljesen független volt az államtól, ha a hohér pallosa alá jutott, isteni és emberi jogot egyformán el szokott vitatni. Mikor pedig az állammal szorosabb viszonyba jött, az egyház mint olyan, ellenezte a halál-büntetést, de az államnak halál feletti jogát saját területén elismerte. Tehát a halál-büntetésre az emberi jogot kifogás nélkül megengedte, de törekedett arra, hogy ezen emberi jogot a gyakorlatban az ezzel ellenkező isteni jog által korlátozza. Midőn végre, az egyház, az állam fölé lépett s létét egészen az államéhoz kötötte, s annak veszedelmét saját veszedelme gyanánt kellett tekintenie: minden védeszközeivel együtt a halál-büntetést is a legnagyobb erőre és munkásságra törekedett emelni úgy, hogy azt, mi eddig csupán emberi joghoz tartozott, az isteni jog látszatával is felruházta. „.. „A kard, mely egy eretnekét megöl, isten karjja“ .. „S e kérdésben az egyház véleményének megváltozása csak akkor várható, ha új viszonyba lép az államhoz, ha ismét a szabad egyház lesz, mely egykor volt, s lennie kellett volna mindig. Mig tehát a kard mögé áll, s kezét annak markolatán tartja, egy bizonyíték sem győzheti meg arról, hogy a halál-büntetés nem isteni eredetű. Ha e viszony megváltozik, akkor senki sem fog a halál-büntetés isteni jogáról beszélni,“ mint ez a régebben hasonlóképp isteni eredetű torturával és boszorkány-égetésekkel történt.

A harmadik kérdés tárgyalásánál, melyben a theologiai spekulációnak a halál-büntetés mellett felhozott bizonyítékait veszi vizsgálat alá, az író először egy tévedést szándékozik kiigazítani: mely szerint azon felfogás, melylyel az ember a jövő életről bír, a halál-büntetés iránti véleményére lényeges befolyással van, sőt azt meghatározza. Miután kimutatja, hogy a halhatatlanságot hívők és tagadók egyformán védhetik, vagy hibáztathadják a halál-büntetést, elismeri, hogy a halál-büntetésre vonatkozó véleményünk nem szabad ugyan, de azért nem a jövő életről való képzetünktől függ, hanem valami sokkal magasabbtól, és pedig egész világ-nézetünktől, mely egyformán lehet optimistikus, vagy pessimistikus. De ebből nem következik, hogy a pessimisták védjék, az optimisták elvessék a halál-büntetést. Mert a tapasztalás szerint, míg a pessimisták, a szupranaturálisták és materialisták között megoszolva, a halál-büntetés fölől különbözőleg vélekednek, addig az optimisták legnagyobb része határozottan elveti azt, de nem a halhatatlanság hite, vagy tagadása

következtében, hanem azért, mert biznak az erkölcsi hatalmak győzedelmében s a bűnös javulási képességében.

Ezek után tér át a theologiai spekuláció bizonyítékaira. Ilyen három van: theokraticai, moralis és psychologiai.

A mi a theokraticai bizonyítékot illeti, ez a következő tételen alapszik: „a felsőbbiség isten szolgája; az isten részint közvetlenül maga büntet, részint közvetve a felsőbbiség által; a büntetés célja isten igazságosságának eleget tenni, s azt helyre állítani; ez, gyilkosság esetében, csak a gyilkos halála által történhetik meg; tehát az isten igazságossága követeli a felsőbbiségtől a halál-büntetést.“

Ezen állítást különféleképp igyekeztek megcáfolni. Állították, hogy a felsőbbiség nem isten szolgája; az állam nem azért van, hogy isteni törvényeket végrehajtsa, más feladata van; továbbá, hogy e felfogás oly színben tüntetné fel az istent, mintha a földi hatóságok nélkül nem tudná végezni világ-kormányzását. De az első kifogás a felsőbbiség jogsultságát és tekintélyét támadná meg a nép előtt, a második nem fér meg az isten fogalmával. Helyesen csak úgy lehet a theokraticai bizonyítékot megcáfolni, ha isten büntetéseinek valódi célját fölfedezzük. És pedig ez nem az igazságosság helyre állítása, nem a bűn lakoltatása, nem a visszatartás, hanem az isteni világ-rend fentartása. Erre kell törekedni a felsőbbiségnek is. „Mert a felsőbbiség isten szolgája, istentől azt a feladatot kapta, hogy alattvalói közt a nyilvános rendet és a közintézményeket fentartsa, jogvédelmet gyakoroljon; a társadalomban az emberek együtt élését lehetővé tegye; vagyont és életet erejéhez képest biztosítson... E cél szerint határozódik meg a büntetés nagysága, mértéke... Ha a felsőbbiség e feladatát a bűnös kivégzése nélkül be nem töltheti, jogosítva van, azt el is rendelni, de nincs akkor, ha elég erős és bír azon eszközökkel, melyek által a bűnöst a társadalomra nézve ártalmatlanná teheti a nélkül, hogy megölné.“ A büntetés célja abszolút, a világ-rend fentartása: a büntetés módja és neve relativ. A hatóságnak ennél fogva „ugyanazon büntetést egyszer mint célszerűt elrendelni, máskor mint célszerűtlent eltörölni, nem csak joga, de kötelessége.“ Ha a halál-büntetés egykor szomorú szükségesség volt, hová-tovább mind szükségtelenebb és céltalanabb barbárság lesz.

Lakatos Sámuel,
lelkész jelölt.

(Vége következik.)

M e g h í v ó.

a magyarországi protestáns egylet
harmadik közgyűlésére.

A maros-vásárhelyi elvrokonok szives meghívása, és az egylet központi választmánya folyó év. június 8-án tartott gyűlésének meghagyása folytán, egyletünk ezen évi rendes közgyűlését ezennel összehívjuk Maros-Vásárhelyre, augusztus 24-ik és 25-ik napjaira. A gyűlés teendői a következők lesznek: Augusztus 24-én reggel nyilvános isteni tisztelet tartatik, midőn imát mond Fördős Lajos, egyleti elnök és kecskeméti főesperes, s egyházi beszédet tart Bak-

say Sándor kún-sz.-miklósi ref. lelkész és soltmegyei alesperes. Isteni tisztelet után a gyűlés tagjai a tanács-terembe vonulnak, s az elnöki megnyitás után megkezdődik a tanácskozás.

Az egyházi függő kérdések a lefolyt egyleti év alatt jelentékenyen közeledtek a megoldás felé mind a külföldön, mind hazánkban. Az európai államok majdnem kivétel nélkül jogos és méltányos álláspontot foglaltak el e tárgyban; egyfelől, igazságot szolgáltatva minden irányban; másfelől, féltetlen elvül tűzve ki az állam békéjének és biztonságának sérthetlenségét mindenféle felekezeti hatalom-vágy és kicsapongás ellenében. De a törvényhozás csak az irányt és célt jelölheti ki, s az egész modern társadalom feladata lesz, több évtized bölcs és kitartó munkája által azt megvalósítani. E tárgy körül való eszme-cserék fogják képezni a maros-vásárhelyi találkozás egyik tárgyát.

Az egylet irodalmi vállalatai körül két év alatt szerzett tapasztalatok arról győzték meg a választmányt, hogy a népirodalmat más eszközök által kell felkarolnia; ellenben, közlönyeit át kell alakítania a társadalom azon miveltebb osztálya szükségéhez, melyekből áll most is azok olvasóinak jelentékenyebb része. E tárgyat vélemény- és javaslat-adás végett a jun. 8-iki választmányi gyűlés kiadta az egylet Kolozsvártt lakó tagjainak, kik dolgozatjukat a közgyűlés elé fogják terjeszteni.

Még a mult közgyűlésen indítvány tétetett egy theologiai könyvtár megindítása iránt. Ezen ügy a gyűlés utasítása értelmében anynyira haladt, hogy csak a mostani közgyűlés végleges intézkedésére vár.

Mint rendes folyó ügyek tanácskozás alá jönnek: a titkári jelentés az egyletnek és fiok-egyleteinek évi működéséről; a mult évben felkarolt miszsiói állomások újabb segítése; a Maros-Vásárhelyen tervbe vett székely árvaleányház ügyének erélyes felkarolása és támogatása; valamint a fiok-egyletek és egyesek által netalán teendő indítványok. Végül, előterjesztetik a pénztári kimutatás és megválasztatik az elnök és a 30 tagu választmány.

E tárgyak felosztatnak a gyűlés két napjára, s alkalmas időre fog beilleszteni két felolvasás, napirenden levő egyházi kérdések fölött.

Egyletünk tagjai remélhetőleg az idén is részesülni fognak azon kedvezményben, hogy a gyűlés helyére és vissza a vasutakon és gőzhajókon féldíjjal utazhatnak, a mi az illető vasuti igazgatóságok válaszában megérkezése után közhirre fog tétetni, az utazásra és gyűlés helyén tartozkodásra vonatkozó egyéb részletes tudni valókkal együtt.

Augusztus 23-án, délelőtt 10 órakor, a központi választmány gyűlést tart Maros-Vásárhelyen.

Kelt Pesten, jul. 20, 1873. Az igazgató választmány jun. 8-án tartott gyűlése megbízásából.

Fördös Lajos,
alelnök.

Kovács Albert,
titkár.

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS.

KÜLÖNFÉLÉK.

= Az ez évi aug. 17-re Maros-Vásárhelyre összehívott kerületi közgyűlés, több egyházmegeynek öszhangzó felirata alapján, az uralkodó járvány miatt, bizonytalan időre elhalasztatott.

= Celder Márton, egykor a moldv-oláh-országi miszsió vezetője, a debreceni „Figyelmezőben“ nyílt számadást ad ezen miszsió részére történt bevételekről s kiadásokról s egyszersmind kimutatja, hogy főleg magyar nemzeti s kulturális célokból még évenként mintegy 3000 frttal kell az ottani egyházakat s iskolákat segíyezni. Ezen összeg egy részét a Horváth Mária alapítványa évenként 1200 frttal fedezi, a többi 1800 frtot az öt protestáns egyházkerületnek kellene pótolnia és pedig Celder szerint az által, hogy az egyes egyházakban egy „szoretet persely“-t tenének e célra.

= Egy jámbor óhajlás, kérdés alakban. Mivel az evangeliomi keresztyénséget még nagjainkban is nagy mértékben fenyegeti egyfelől az egyéni önállóság megsemmisítésére törekvő jezsuitizmus,; másfelől pedig az egyén oktalan függetlenítését sürgető atheizmus; és mivel az evangeliomi keresztyénség e fenyegetett helyzetében hazánk állami nevelés-rendszere nem nyújt, mert a vallásos nevelést illetőleg elfoglalt állásontról nem is nyújthat, kielégítő biztosítékot a jelzett veszedelmes irányok valamelyikének áldozatául eshetés ellen: tisztelettel tudakozom e lap olvasó közönségétől: nem jött-e el az ideje annak, hogy legalább az erdélyi reformásusok bizonyos iskolai kölcsönösségre lépjenek unitárius testvéreikkel ilyen formán: minden politikai községben a hitfelekezeti kisebbség iskolai tekintetben csatlakozzék a többséghez. E sorok írója szerint, ezzel a lépéssel nyerne a magyar protestántizmus, a magyarság és a humanizmus. Egy református.

= Bárminő kisszerűnek tessék is, de kötelességünknek tartjuk e nyomorult, kholerás, lelki szegénységben sínlódó rang-, és cimkórságos időkben, elhárítani magunktól azt a tituláturát, melyel illetéktelenül van felruházva első-papi és esperesi hivatalunk amaz okmányokban, melyeket e számunk más rovatában közlünk, de melyeket szó szerint kellett közre bocsátunk. Ha már nem elég az állás egyszerű jelzése: van a protestáns papnak és hivatalnak oly címe, melyet ha megérdemelhetünk, el nem cserélünk semmivel, és büszkébbek vagyunk rá mindennél; ez a cím a „tiszteletes,“ melynél többet nem várunk, s el sem fogadunk. Szolgáljon tudomásul.

KÖRÖZTETEK.

770—1873.

Udvarhelyszéki egyházmegeinkben a matisfalvi kántor-tanító állomás, melynek évi javadalma:

1) 70 kalongya buza és ugyanannyi zab; 2) Vékásbérfizetőkűl 3 véka buza, 6 véka zab; 3) 20 szekér fa; 4) 460 □^o másod-, 1 hold 1060 □^o harmad-osztályu szántó és 480 □^o másod-osztályu kaszáló haszonélvezete; 5) Tandíj a rendes tanulóktűl 1 frt. (mintegy 40 frt. o. é.), ismétlőkűl 50 kr. (körűl-belűl 8 frt. o. é.). 6) A szántókat az egyház miveli és az utánuk eső adót fizeti; 7) Kényelmes lakás. A harangozás nem a tanító kötelessége.

Pályázati határnap szeptember 15.

A folyamodványok udvarhelyszéki esperesi helyettes t. t. Solymosi István aa.-hoz Bűgözbe (u. p. Sz.-Udvarhely) küldendők.

Kolozsvártt, julius 29, 1873.

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.